

In één hand: Specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs

MARION VAN BINSBERGEN

PJOTR KOOPMAN

JOANNE LOURENS

CIP-gegevens KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK, DEN HAAG

Binsbergen, M.H. van, Koopman, P.N.J., Lourens, J.

In één hand: Specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs.

Amsterdam: Kohnstamm Instituut.

(Rapport 1037, projectnummer 40795)

ISBN 978-94-6321-108-6

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

All rights reserved. No part of this publication may be reproduced, stored in a retrieval system, or transmitted, in any form or by any means, electronic, mechanical, photocopying, or otherwise, without the prior written permission of the publisher.

Uitgave en verspreiding:

Kohnstamm Instituut

Roetersstraat 31, Postbus 94208, 1090 GE Amsterdam

Tel.: 020-525 1226

www.kohnstamminstituut.nl

Dataverwerking: Elion.nl

© Copyright Kohnstamm Instituut, 2020

Inhoudsopgave

Deel A: Hoofdlijn	1
Hoofdlijn, bevindingen en aanbevelingen	3
Deel B: Onderbouwing	23
1 Naar een integrale aanpak	25
1.1 Specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs (en praktijkonderwijs)	25
1.2 Kwetsbare schoolgang en specialistische jeugdhulp	26
1.3 Naar een nieuwe werkelijkheid zonder systeemschotten	28
1.4 Samenwerkingsverbanden Amsterdam en Diemen, de Stuurgroep SJSO: verwachtingen	34
1.5 Doelstellingen vanuit de gemeente, aansluitend op ontwikkelingen in de praktijk	35
1.6 Samengevat	46
1.7 Vraagstelling evaluatie SJSO	48
2 Verantwoording	51
2.1 Samenvatting ontwerp van onderzoek	51
2.2 Reikwijdte respons en bevindingen	54
3 Preventie, vroeghulp en specialistische behandeling op of via school	59
3.1 Decentraliseren, transformeren en lokaal samenwerken: transitie en transformatie	59
3.2 Cijfermatige onderbouwing	62
3.3 Beleidsmatige onderbouwing	63
3.4 Onderwijszorgarrangementen: integrale samenwerking onderwijs en jeugdhulp	65
3.5 Wetenschappelijke onderbouwing	68
3.6 Gedragsproblemen van diverse aard	74

3.7	De school als organisatie die positief opgroeien breed mogelijk maakt	80
3.8	Samengevat: specialistische (jeugd)hulp op het speciaal onderwijs, LVB inbegrepen	82
4	SJSO in de praktijk	87
4.1	Formatieve evaluatie: onderzoeksvragen en bevindingen	87
4.2	Conclusie 1: Positieve reacties	88
4.3	Conclusie 2: Aanloopproblemen en knelpunten in verband met grotere systeemproblematiek	99
4.4	Conclusie 3: Gezamenlijk belang boventoon	116
4.5	Conclusie 4: SJSO structureel inbedden en aansluiten bij partners bij complexe en structurele gezinsproblematiek	123
5	Evaluatie SJSO: aanbevelingen	145
5.1	Hulp en steun op of via het onderwijs: winst leerling en thuis	145
5.2	Van raamcontract naar standaard aanbod	147
	Literatuurlijst	163
	Bijlagen	167
	Bijlage 1 Specialistische jeugdhulp in speciaal onderwijs: schriftelijke vragenlijst	167
	Bijlage 2 Antwoorden per vraag met Likertschaal schriftelijke vragenlijst	191

Deel A: Hoofdlijn

Hoofdpijn, bevindingen en aanbevelingen

Inleiding

Sinds het schooljaar 2018-19 wordt door de gemeenten Diemen en Amsterdam specialistische jeugdhulp direct in het speciaal onderwijs georganiseerd (SJSO) op basis van een specifieke inkoopprocedure die in 2017 is opgesteld. De samenhang tussen onderwijsondersteuning en jeugdhulp is noodzakelijk om kinderen en jongeren op het speciaal onderwijs een ononderbroken schoolloopbaan te bieden.

Kinderen in het speciaal onderwijs hebben vaak extra specialistische jeugdhulp nodig en kinderen die zijn aangewezen op jeugdhulp en speciaal onderwijs zijn kwetsbaar voor schooluitval. De gemeente Amsterdam noemt op grond van haar registraties een aantal oplopend tot 60% op bepaalde scholen voor speciaal onderwijs dat jeugdhulp ontvangt. Uit landelijke cijfers komt zelfs een percentage van 74% naar voren (Berenschot, 2019). Voorheen moesten ouders deze hulp apart voor hun kind aanvragen en specialistische jeugdhulp was niet eenvoudig beschikbaar op of via school.

Hoofddoel

De gemeenten Amsterdam en Diemen hebben met de integratie van jeugdhulp in het speciaal onderwijs (of feitelijk: alle voorzieningen waarvoor een zogenoemde toelaatbaarheidsverklaring nodig is, inbegrepen het speciaal basisonderwijs en praktijkonderwijs) niet

alleen financiële schotten weggehaald tussen de verschillende voorzieningen, maar besparen leerlingen en hun ouders een extra gang langs verschillende loketten en instanties – de toegang tot jeugdhulp – en bieden zo belangrijke (school)tijdwinst in het voorzien van direct noodzakelijke hulp. De specialistische jeugdhulp die in het raamcontract 'SJSO' is vervat heeft voldoende geen aparte indicatie of verwijzing van een arts of wijkteam meer, maar is direct als gemeentelijke voorziening beschikbaar op (of vanuit) school. Het bevorderen van een ononderbroken schoolgang is zoals gezegd het doel.

Bevindingen en conclusies

Wij hebben op verzoek van de gemeenten Amsterdam en Diemen – en in afstemming op de betrokken schoolbesturen en samenwerkingsverbanden – de eerste ervaringen rond dit integrale werken gedurende het schooljaar 2018-19 gevolgd en in samenspraak met de praktijk geëvalueerd.

Onze formatieve evaluatie van het raamcontract SJSO maakt duidelijk dat professionals uit het speciaal onderwijs en de specialistische jeugdhulp opvallend positief zijn over het eerste jaar specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs. De samenwerking tussen jeugdhulp en speciaal onderwijs bestaat al langer, maar overal is men duidelijk: dat dit nu vanuit een inkoopmodel wordt ondersteund, een model dat directe inzet zonder administratieve belasting, doorverwijzing, indicatieprocedures en wachttijden mogelijk maakt, is een enorme stap vooruit. Werken volgens het principe '1 kind-1 gezin-1 plan' komt dichterbij en nadrukkelijk is gesteld dat tijdige hulp, direct inzetbaar en zonder wachtlijsten en wachttijden, de grote winstgebieden zijn.

Winst voor leerlingen en ouders

- De winst is in eerste plaats zichtbaar voor de leerling, die direct geholpen wordt en niet langs verschillende deskundigen of meerdere lokketten moet, vaak op andere adressen of bij andere organisaties, en die niet hoeft te wachten terwijl hulp direct nodig is.
- Maar ook voor hun ouders is de (toch) stigmatiserende en belastende gang langs instanties met intakeprocedures en wachttijden voorbij, met direct beschikbare specialistische jeugdhulp op school.
- Ouders zijn positief en bovendien eerder bereid hulp te ontvangen, de relatie met school bestaat al, de leergerichte en pedagogische samenwerking tussen ouders en school is een inherent gegeven en is van nature minder 'vreemd' of indringend, dan een nieuwe relatie met een nieuwe (hulp)instantie die als ver weg wordt beleefd.

Doorlopend continuüm school-thuis

- Specialistische steun en behandeling beweegt zich nu op een doorlopend continuüm school-thuis, en daarmee langs het natuurlijke dagelijkse bestaan van een leerling. Dit geeft een meer 'automatische' werkrelatie, waarin samenwerking tussen ouders en school gewoon is.

Ook voor de leerkrachten in het speciaal onderwijs

- Docenten zijn positief: de rust in de klas keert eerder terug, de inzet van therapeutische expertise in de klas geeft ruimte aan het vakinhoudelijk lesgeven en bij complexe problemen hebben ze directe deskundigenconsultatie bij de hand. Docenten hoeven zich daarbij niet alleen zorgen te maken wanneer ze vermoeden dat er ernstige problemen spelen: er is iemand aanwezig die doorpakt wanneer dat nodig is.

Ons onderzoek in een notendop

In totaal zijn er zo'n 180 fte jeugdhulpprofessionals ingezet op zo'n 50 locaties voor speciaal onderwijs en praktijkonderwijs. Wij hebben 6 schoollocaties bezocht, met ruim 30 betrokkenen gesproken en hiernaast via een gestructureerde digitale vragenlijst informatie verkregen van zo'n 50 professionals verbonden aan SJSO. We hebben ook met andere belanghebbenden gesprekken gevoerd en een aantal contractevaluatiebesprekingen bijgewoond tussen de gemeente Amsterdam en jeugdhulpaanbieders. Ten slotte hebben we speciaal in SJSO verband georganiseerde kennisbijeenkomsten bijgewoond, die door ruim 200 betrokken professionals zijn bezocht. We hebben ons kortom ruim door direct betrokkenen laten informeren, op een gestructureerde wijze en steeds in afstemming op de leden van de Stuurgroep SJSO (zie hierna). Ons onderzoek betreft een formatieve evaluatie: we verkennen in samenspraak met de praktijk hoe de eerste ervaringen in het eerste schooljaar 2018-19 zijn.

In onze rapportage laten we alle professionals uitgebreid aan het woord. Sinds de transitie van de jeugdzorg (2015) zijn er relatief weinig positieve geluiden en ook de invoering van Passend onderwijs (2014) heeft niet tot brede instemming geleid vanuit de praktijk van het speciaal onderwijs. Dat professionals uit het speciaal onderwijs en de jeugdhulp nu zo positief zijn verdient bijzondere aandacht.

Hiernaast gaan we ook in op een aantal vragen en knelpunten dat nog bestaat. Deze vragen betreffen echter niet zozeer (of specifiek) de geïntegreerde specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs, ze raken de vragen die spelen in breder verband, zowel in de jeugdhulp als het (speciaal) onderwijs. Deze vragen zijn niet eenvoudig te beantwoorden. De praktijk is weerbarstig en de problematiek waarmee men zich in dit dubbelgespecialiseerde veld (speciaal onderwijs, specialistische jeugdhulp)

geconfronteerd ziet is vaak meervoudig en soms structureel van aard. Des te meer reden voor ons om hieraan niet voorbij te gaan, maar samen met professionals dieper in te gaan op hun dagelijkse praktijk.

We geven hier een korte beantwoording van de onderzoeksvragen zoals in 2018 geformuleerd door de Stuurgroep SJSO:

1. Hoe wordt het werken met vaste specialistische jeugdzorgprofessionals (zowel jeugdhulpverleners als ggz professionals) die zonder beschikking direct inzetbaar zijn op school door deze professionals, de school, cliënten en ouders ervaren?

Het antwoord luidt zonder meer goed, nagenoeg iedereen – van jeugdhulpprofessionals en leerkrachten tot ouders en schooldirecties – reageert opvallend positief. Geen moeilijke verwijsprocedures meer voor leerlingen. Directe inzet van hulp en steun, direct op school of thuis, zonder ‘administratief gedoe’ of wachttijden. De winst voor de leerlingen wordt als eerste genoemd, de rust in de klas en op school neemt toe, zowel in het primair- als voortgezet (speciaal) onderwijs. Jeugdhulpprofessionals geven aan minder bureaucratisch belast te zijn en meer tijd en aandacht voor kinderen en jeugdigen te hebben. Leerkrachten komen beter toe aan lesgeven. Ouders zijn eerder bereid steun en hulp te ontvangen, ook thuis. De relatie met school bestaat gewoon, zij hoeven geen aparte (vaak toch als stigmatiserend beleefde) gang naar een ‘andere’ instantie te volgen en weer hun verhaal te doen. Alles loopt vloeiender in elkaar over. Het contact staat meer in het teken van samenwerking tussen ouders en school, ten dienste van het kind. Zelfs ouders met eerdere negatieve ervaringen met hulpverlening, die soms ‘hulp-moe’ zijn, zijn beter bereikbaar voor specialistische hulp en steun vanuit school.

2. Zien zij vanuit de eerste praktijkervaring een preventief effect op doorverwijzing naar overige vormen van jeugdhulp? Heeft het dichterbij en sneller beschikbaar zijn een effect op kortere doorlooptijden voor de hulp op school?

Ook hierop wordt instemmend gereageerd. Op meerdere niveaus is verbetering zichtbaar.

Leerkrachten geven aan dat de rust in de klas terugkeert en merken het effect van professionele hulp in de dagelijkse contacten en lesmomenten. Klasobservatie en tijdige professionele interventie, of deskundige feedback bij de wijze van hanteren van onrust door gedragsproblemen, voorkomen escalaties of verwijdering uit de klas. Het aantal time-out momenten of schorsingen neemt af. Tijdens een time-out moment blijft er iemand bij de leerling in kwestie, steunend en bereikbaar. Maar ook de aandacht voor leerlingen die minder in het oog springen neemt weer toe, er is weer tijd voor iedereen in de klas.

Bij specialistische behandeling op school bijvoorbeeld, kan het effect van medicatie op het leren worden geobserveerd, of kunnen ouders, jeugdhulpspecialisten en leerkrachten samenwerken aan de vermindering van angstproblemen. Integrale samenwerking met ouders bij leer- of schoolproblemen is nu vanzelfsprekend, er is geen afstand meer in de vroegere driehoek school-specialistische hulp-thuissituatie. Er is in plaats daarvan sprake van één doorlopend behandelcontinuüm school-thuis.

Op het niveau van de school is dit eveneens merkbaar, zo is het meelopen tijdens pauzes en pleinobservatie van toegevoegde veiligheidswaarde bij ernstige gedragsproblemen. Zowel in preventieve zin als wat betreft vroeg-signalering en tijdige interventie. Het aanspreken van leerlingen op bepaalde locaties voor het voortgezet speciaal onderwijs loopt veel beter in samenwerking met jeugdhulpprofessionals. De veiligheid op school neemt toe, op een proactieve wijze, zonder hekken of

detectiepoorten. De verwachting is dat het aantal schoolwisselingen of uitvallers af zal nemen.

Op gezinsniveau is hulp direct beschikbaar, de toegevoegde waarde is enorm en wordt nadrukkelijk genoemd. Zoals hiervoor al beschreven wordt hulp beter geaccepteerd vanuit de relatie met school, men hoeft niet naar een andere instantie die als ver weg wordt beleefd. Wachttijden en doorlooptijden worden binnen SJSO verband nauwelijks genoemd. Alleen het primaire speciaal onderwijs voor licht verstandelijke beperkte kinderen kent nog krapte en daardoor wachttijden.

Tijdige inzet van hulp thuis via school zal de vraag naar zwaardere vervolgzorg doen afnemen, zo is alom de verwachting in de praktijk van SJSO.

3. In hoeverre zijn onderwijsondersteuning en zorg geïntegreerd in de onderwijszorgarrangementen en in groepen nu er vaste zorgverleners zijn op de scholen?

In reactie op deze vraag wordt duidelijk dat ‘beleidstaal’ onvoldoende aansluit bij de praktijk van alledag. Zowel het onderwijs als de jeugdhulp hebben bovendien ieder hun eigen nieuwe begrippenkaders, die in beide domeinen ook sinds de decentralisaties en wet Passend onderwijs sterk veranderd is en lokale invulling moet krijgen, wat soms tot babylonische spraakverwarring leidt.¹

Dit gezegd hebbende, zijn de verdere reacties weer overwegend positief: de samenwerking tussen onderwijsprofessionals en leerkrachten in het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs enerzijds en jeugdhulpprofessionals anderzijds, loopt beter dan

---

1 Nieuwe termen zoals ‘onderwijszorgarrangementen’ of ‘ondersteuningsplanraden’ en ‘toelaatbaarheidsverklaringen’ corresponderen niet altijd met andere nog gangbare begrippen uit aanpalende onderwijswetgeving en komt nu bovendien samen met nieuwe jeugdhulp termen, zoals ‘segment-profiel-intensiteit-combinaties’ die weer verschillen per gemeente, enzovoorts.

verwacht. Vooraf is dit enigszins geïdentificeerd, de verwachting was dat dit niet zo eenvoudig zou lopen. Maar de aansluiting tussen professionals direct rond het kind loopt gewoon goed.

Natuurlijk zijn er aanloopproblemen en kinderziekten geweest, maar deze werden in ons onderzoek nauwelijks als onoverkomelijk of moeilijk geschetst. De start van SJSO kende hectiek, snel nieuw personeel werven en inzetten, vragen rond werktijden die niet analoog lopen en wat te doen bij schoolvakanties et cetera. Maar in gesprek met de praktijk werd dit niet geïdentificeerd, het hoorde bij de start.

Domeindiscussies of onoverkomelijke systeemverschillen bestaan mogelijk op andere niveaus, maar tussen de professionals direct rond het kind speelt dit niet in het bijzonder. Daarbij merken we op dat een groot aantal scholen in SJSO verband al heel lang samenwerkt met specialistische jeugdhulp en dat sommige scholen zelfs voortkomen uit zorginstellingen of verbonden waren aan ggz-aanbieders, waardoor het geïntegreerd samenwerken tussen twee specialismen (vgl. de vroegere orthodidactiek en orthopedagogiek) gewoon is. Maar ook de scholen waar dit nieuw is, noemen naast organisatorische aanloopproblemen geen noemenswaardige problemen.

4. Welk effect heeft de nieuwe werkwijze SJSO op het proces van verwijzen en beschikken, inclusief administratieve lasten voor ouders, scholen, verwijzers (zoals minder beschikkingen)?

Deze vraag is feitelijk al beantwoord: in de praktijk spreekt men van een 'verademing' omdat allerlei administratieve handelingen of drempels niet langer bestaan. Het is nu heel eenvoudig: als je iemand nodig hebt, dan is die er. Als er meer onderzoek of hulp nodig is, dan regelt de specialistische jeugdhulpverlener dit vanuit het zorgteam op school (in afstemming op de ouder-kind adviseur of het wijkteam). Vaak in direct contact met de eigen organisatie of

zo nodig met andere specialismen, zonder dat kinderen of ouders van alles moeten doen of ergens heen moeten. Leerkrachten hoeven zich geen zorgen meer te maken, er is iemand die de zorgen uit handen neemt of actief meedenkt. Binnen SJSO verband kan men eenvoudig specialistische inzet op of vanuit school organiseren, zonder verwijspcedures, doorlooptijden, beschikkingen en wachttijden. En mocht er al angst bestaan dat dit leidt tot 'over-diagnostiek' of een enorme toename in hulpverlening: er is in het eerste jaar van het project SJSO geen toename in specialistische inzet zichtbaar ten opzichte van het verleden, er is zelfs enige afname zichtbaar in de duur van specialistische hulp. Er zijn rond 1800 tot 1900 leerlingen in SJSO verband geholpen. De besparing aan systeemkosten die normaliter gepaard gaan met zo'n 1800 'verwijs-intakeprocedures en beschikkingen' zouden in beeld kunnen worden gebracht, om na te gaan welke vermindering aan systeemkosten wordt bereikt door SJSO.

Maar de belangrijkste winst in de afname van bureaucratie ligt in tijdswinst voor de leerlingen en de mensen die hen helpen.

5. Hoe wordt de gemeenschappelijke opdracht over inzet en doel vanuit onderwijsbesturen, samenwerkingsverbanden en gemeenten ervaren?

We kunnen hier een aantal opmerkingen maken, maar weer niet veel.

De eerste is dat jeugdhulpprofessionals bij aanvang het idee hadden dat er te veel nadruk is gelegd op de opdracht tot vermindering van vraag naar zware vervolgzorg, het project SJSO zou een te sterk kostengerichte insteek kennen. Iedere professional begrijpt de insteek dat voorkomen beter is dan genezen, dat geen leerling gebaat is bij zware vervolgzorg, maar men vreesde aanvankelijk dat het belang van afnemende kosten zou prevaleren. Na de eerste jaren transitie van de jeugdhulp is dit

geen vreemde gedachte, de ervaringen op het vlak van mogelijkheden en middelen sinds 1 januari 2015 zijn voor veel jeugdhulpprofessionals niet positief geweest. Maar dit is gaandeweg verdwenen, eigenlijk al na de eerste startmaanden. De bestuurders van de samenwerkingsverbanden Amsterdam-Diemen, verenigd in een 'Stuurgroep SJSO' hebben in samenwerking met de gemeente met regelmaat kennisdelingsbijeenkomsten georganiseerd, die goed zijn bezocht. Tijdens deze bijeenkomsten kreeg het project SJSO steeds verder vorm, als werk in uitvoering. In direct contact met professionals uit de praktijk worden de bestuurders en gemeenteambtenaren geïnformeerd en is gezamenlijk bijschaven en bijsturen mogelijk. De workshops worden verzorgd vanuit zowel praktijk als beleid, iedereen neemt samen deel en er is nauwelijks enige afstand tussen beleid en praktijk. Veelzeggend is de opmerking van een professional tijdens een van de kennisdelingsbijeenkomsten: 'Nu moeten we uitkijken dat het geen heilige graal wordt, die geen tegengeluid meer verdraagt.'

De tweede opmerking is een kanttekening: de bureaucratische rompslomp buiten SJSO verband is nog altijd remmend op een goede praktijkvoering. Dit gaat juist meer opvallen, naarmate een project als SJSO laat zien dat dit ook anders kan. De samenwerking met andere professionals (zoals professionals uit wijkteams van andere regiegemeenten) is doorgaans weer 'gewoon goed' maar de vraagstukken rond registratie en verrekening tussen gemeenten vragen bovenmatige aandacht, tijd en energie. Het moet worden gezegd: iedereen werkt hard en wil 'het oplossen' maar vanuit de positie van een observator zie je aan tafel hoezeer administratieve complexiteit noodzakelijk onderwerp van gesprek is, maar onevenredig aandacht wegtrekt van inhoudelijke vraagstukken rond welzijn en veiligheid van kwetsbare leerlingen en hun gezinnen, ook vanuit een beleidsperspectief. Verder verdient te worden opgemerkt dat dit project - dat eigenlijk een enorme innovatie in zich draagt van de toegang naar

specialistische hulp - goed is gemanaged vanuit de stuurgroep in directe samenwerking met de praktijk. De samenwerking tussen speciaal onderwijs en specialistische jeugdhulp is goed tot stand gekomen, stapsgewijze uitbreiding van deze gezamenlijke opdracht naar het regulier onderwijs ligt voor de hand.

6. Waaruit bestaat het feitelijke werk van een jeugdhulpprofessional op school?

Eenzijds is er niets verandert, als je het een jeugdhulpprofessional vraagt. Gevoed vanuit de eigen jeugdhulporganisatie nemen ze hun specialisme als vanzelfsprekend mee. Intervisie, kennisontwikkeling en professionaliteit ten dienste van kind en gezin staan nog altijd centraal, maar nu ook in relatie tot het specialisme van het speciaal onderwijs. Er wordt over het algemeen goed afgestemd en juist in die scholen waar men elkaars specialisme ruimte geeft en erkent is het feitelijke werk van de jeugdhulpprofessional niet anders dan in de eigen organisatie.

Wel is het werken meer specifiek leerlinggericht: de ononderbroken schoolgang is het samenbindende doel tussen leerling, ouders, school en hulpverlening. Dit wil niet zeggen dat de jeugdhulpverlener op de stoel van een leerkracht gaat zitten, het betekent in de praktijk dat de jeugdhulpprofessional de ruimte creëert voor de leerkracht om kwetsbare leerlingen vakinhoudelijk (weer) te bereiken. Dit kan lopen van omgangsadviezen bij kindeigen problematiek tot het organiseren van de juiste feedback-loop bij ernstige gedragsproblemen in een schoolcultuur. Het feitelijke werk van de jeugdhulpprofessional staat ten dienste van de leerling en diens schoolgang, en daarmee ook ten dienste van de leerkrachten en school. Welzijn van kinderen is vanzelfsprekend altijd het onderliggende doel. De vakinhoudelijke identiteit wijzigt niet.

7. 'Onderwijs bepaalt de inzet': hoe zijn de ervaringen hiermee van de verschillende betrokkenen (Is het onderwijs hiertoe in staat gebleken. Weet het zorgteam genoeg om zorg in te zetten zonder de hulp van een aangewezen functionaris die mag verwijzen of beschikken?)

In de praktijk speelt de 'opdrachtverdeling' niet zo zwart-wit als je deze kunt lezen. Het 'wie bepaalt' is minder aan de orde, er is sprake van een gezamenlijke gerichtheid op de leerling, zoals hiervoor al beschreven. Dit voert de boventoon in de samenwerking rond het kind.

Wel spelen er organisatorische aspecten vragen rond 'wie bepaalt' zoals bij de inzet van fte, uren en wisselingen tussen personeel. Het 'wie bepaalt' blijkt minder een vraagstuk op tafel van het zorgteam en meer een vraagstuk op tafel van het management. De vraag rond 'verwijzen en beschikken' speelt minder in SJSO verband, soms spelen er wel vragen in relatie tot andere verwijzers. Zo loopt de samenwerking met de ouder-kind adviseurs (OKT) niet op alle schoollocaties even soepel, maar over het algemeen wel goed.

De samenwerking met de Gecertificeerde instellingen voor jeugdbescherming (GI) en Veilig Thuis is wel enigszins geproblematiseerd. Wachttijden en wachtlijsten worden genoemd, naast uiteenlopende inschattingen over door wie monitoring moet worden uitgevoerd. In dit verband wijzen we op de rapportage van de Inspectie voor de Gezondheidszorg en Jeugd (2019) die duidelijk maakt dat dit geen specifiek Amsterdams probleem is, deze problemen spelen landelijk sinds de decentralisatie. Vanuit de gesprekken op locaties, onder meer van de zorgcommissie op de Alphons Laudyschool bijvoorbeeld, kwam ook een positief geluid in dit verband: ja, er spelen nu vragen, maar juist de aansluiting en samenwerking tussen GI, Veilig Thuis en leden van de zorgcommissies in SJSO verband, geeft nieuwe mogelijkheden voor samenwerken en samen overwegen wie

contact legt en hoe de monitoringsfunctie wordt ingezet, in de toekomst.

8. Behoudt de jeugdhulpprofessional zijn eigen professionaliteit?

Deze vraag is al impliciet al beantwoord onder 6: ja. In dit verband merken we nog op dat ook de leerkrachten voor de klas, met name op scholen waar het de laatste jaren zwaar werken was in verband met een onverwacht groeiende instroom, zich gesteund voelen door de specialistische hulp die nu structureel aanwezig is. De professionaliteit van de hulpverlener is niet alleen voor leerlingen en gezinnen van toegevoegde waarde op school, ook voor docenten is de inzet vanuit deze professie van toegevoegde waarde.

9. Hoe is de samenwerking in het zorgteam: specialistische jeugdhulpverleners gaan onderdeel uitmaken van het zorgteam, de functionele aansturing ligt hierdoor bij het onderwijs, hoe zijn de ervaringen vanuit de verschillende perspectieven, werkt dat?

Ook deze vraag is al beantwoord in de behandeling van voorgaande vragen. De inhoudelijke aansturing speelt minder, rond het kind wordt gewoon kindgericht goed samengewerkt. De organisatorische aansluiting speelt soms op, knelpunten worden over het algemeen goed opgelost. Juist waar men elkaar benadert vanuit een wederzijdse erkenning van elkaars specialisme, loop de samenwerking goed en zonder noemenswaardige problemen. Het lijkt zo te zijn dat daar waar de vragen 'wie bepaalt' en 'wie heeft de functionele aansturing' sterk opspelen (voor zover wij hebben kunnen vaststellen gebeurt dit slechts op een kleine minderheid van de locaties) de samenwerking als gevolg hiervan moeilijker wordt en niet andersom. Wij hebben op basis van de informatie die

wij hebben ontvangen geen bijzondere opmerkingen in dit verband, op een enkele locatie na.

10. Hoe verloopt de samenwerking met de regiogemeenten?

Dit is een afwijking op de verdere regelmaat van positieve antwoorden.

Hier is nog sprake van een zoektocht op het niveau van soepele of eenduidige registratie-facturatie-betaling. De administratieve aansluiting met regiogemeenten verloopt complex, is tijdrovend en vergt nog de nodige aandacht. Dat dit een aanzienlijk probleem is, blijkt uit het feit dat de voorfinanciering en verrekening honderden leerlingen uit regiogemeenten betreft. Dit betekent veel werk en overleg, zowel op het niveau van aanbieders als gemeenten.

Inhoudelijk loopt de samenwerking vanuit SJSO verband tussen jeugdhulpprofessionals goed, ook met de plaatselijke huisartsen of wijkteams et cetera.

Met de samenwerkingsverbanden uit regiogemeenten bestaan uiteenlopende ervaringen: met name de samenwerkingsverbanden die veel kleinere regiogemeenten vertegenwoordigen worden als voorbeeld genoemd van 'moeilijker bereikbaar' op voorstellen van expertiseoverdracht of hulp bij het opzetten van bijvoorbeeld lokale klassen voor leerlingen met een profiel volgens een autismspectrumstoornis (met name in po) of specifieke integrale onderwijsprogramma's voor leerlingen met externaliserende gedragsproblematiek (met name vo). Gevolg is dat Amsterdamse scholen voor speciaal onderwijs te laat worden ingeschakeld vanuit regiogemeenten en er al veel faalervaringen zijn opgedaan door de betreffende leerlingen, die dan alsnog op een Amsterdamse speciale school worden geplaatst. Deze scholen, die in feite een belangrijke regiofunctie vervullen, hebben te maken met hardnekkige problemen door complexe bureaucratie en verantwoording aan de

gemeente Amsterdam, die voorfinanciert, maar zelf kampt met betalingsachterstanden vanuit regiogemeenten, die pas overgaan tot betalen bij de juiste gegevens, die niet altijd aansluiten tussen gemeenten, wat weer tot een neergaande spiraal leidt, de energie gaat in de verkeerde dingen zitten.

Op verzoek van de Stuurgroep SJSO, zijn er gaandeweg extra vragen toegevoegd:

11. Waaruit bestaat de hulp thuis die wordt ingezet in het kader van SJSO en welk deel betreft dit van het geheel?
12. Wat zijn oorzaken of redenen bij dubbele inzet van specialistische jeugdhulp, i.c. zowel vanuit het raamcontract SJSO als onder beschikking (SPIC)? Wat zijn de verwachtingen hierbij naar de toekomst: bewerkstelligt SJSO een afname van de behoefte aan zwaardere jeugdhulp, zoals die schuilgaan achter segmenten B en C volgens de SPIC bekostigingssystematiek?
13. Is er een verdringingseffect tussen de mate van inzet van leerlinggebonden onderwijsondersteuning enerzijds (OOP) en specialistische jeugdhulp anderzijds (SJSO).

De beantwoording van de vragen 11 en 12 is uiteenlopend. Er vindt geen specifieke registratie plaats van specialistische preventie gericht op thuis, wel van individueel gerichte specialistische hulp, maar niet specifiek of deze thuis wordt ingezet (en welk type hulp dan wordt ingezet). In gesprek met de praktijk blijkt het niet mogelijk een gemene deler te vinden (over zestien aanbieders) op het vlak van welk percentage of welke typen hulp thuis wordt/en geboden. Enerzijds is het ontbreken van registratie van specialistische preventie ontlastend voor de praktijk, anderzijds verdwijnt een

belangrijk deel van het aanbod zo uit beeld: praktijkprofessionals benadrukken juist de toegevoegde waarde van eenvoudig inzetbare specialistische preventie op school.

Wel hebben we in gesprek verkend welk deel van alle SJSO, hulp 'thuis' betreft, ten opzichte van 'hulp op school': dit onderscheid blijkt niet functioneel. Juist het denken op een continuüm dat doorloopt langs het dagelijkse leven van een kind (dat als leerling op school en kind thuis het grootste deel van het dagelijkse bestaan doormaakt) is de winst die SJSO in beeld brengt. In de rapportage besteden we hier ruim aandacht aan.

Wat betreft oorzaken en redenen bij dubbele (of 'trippele' of meervoudige) inzet: achter SJSO gaan niet alleen *alle* doelgroepen van de jeugdhulp schuil, waarvan men op voorhand wist dat meervoudige inzet al bij 30% van deze leerlingen bestond (zoals bij pleegplaatsingen, 24-uurs verblijf en hoogspecialistische hulp), maar ook hun gezinnen, waar eveneens een meervoudige hulpvraag kan spelen. Soms speelt multiële problematiek, bijvoorbeeld bij ouders die zelf gebukt gaan onder een verstandelijke beperking of psychische stoornis, of beide. Maar ook ernstige gezinsproblematiek speelt door in het leven van een leerling, bijvoorbeeld bij 'vechtscheidingen' of ernstige financiële problemen thuis. Ten slotte spelen lopende interventies op basis rechterlijke maatregelen soms een rol, zowel in civielrechtelijk (kind beschermend)- als strafrechtelijk (op risico interveniërend) verband. Dit soort maatregelen kunnen bovendien zowel ouders als kind betreffen, en soms allebei. Multiële problematiek vraagt soms om multiële expertise. Met SJSO komt de mogelijkheid in beeld dit vanuit het contact op school bij elkaar te brengen ('1 kind-1 gezin-1 plan'). Ten slotte wordt in dit verband opgemerkt dat een aanzienlijk deel van de specialistische jeugdhulp onder een SPIC ook verklaard werd vanuit een vraag naar naschoolse opvang vanuit een specialistische aanpak, vanwege kinderen die vanuit hun problematiek niet terechtkunnen in de reguliere opvang.

Met betrekking tot vraag 13 hebben we geen verdringingseffect gevonden, er is geen wijziging opgetreden in de aantallen 'inzet onderwijsondersteunend personeel' (OOP) sinds de start van SJSO.

Aanbevelingen

We noemen in onze rapportage in hoofdstuk 4 een vijftal overallconclusies - die overeenkomen met de beantwoording van de vragen zoals hiervoor - en in hoofdstuk 5 een aantal aanbevelingen. Overall luidt de belangrijkste aanbeveling:

We bevelen de gemeenten Amsterdam en Diemen aan dit project integraal op te nemen als standaardaanbod specialistische jeugdhulp.

De aanbevelingen die uit onze evaluatie op het gemeentelijke inkoopniveau naar voren komen zijn kort opgesomd:

- Verdere voorlichting aan huisartsen over SJSO zou het aantal verwijzingen vanuit huisartsen in Amsterdam kunnen doen teruglopen;
- Bereken bij benadering hoeveel systeemkosten (i.c. gemeentekosten) bespaard blijven die schuilgaan achter jaarlijks zo'n achttien- tot negentienhonderd indicatiestellingen, extra onderzoeken en verwijsprocedures, met verschillende instanties.
- De gemeente Amsterdam heeft met SJSO een belangrijke stap gezet. Mogelijk kan die stap in haar vervolg wel eenvoudiger qua opzet om gemeentekosten nog verder te besparen ten gunste van het kind en het primair proces rond het kind. De stuurgroep kan in dit verband nagaan hoe SJSO ingebed kan raken in de standaardinkoop jeugdhulp van de gemeente Amsterdam, in plaats van een apart raamcontract ernaast.
- In dit verband wijzen we ook op de regionale processen tussen gemeentes, zoals de onderlinge verwijs- en verrekeningskosten: het verdient aanbeveling om samen met

regiogemeenten na te gaan of de gemeente Amsterdam direct in staat kan worden gesteld om de inkoop vorm te geven op de schaal waarmee ze (ook) regionale en bovenregionale kinderen en jeugdigen – leerlingen – bedient (in plaats van een tijdrovende, bewerkelijke en daardoor dure systematiek van voorfinanciering en verrekening achteraf van de leerlingen uit regiogemeenten op Amsterdamse scholen voor speciaal onderwijs – po en vo).

- Breng de specialistische preventie wel in beeld door enige registratie. Voorkom een lastige bureaucratie, maar voorkom eveneens met enige registratie dat dit uit beeld verdwijnt, de praktijk is sterk geholpen met specialistische preventie.
- Geef scholing over de mogelijkheden tot verantwoorde gegevensdeling op basis van het Verdrag inzake de rechten van het kind. De AVG en wet BIG maken gegevensdeling niet helemaal onmogelijk, er is ruimte, mits goed overwogen.
- Verken in samenspraak met de Gecertificeerde Instellingen (GI) voor jeugdbescherming de mogelijkheden om gezamenlijk actief vorm te geven aan monitoren, contacthouden en wegen en beoordelen.
- Heroverweeg de inschatting van de behoefte aan specialistische hulp en steun voor onderwijs aan licht verstandelijk beperkte leerlingen (LVB), meer ruimte is nodig.
- Verken de mogelijkheid voor een meer data-gedreven keuze bij de verdeling van specialistische jeugdhulp fte over de verschillende schoollocaties en schooltypen. Databestanden zoals aanwezig bij CBS, DUO, Justitie en gemeenten geven mogelijkheid kwetsbare gezinnen in beeld te brengen en op basis hiervan leerlingen te identificeren die gebukt gaan onder een latente behoefte aan hulp en steun bij een ononderbroken schoolgang. Rapportage op een geaggregeerde en geanonimiseerde wijze die niemand in het bijzonder aanwijst, zou voor alle bestuurders een relatief objectief onderbouwde leidraad kunnen zijn bij het samen bepalen tot preventieve

inzet van specialistische hulp en steun per schooltype of locatie.

Op het niveau van de scholen en jeugdhulpaanbieders laten we de professionals zelf aan het woord, in paragraaf 5.2.2. Daaruit blijkt dat zij graag verder willen op deze wijze en doen ideeën voor de naaste toekomst aan de hand.

We halen een belangrijke opmerking uit de praktijk hier naar voren:

- We merken op dat men in de gezondheidszorg (incl. jeugdhulp) het zogenoemde *stepped care* principe (de opbouw van interventies van licht naar zwaarder langs een graduele lijn) heeft verlaten voor het *matched care* principe (direct inzetten wat nodig is op basis van functionele diagnostiek). Passend onderwijs kent een opbouw volgens een *stepped care* principe, in complexe gevallen sluit dit principe niet goed aan bij wat soms direct nodig is, zo geven professionals in SJSO verband aan.

Op het doelniveau (ouders en kwetsbare leerlingen) geeft vertegenwoordiging van ouders een vijftal aanbevelingen, in paragraaf 5.2.3. Voortzetting van integraal werken is de belangrijkste overallconclusie.

Leeswijzer

In principe volstaat de hoofdlijn (deel A) als belangrijkste informatie die uit onze evaluatie voortkomt.

In de rapportage die als onderbouwing bij de hoofdlijn volgt (deel B), wordt in de eerste drie hoofdstukken uitgebreid stilgestaan bij de aanloop en achtergrond van het project SJSO in Amsterdam en Diemen. We hebben hiervoor gekozen omdat ons onderzoek kwalitatief en verkennend is. Meer onderbouwing – zoals in hoofdstuk 3 aan de hand van de stand van wetenschappelijke

literatuur - geeft een meer solide basis aan onze bevindingen. Dit is juist met het oog op het succes van SJSO van belang: dit project verdient ruime en goed onderbouwde aandacht.

Het laatste woord is aan (vertegenwoordiging van) de ouders van leerlingen. Paragraaf 5.2.3. geeft feitelijk de meest belangwekkende samenvatting van het project SJSO en haar opbrengst.

Uitvoering

Deze evaluatie is uitgevoerd door het Kohnstamm Instituut. Kohnstamm Instituut is een 100% dochter van de Universiteit van Amsterdam. Professor dr. Geert-Jan Stams en dr. Claudia van der Put (pedagogische wetenschappen en onderwijskunde) zijn als projectadviseur betrokken geweest bij de opzet van onze evaluatie.

Wij zijn al onze gesprekspartners uit de praktijk van SJSO zeer dankbaar: de informatie die volgt is opgetekend uit de mond van onderwijs- en jeugdhulpprofessionals.

Onze evaluatie is tot stand gekomen op verzoek van - en in nauwe samenspraak met de leden van de Stuurgroep SJSO:

- Samenwerkingsverband VO Amsterdam-Diemen: Ariëlle de Ruijter, directeur-bestuurder
- Samenwerkingsverband PO Amsterdam-Diemen: Liesbet Tijhaar, directeur-bestuurder
- Stichting Kolom: Sylvia Spierenburg, bestuurder
- Stichting Orion: Annette van der Poel, bestuurder
- Altra Onderwijs: Martijn Zaal, directeur Onderwijs
- De Bascule PI-Scholen: René Hendriks, algemeen directeur
- Gemeene Amsterdam: Carole Smal - adviseur afdeling Jeugd, Janneke Willemsen - adviseur afdeling Onderwijs

Deel B: Onderbouwing

1 Naar een integrale aanpak

1.1 Specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs (en praktijkonderwijs)

Het College van Burgemeester en Wethouders van Amsterdam is op 18 juli 2017 akkoord gegaan met het aanbesteden van specialistische jeugdhulp voor het speciaal onderwijs. Sinds het schooljaar 2018-19 wordt door de gemeenten Diemen en Amsterdam specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs (SJSO) georganiseerd. De samenhang tussen onderwijsondersteuning en jeugdhulp is noodzakelijk om kinderen en jongeren op het speciaal onderwijs een ononderbroken schoolloopbaan te bieden. De aanbesteding is het resultaat van afspraken tussen schoolbesturen, de samenwerkingsverbanden Passend onderwijs en de gemeenten Amsterdam en Diemen. Omwille van de leesbaarheid spreken we in deze publicatie verder meestentijds over de gemeente Amsterdam. De aanbesteding is in twee vormen van jeugdhulp uitgezet:

- Hulp die verbonden is aan school en daar beschikbaar is ter ondersteuning van leerling en gezin, ook in de thuissituatie. Dit is de individueel ambulante integrale specialistische hulp die voorheen bij beschikking of indicatie (met intakeprocedures, verwijzingen door specifieke indicatieorganen et cetera) werd geboden;
- Hulp verbonden aan een specifieke klas of voorziening binnen het onderwijs. Dit is de vorm waarbij onderwijs en jeugdhulp

‘geïntegreerd en groepsgewijs’ met enige frequentie wordt aangeboden (specialistisch preventief of kortdurend).

De aanbesteding is in 2017 uitgevoerd via Negometrix (Tendernet) en de aanbieders zijn gestart vanaf schooljaar 2018-2019. Dit betekent dat vanaf augustus 2018 specialistische jeugdhulp als gemeentelijke voorziening vrij toegankelijk is voor leerlingen op het Amsterdamse speciaal onderwijs, praktijk onderwijs en de tussenvoorzieningen. Het tijdig bereiken en ondersteunen van het bredere spectrum van kwetsbare kinderen en jongeren tijdens hun (schoolse) ontwikkeling is het doel.²

1.2 Kwetsbare schoolgang en specialistische jeugdhulp

Kinderen in het speciaal onderwijs hebben vaak extra specialistische jeugdhulp nodig en kinderen die zijn aangewezen op jeugdhulp *en* speciaal onderwijs zijn kwetsbaar voor schooluitval. De gemeente Amsterdam noemt op grond van haar registraties een aantal oplopend tot 60% op bepaalde scholen voor speciaal onderwijs dat jeugdhulp ontvangt.³

Voorheen moesten ouders deze hulp apart voor hun kind aanvragen en specialistische jeugdhulp was niet eenvoudig beschikbaar op of via school. Voor 2015 was er immers een indicatie nodig van Bureau Jeugdzorg (BJZ), een instantie die los stond van school. De geestelijke gezondheidszorg viel bovendien onder de zorgverzekeringswet, waardoor er ook nog verwijzing van een arts nodig was. Hulp vanuit de Algemeen wet bijzondere ziektekosten (AWBZ) behoefde weer een andere indicatie en deze liep langs een andere instantie: het Centrum indicatiestelling

---

² Internationaal wordt aan deze kinderen en jongeren gerefereerd onder de noemer *special needs*.

³ De Eindrapportage inzicht in zorg onder onderwijstijd (Berenschot, 2019) noemt een landelijk percentage van 74%.

zorg (CIZ). Drie verschillende instanties, met ieder hun eigen financieringsstromen en indicatievoorwaarden, die allen niet aan school verbonden waren, waren een gegeven waar ouders niet omheen konden, los van de werkelijkheid op school.

De gemeente Amsterdam heeft dit vanaf het schooljaar 2018/2019 anders ingericht: op elke school voor speciaal onderwijs, praktijkonderwijs, zorglocaties en bovenschoolse voorzieningen komen vaste jeugdhulpverleners, die de kinderen bijstaan op school.

Het gaat om specialistische jeugdhulp waar meerdere kinderen en jeugdigen op een bepaalde school baat bij hebben, bijvoorbeeld voor ondersteuning bij gedragsproblemen, autisme, ADHD, angst of depressie. Maar ook licht verstandelijke beperkte kinderen of kinderen die gebukt gaan onder ernstige thuisproblematiek: voor hun ouders betekent dit dat zij de hulp niet meer zelf hoeven aan te vragen. De school geeft samen met de ouders aan welke hulp in aanvulling op het onderwijspakket nodig is. De wethouder Jeugd & Onderwijs verwoordt het als volgt:

“De decentralisatie van de jeugdhulp geeft gemeenten de kans de jeugdhulp voor kwetsbare kinderen beter te organiseren. Deze kans pakt Amsterdam met beide handen aan. Dat er nu specialistische jeugdhulp beschikbaar komt in het speciaal onderwijs, is echt een hele grote stap voorwaarts. Het helpt de leerlingen bij hun persoonlijke ontwikkeling en schoolcarrière en ondersteunt ouders bij het zorgen voor hun kind” (Simone Kukenheim, 2017).

Het gaat in 2017-18 om jaarlijks zo'n vijf- tot zesduizend leerlingen op jaarbasis, op 50 scholen/schoollocaties in het Amsterdamse speciaal basis- en voortgezet onderwijs, inclusief praktijkonderwijs en tussenschoolse voorzieningen.

1.3 Naar een nieuwe werkelijkheid zonder systeemscotten

De doelgroepen van dit raamcontract Specialistische Jeugdhulp in het Speciaal Onderwijs, afgekort als SJSO, vallen samen met de voorzieningen die nu met een zogenoemde 'toelaatbaarheidsverklaring' onder de wet Passend onderwijs vallen (zie verderop). Ook voor de tussenvoorzieningen in Amsterdam (aantal = 5, met ongeveer 700 leerlingen) is een toelaatbaarheidsverklaring vereist.

Het speciaal onderwijs voor lichamelijk gehandicapte kinderen, dat voorheen in zogeheten bekostigingsclusters 1 en 2 was geordend, in casu slechtziende en blinde kinderen of slechthorende en dove kinderen, blijft in het raamcontract SJSO buiten beschouwing. Op eigen voorstel van deze speciale scholen in Amsterdam en Diemen zijn zij 'volgend' maar niet 'deelnemend' gelet op (a) de zeer beperkte aantallen en (b) de financiële dekking vanuit de zorgverzekeringswet.

De problematiek van de leerlingen die specialistische jeugdhulp nodig hebben valt in ruime mate overeen met de voormalige bekostigingsclusters 3 en 4: leerlingen met een licht verstandelijke beperking, leerlingen met gedragsstoornissen en psychische problemen (ggz). Deze doelgroepen vallen onder bereik van het project Specialistische Jeugdhulp in het Speciaal Onderwijs (SJSO).

Op 24 mei 2018 is het raamcontract SJSO ondertekend door aanbieders van jeugdhulp, het speciaal onderwijs en de gemeente. Deze samenwerking leidt er toe dat er vanaf schooljaar 2018-2019:

- Vaste specialistische jeugdhulpverleners binnen de school zijn, dichtbij en gemakkelijk te bereiken;
- De specialistische jeugdhulp direct beschikbaar is, er is geen verwijzing (of beschikking) meer nodig;

- De jeugdhulp ondersteunend is aan de doelen die op school zijn vastgesteld;
- Jeugdhulpverleners aansluiten bij het zorgteam van de school.

In de volgende paragraaf lichten we kort toe hoe dit verband houdt met de decentralisaties naar gemeenten, waaronder de transitie van de jeugdhulp sinds 1 januari 2015.

1.3.1 Decentralisatie en transitie jeugdhulp

Met de transitie van de jeugdzorg per 1 januari 2015 was in het algemeen voorzien dat voor deze al deze vormen van jeugdhulp, die voorheen centraal vanuit het Rijk (VWS, Justitie), of regionaal vanuit Provincies, of op basis van ziektekostenverzekeringen (incl. pgb) werden gefinancierd, in iedere Nederlandse gemeente voortaan alleen een beschikking van de gemeente nodig is, op verwijzing van een arts of wijkteam.

De gemeente Amsterdam is met deze vereenvoudiging in het raamcontract SJSO nog een stap verder gegaan. Met de integratie van jeugdhulp in speciaal onderwijs (of feitelijk: alle voorzieningen waar een zogenoemde toelaatbaarheidsverklaring nodig is, zie 1.3.2), haalt ze niet alleen financiële schotten weg tussen de verschillende voorzieningen, maar bespaart de leerlingen en hun ouders op het speciaal onderwijs een aparte gang langs de verschillende loketten en instanties – de toegang tot jeugdhulp – en biedt zo belangrijke tijdswinst in het voorzien van direct noodzakelijke hulp.

Er hoeft in actuele Amsterdamse termen geen ‘SPIC’ te worden aangevraagd, dat is de betalingstitel of bekostigingseenheid voor specialistische jeugdhulp onder beschikking, die sinds de transitie in Amsterdam gebruikt wordt: een segment profiel intensiteit combinatie, welke in drie segmenten (A, B en C) wordt aangeboden. A is de basisvoorziening, en B en C vormen (hoog)specialistische jeugdhulp onder beschikking.

In de nieuwe beleidscontext sinds 2015, speelt naast de transitie jeugdhulp ook de invoering van Passend onderwijs (2014) een rol, met de zogenoemde toelaatbaarheidsverklaringen voor het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs. We lichten dit toe in de volgende paragraaf.

1.3.2 Passend onderwijs

Met de invoering van Passend onderwijs zijn scholen in het basis- en voortgezet onderwijs verplicht iedere leerling onderwijs te bieden, tenzij dit door bijzondere omstandigheden of problemen wordt belemmerd. Dan is het nodig na te gaan of er met speciale steun - een zogenoemd 'leerlinggebonden ontwikkelingsperspectiefplan' - toch een perspectief kan worden geboden, of dat er een toelaatbaarheidsverklaring moet worden afgegeven voor plaatsing in het speciaal onderwijs of praktijkonderwijs.

Passend onderwijs gaat zodoende eerst uit van (a) binnenschoolse ondersteuning in het reguliere onderwijs, zoals basisondersteuning, preventieve en licht curatieve interventies in de school, opgenomen in het school-ondersteuningsprofiel van elke school, betaald uit de lump sum financiering door OCW. Als dat niet lukt gaat Passend onderwijs uit van (b) overstaparrangementen, onderwijszorgarrangementen, toelaatbaarheidsverklaringen, en maatwerktrajecten passend onderwijs ter voorkoming van thuiszitters, zoals tussenvoorzieningen of bovenschoolse arrangementen voor thuisnabij passend onderwijs.⁴

---

4 Hiernaast zijn nog innovatieve projecten mogelijk, zoals de inzet van een passend onderwijs begeleider bij de overgang van po naar vo, voor een 'zachte landing' van leerlingen die bijvoorbeeld van so naar vo of van sbo naar vmbo gaan.

Bovenschoolse inzet kan op basis van een aanvraag 'ontwikkelingsperspectiefplan-profiel' (OPP) worden betaald door een zogenoemd 'samenwerkingsverband.' De uitvoering van Passend onderwijs verplicht alle scholen in Nederland zulke samenwerkingsverbanden aan te gaan, die hierin voorzien. Deze samenwerkingsverbanden kunnen 'toelaatbaarheidsverklaringen' afgeven voor speciaal onderwijs. De samenwerkingsverbanden hebben aldus de vroegere (landelijk geregelde) indicatie-organen voor speciaal onderwijs vervangen.

De toelaatbaarheidsverklaringen voor het speciaal onderwijs en praktijkonderwijs zijn opgedeeld in drie intensiteitstypen: hoog, midden of laag. Hierbij loopt de bijbehorende bekostiging ook van hoger tot lager.⁵

Ieder samenwerkingsverband kent een bestuur, dat beslist en dat de jaarlijks de begroting, de jaarrekening en iedere vier jaar een ondersteuningsplan vaststelt. Daarbij is er een managementstatuut dat de taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden regelt met de schooldirecteuren en de 'Ondersteuningsplanraad', waarin ouders en medezeggenschap functioneren.

Net als in de Jeugdwet (2015) is het woonplaatsbeginsel (BSN-nummer en laatst bekende postcode) leidend bij bovenregionale samenwerking of samenwerking met scholen verbonden aan residentiële instellingen: de laatst middellijk verwijzende school (per woonplaats) is in principe verantwoordelijk voor aanvraag en bekostiging van inzet in het kader van Passend onderwijs.

---

⁵ De twee samenwerkingsverbanden in Amsterdam en Diemen (primair- en voortgezet onderwijs) zijn opgenomen in de zogeheten 'Stuurgroep SJSO' die de invoering van het raamcontract, de monitoring van de gegevens (Monitor SJSO) en de evaluatie ervan begeleidt.

We voegen in de volgende paragraaf volledigheidshalve de informatie toe, die het ministerie van OCW geeft over speciaal onderwijs In Nederland.

1.3.3 Speciaal onderwijs (bron: OCW)

Vanuit het ministerie van Onderwijs & Wetenschappen wordt het speciaal onderwijs als volgt omschreven:

“Het speciaal onderwijs is er voor leerlingen die specialistische of intensieve begeleiding nodig hebben. Bijvoorbeeld omdat zij een handicap, chronische ziekte of stoornis hebben. Er is speciaal basisonderwijs, speciaal onderwijs en voortgezet speciaal onderwijs.”

Speciaal basisonderwijs (sbo)

Soms kan een gewone basisschool een kind niet helpen bij leerproblemen. Het kind gaat dan door naar het speciaal onderwijs. Speciale basisscholen zijn bedoeld voor onder andere:

- Moeilijk lerende kinderen;
- Kinderen met opvoedingsmoeilijkheden;
- Kinderen met gedragsproblemen.

Kenmerken speciale basisscholen (sbo)

Scholen in het speciaal basis onderwijs (sbo) hebben dezelfde kerndoelen als gewone basisscholen. Maar de leerlingen in het sbo krijgen meer tijd om die te halen. De groepen in het speciaal basisonderwijs zijn kleiner en er zijn meer deskundigen. Leerlingen kunnen tot hun 14e jaar op een school voor speciaal basisonderwijs terecht. Na het speciaal basisonderwijs gaan de meeste leerlingen naar het vmbo, het praktijkonderwijs of het voortgezet speciaal onderwijs.

Speciaal onderwijs (po en vo)

Voor leerlingen met een ziekte of handicap is er (bovendien)

speciaal onderwijs, zowel voor primair onderwijs (po) als voortgezet onderwijs (vo).

Het speciaal onderwijs kent (of kende tot de invoering van Passend onderwijs) 4 clusters:

- Cluster 1: blinde, slechtziende kinderen;
- Cluster 2: dove, slechthorende kinderen;
- Cluster 3: motorisch gehandicapte, verstandelijk gehandicapte en langdurig zieke kinderen;
- Cluster 4: kinderen met stoornissen en gedragsproblemen.

Cluster 3 en 4 vormen als speciaal primair en voortgezet onderwijs (po en vo) met reguliere scholen en sbo scholen samenwerkingsverbanden.

Samenwerkingsverbanden

De samenwerkende scholen maken afspraken over welke leerlingen ze doorverwijzen naar het speciaal onderwijs. Voor deze leerlingen geeft het samenwerkingsverband een document (toelaatbaarheidsverklaring) af. Deze verklaring geeft recht op een plek in het speciaal onderwijs.

Speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs (po en vo)

Soms heeft een leerling extra ondersteuning nodig, en kan de gewone basisschool of school voor speciaal basisonderwijs die niet bieden. Een leerling kan dan naar het speciaal onderwijs.

Leerlingen in het speciaal onderwijs gaan meestal na hun 12e naar het voortgezet speciaal onderwijs. Hier kunnen ze blijven tot hun 20e verjaardag. Bij de overgang naar het voortgezet onderwijs kan opnieuw gekeken worden of de leerling misschien naar een gewone middelbare school kan.

Ontwikkelingsplan leerlingen speciaal onderwijs

Scholen voor (voortgezet) speciaal onderwijs moeten een ontwikkelingsperspectief voor leerlingen vaststellen. In dit plan

staat hoe zij een passend einddoel voor het kind willen halen.

Dat kan zijn:

- een diploma halen;
- een baan vinden;
- een plek vinden in de dagbesteding.

De bedoeling is dat de school het kind helpt zijn of haar mogelijkheden zo goed mogelijk te gebruiken.

Kerdoelen speciaal onderwijs (po en vo)

De kerndoelen speciaal onderwijs geven aan wat een kind aan het eind van de opleiding moet weten en kunnen. Scholen mogen zelf bepalen hoe ze de doelen willen halen. Daarnaast bestaan er kerndoelen voor de uitstroomprofielen. Ze staan in de brochure over de kerndoelen speciaal voortgezet onderwijs.

Zie <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/speciaal-onderwijs>.

In de volgende paragraaf gaan we in op de verwachtingen hierbij in de lokale en regionale context rond Passend onderwijs en SJSO in Amsterdam en Diemen.

1.4 Samenwerkingsverbanden Amsterdam en Diemen, de Stuurgroep SJSO: verwachtingen

De gemeente Amsterdam-Diemen kent twee Samenwerkingsverbanden Amsterdam-Diemen: een voor primair onderwijs (po) en een voor voortgezet onderwijs (vo), die beide zitting hebben in de Stuurgroep SJSO.

De gemeente heeft de onwenselijkheid aangegeven van een (onbedoeld) interactie-effect tussen de mate van inzet van (-) leerlinggebonden onderwijsondersteuning enerzijds (OOP), en (-)

specialistische jeugdhulp anderzijds (SJSO).

De samenwerkingsverbanden hebben bevestigd dat dit niet aan de orde zal zijn.

Hiermee wordt bedoeld dat er *geen* verdringing optreedt van het ene (leerlinggebonden onderwijsondersteuning in het kader van Passend onderwijs) door het andere (specialistische jeugdhulp in het kader van SJSO).

Vanuit het raamcontract is het *wel* de verwachting dat een toename van gebruik van (de gemeentelijke voorzieningen voor) jeugdhulp op school - via SJSO - een vermindering bewerkstelligt van (a) lasten - voor leerlingen en ouders - in de zin van minder verwijsprocedures, administratieve lasten, wachttijden in verband hiermee, met het oog op inzet specialistische jeugdhulp, en (b) een vermindering van inzet op beschikkingen voor overige specialistische jeugdhulp naast SJSO inzet (i.c. voor zware vervolgzorg) vanuit het totale budget jeugdhulp (i.c. 'SPICS').

We gaan hier in hoofdstuk 5 verder op in.

1.5 Doelstellingen vanuit de gemeente, aansluitend op ontwikkelingen in de praktijk

Kort opgesomd noemt de gemeente Amsterdam in haar beleidsnotities de volgende drie belangrijke doelen:

- Door directe inzet zonder verwijzing het verminderen van wachttijden en onnodig belasten van ouders en kinderen die anders twee keer hun verhaal moeten vertellen.
- Het verminderen van administratieve lasten, wachttijden en wachtlijsten in de jeugdhulp, bij verwijzing vanuit scholen voor speciaal onderwijs, het praktijkonderwijs en de tussenschoolse voorzieningen;
- Tijdige inzet van specialistische hulp met preventieve werking op verdere escalatie en zwaardere vervolgzorg;

- Bevorderen ononderbroken schoolgang van kwetsbare leerlingen.

1.5.1 Van uiteenlopende routes naar specialistische jeugdhulp naar een directe integrale samenwerking

Het is natuurlijk niet zo dat er voorheen op dit vlak niets gebeurde, wel is het zo dat de expertise van - en het aanbod door verschillende instanties via verschillende routes liep, vaak buiten de school om.

Zo was afstemming tussen instanties geen automatisme, waren financieringsstromen gescheiden en kostte de aansluiting tussen de eerste probleemsignalen van een kind op school en een aanpak om dit op te lossen de nodige tijd, administratieve verwijzingen en meerdere overlegmomenten. De oude situatie was hierdoor bovenmatig belastend voor leerlingen en ouders. Het complex aan voorzieningen en werkwijzen was kostbaar en tijdrovend, bijvoorbeeld door herhaling van intakeprocedures wanneer iemand niet direct aan het goede loket stond. Voor kwetsbare leerlingen ging niet alleen tijd verloren voordat er hulp kwam, maar ook belangrijke schooltijd, waarmee achterstand dan al vanuit het systeem een gegeven wordt.

Met de transitie van de jeugdzorg is alle jeugdhulp, dus ook de specialistische jeugdhulp (inclusief LVB, GGZ en hulp onder dwang), onder de verantwoordelijkheid van gemeenten gebracht, zoals hiervoor al toegelicht.⁶

---

⁶ Vanaf 2015 vallen zowel:

Specialistische jeugdhulp (voorheen indicatie BJZ, diverse financieringsstromen, zoals VWS, Justitie, provincie); Geestelijke gezondheidszorg voor kinderen en jongeren (voorheen verwijzing via een arts, vergoeding uit de zorgverzekeringswet), als; Langdurende begeleiding en verzorging (voorheen AWBZ, via CIZ); en De voorheen 'vrij toegankelijke jeugdhulp' gefinancierd vanuit provincies; onder de verantwoordelijkheid en financiering van de gemeente.

In de volgende paragraaf lichten we kort toe hoe de gemeenten Amsterdam en Diemen hun beleid en financiering van specialistische jeugdhulp vorm geven.

1.5.2 Specialistische jeugdhulp in Amsterdam-Diemen

De Gemeente Amsterdam omschrijft specialistische jeugdhulp als volgt:

Specialistische jeugdhulp is voor kinderen en gezinnen die extra ondersteuning nodig hebben om zich te kunnen ontwikkelen. In de regio Amsterdam-Amstelland en Zaanstreek-Waterland hebben de jeugdhulporganisaties – die de hulp bieden – en de gemeenten – die (financieel) verantwoordelijk zijn voor de jeugdhulp – de handen ineen geslagen op basis van de Jeugdwet uit 2015. Zij werken nauw samen om deze kinderen en gezinnen de hulp te bieden die bij hen past, aansluit bij de vraag van kind en gezin, en meetbaar het gewenste resultaat oplevert: “Motto is: doen wat nodig is, het resultaat telt!”

De volgende informatie komt (medio 2018) van de website van de gemeente Amsterdam:

Drie segmenten

Welke inspanning nodig is om een gezin te ondersteunen hangt af van de ondersteuningsbehoefte. De drie mogelijkheden basis, specialistisch en hoog specialistisch zijn in de nieuwe jeugdhulp in verschillende segmenten ('segment profiel intensiteit combinatie' of SPIC) ondergebracht.

De basis jeugdhulp, segment A, wordt voor gezinnen dichtbij geboden, door lokale teams. Vanuit dit segment worden gezinnen geholpen met preventieve, licht ambulante jeugdhulp, ook opvoed- en gezinsondersteuning genoemd.

De specialistische jeugdhulp, segment B, is bedoeld voor kinderen en jongeren met (meestal) enkelvoudige problematiek. Bij deze

vorm van jeugdhulp is goed voorspelbaar welk traject welk resultaat zal bieden en wat de kosten ervan zijn (doelgerichte behandeling volgens een bepaalde standaard). Een lokaal team, een huisarts of een gecertificeerde instelling (GI) betreft een specialistische jeugdhulporganisatie voor hulp die past bij de behoefte van het gezin. Deze vorm van specialistische jeugdhulp omvat ca. 85% van het totale aantal gezinnen dat specialistische jeugdhulp ontvangt.

Onder de **hoog specialistische jeugdhulp, segment C**, vallen de vormen van hulp die hoog complex en/of meervoudig van aard zijn, als we kijken naar de benodigde expertise en/of voorziening. Gemiddeld gaat het hier om ca. 15% van het totale aantal gezinnen dat specialistische jeugdhulp ontvangt.

Perspectiefplan en regie

Amsterdam kijkt in de jeugdhulp niet alleen naar het kind maar ook naar de situatie van het hele gezin op alle leefdomeinen en op langere termijn: hoe is de woonsituatie, zijn er schulden, werkloosheid, problemen op school, psychische problemen bij gezinsleden, incl. verslavingsproblematiek et cetera (ggz).

Ondersteuningsprofiel en intensiteit: SPIC

Specialistische jeugdhulp kan een van de mogelijke oplossingen zijn om de ondersteuningsbehoefte van een gezin in te vullen. Het lokale team (OKT), de huisarts of de gecertificeerde instelling (GI) kiest bij de ondersteuningsbehoefte een zogenaamd ondersteuningsprofiel: een 'profiel - segment - intensiteit - combinatie' die aangeeft welke persoonskenmerken van het kind en welke omstandigheden in het gezin van invloed zijn op de jeugdhulp, in aansluiting op de behoefte van het gezin. Het wordt alleen gebruikt in het contact tussen professionals. Bij de keuze voor intensiteit gaat het om de aard en de duur van de inzet om het resultaat te bereiken. Er zijn 11 profielen. Het gezin kan zelf – eventueel weer in overleg met de hulpverlener – contact leggen

met een specialistische jeugdhulporganisatie met wie de gemeente een contract heeft gesloten voor het gekozen profiel. Welke jeugdhulporganisaties gecontracteerd zijn, is bekend bij het lokale team, de huisarts en de gecertificeerde instelling (GI). Deze informatie is (ook voor het gezin) beschikbaar op de jeugdhulpzoeker www.ikzoekjeugdhulp.nl.

Zie: <https://www.zorgomregioamsterdam.nl/wp-content/uploads/2018/02/Samenvatting- Regionale- Specialistische- Jeugdhulp- online- versie- jan2018.pdf>

Amsterdam-Diemen: passend onderwijs, speciaal onderwijs, specialistische jeugdhulp (SPIC) en SJSO

De opsomming van het ministerie van OC&W - over regulier, passend- en speciaal onderwijs in paragraaf 1.3.3 - en de opsomming van de gemeente Amsterdam - over drie segmenten jeugdhulp, te weten A, B en C - maken duidelijk dat binnen SJSO als nieuwe vorm van contracteren, met name de (vroegere) onderwijsclusters 3 en 4, en de huidige Amsterdamse hulpsegmenten (specialistische jeugdhulp B en hoogspecialistische jeugdhulp C- in SPIC's) verenigd worden, naast continuering van reguliere preventie (segment A) als eerste overweging. Dientengevolge vervallen bijbehorende procedures van indiceren, beschikken en verwijzen met het raamcontract SJSO voor kwetsbare leerlingen, zowel voor (a) inzet van specialistische preventieve hulp en steun, als (b) inzet van individueel ambulante specialistische jeugdhulp. Voor specialistische jeugdhulp uit het zogenoemde C-segment blijft op onderdelen een verwijzing en beschikking nodig, zoals voor zeer complexe hoogspecialistische behandeling of plaatsing in 24-uursvoorzieningen, via het Ouder Kind Team, de huisarts of een gecertificeerde instelling, naast een aantal bijzondere verwijzers als medisch specialisten en het mobiele crisisinterventie team.

1.5.3 Oude en nieuwe (bekostiging)termen in onderwijs en jeugdhulp

In de bekostigingssystematiek wordt sinds de invoering van de wet Passend onderwijs (2014) echter *niet* meer gesproken van cluster 1 t/m 4 en ook in de registratie in BRON van de Dienst Uitvoering Onderwijs (DUO) worden de clusters 3 en 4 sindsdien *niet* langer opgenomen.

Op basis van een zogenoemde toelaatbaarheidsverklaring (TLV) kunnen leerlingen uit de voormalige clusters 3 en 4 nu door OC&W bekostigd worden, volgens de volgende categorieën:

- Cat. 1: voorheen cluster 4 (gedragsproblemen en psychische stoornissen), langdurige zorg (voorheen cluster 3), en zeer moeilijk lerend (voorheen cluster 3 ZMLK);
- Cat. 2: voorheen cluster 3 lichamelijk gehandicapt (voorheen cluster 3);
- Cat. 3: voorheen cluster 3 meervoudig gehandicapt (LG);
- waarbij categorie 1 een lage ondersteuningsbekostiging geeft, 2 een midden - hoge bekostiging en 3 een hoge bekostiging.

Dus waar de voormalige clusters 1 en 2 (visueel of auditief gehandicapt) nu in hoge en midden - bekostigingscategorieën vallen op basis van landelijke financiering, zijn de gedragsproblemen, psychische stoornissen en zeer moeilijk lerende kinderen (licht verstandelijke beperking) in een categorie 'lage bekostiging' terechtgekomen, voor zover het de bijdrage van OC&W aan scholen betreft en plaatsing via de samenwerkingsverbanden op basis van de wet Passend onderwijs.

In *alle* gevallen echter, wordt duidelijk dat er een samenhang bestaat tussen ziekte, stoornissen en problemen enerzijds - met een inherente behoefte aan specialistische hulp en steun - en plaatsing op het speciaal onderwijs of praktijkonderwijs anderzijds, waarbij uit de registratie van de gemeente Amsterdam voor leerlingen uit de

voormalige clusters 3 en 4 blijkt dat 25% tot 60% van de leerlingen speciale steun vanuit de specialistische jeugdhulp heeft, willen deze leerlingen ononderbroken onderwijs volgen en niet met schoolwisselingen, uitval en thuiszitten krijgen te kampen. Voor deze leerlingen zijn de nieuwe onderwijszorgarrangementen (OZA) uit de wet Passend onderwijs bedoeld.

Bij 30% is er volgens de opgave in de gemeentebestanden bovendien expliciet melding van gecombineerde gezinsproblematiek, naast problematiek die leidt tot jeugdhulp en plaatsing op het speciaal onderwijs. De termen 'meervoudigheid' en 'gezinsproblematiek' (of problemen van of bij de ouders) zijn typeringen die uit analyses van bestanden en registraties terugkeren.

1.5.4. Wat vooraf ging aan SJSO

Niet alleen voor leerlingen en hun ouders, maar ook voor scholen en jeugdhulpinstellingen was de oude situatie niet bevorderlijk voor een automatische samenwerking, die in de jaren voorafgaande aan SJSO wel al steeds meer aan het ontstaan was.

Integratie onderwijs en jeugdhulp loopt in de praktijk al langer

De plannen voor het raamcontract SJSO zijn feitelijk voorafgegaan door samenwerkingsinitiatieven in de praktijk van het speciaal onderwijs en de specialistische jeugdhulpaanbieders. En wat betreft de scholen die schuilgaan onder wat (voorheen in bekostigingstermen) 'cluster 4' of 'cluster 3' onderwijs werd genoemd (i.c. scholen voor funderend onderwijs die van oudsher verbonden zijn aan 24-uurszorg zorginstellingen of jeugdhulporganisaties, ook wel genoemd RENN-4 onderwijs uit de Wet op de expertisecentra (in Amsterdam: PI scholen): een verregaande samenwerking tussen school en jeugdhulp was hier vanzelfsprekend al gewoon, maar deze vond van oudsher plaats binnen de muren van (zorg)instellingen.

In vogelvlucht zouden we kunnen stellen dat met transitie van de jeugdzorg en de invoering van passend onderwijs er in feite een transmuralisatie van het speciaal onderwijs is bekrachtigd, die in de (klinische- en residentiële-) onderwijspraktijk al (soms zelfs ruim tien jaar) gaande was.

Nulmeting multifocale zorg Amsterdam 2014

In Amsterdam is in 2014 – net voor de transitie jeugdzorg per 1 januari 2015 – een nulmeting ‘multifocale zorg’ opgesteld, waarin de overlap in zorg voor de jeugd en het speciaal onderwijs is onderzocht vanuit de toen bestaande domeinen jeugdzorg, jeugd-ggz, en jeugd (L)VB. Daarin is ook de interne overlap tussen (gebruik van meerdere) specialismen onderzocht, inclusief het speciaal onderwijs als onderwijsspecialisme: leerlingen die een intensieve combinatie van zorg en speciaal onderwijs nodig hebben. Van het totaal aantal leerlingen in het speciaal onderwijs toonde de helft combinatiegebruik van verschillende of alle jeugdhulpvormen.

Daarbij bestond voor iedere vorm van jeugdhulp zoals al uitgelegd aparte verwijs- en administratiesystemen, aparte financieringsstromen en gescheiden jeugdzorgdomeinen, met ieder eigen lokketten en toegangsprocedures, los van de procedures op scholen of plaatsingen op speciaal onderwijs, zoals in paragrafen 1.3.1. en 1.3.2. geschetst.

Ook uit deze meer inhoudelijke multifocale nulmeting sprak een noodzaak tot vereenvoudiging van (de toegang tot) het stelsel van jeugdzorg.

1.5.5 Wat nieuw is met SJSO

Het raamcontract SJSO vereenvoudigt de toegang tot specialistische jeugdhulp op een vergaande manier en is bovendien ‘vindplaatsgericht’ wat wil zeggen dat de toegang nu integraal deel is van onderwijsvormen voor leerlingen waarvan de

relatief hoge concentratie aan behoefte van hulp en steun op voorhand bekend is.

Nieuw is dat dit nu geregeld en ondersteund wordt vanuit een gemeentelijk inkoopmodel, het raamcontract SJSO, waarbij de gemeente Amsterdam scholen en jeugdhulpaanbieders ruimte biedt om *zelf* samenwerkingspartners uit te zoeken die zelf direct hulp inzetten binnen de ruimte van SJSO, i.c. naar noodzaak binnen de reikwijdte van het raamcontract, en mits in overeenstemming met ouders/wettelijk vertegenwoordigers:

- Alle scholen voor speciaal onderwijs, inclusief speciaal basisonderwijs en praktijkonderwijs, in Amsterdam en Diemen bieden ruimte aan zorgteams, met een locatiegebonden beschikbaarheid en inzetbaarheid van specialistische hulp, vanuit de SJSO-gecontracteerde aanbieders jeugdhulp.
- In het raamcontract met de gemeente Amsterdam (waarin Diemen meedoet) zijn zestien jeugdhulpaanbieders geselecteerd.⁷
- De twee kavels (of vormen) jeugdhulp die vanuit deze aanbieders als gemeentelijke voorziening worden geboden, bieden zoals al gezegd mogelijkheid om (-) op school, maar ook (-) thuis, specialistische hulp en ondersteuning te ontvangen, zonder verwijzing of beschikking SPIC.
- De zorgteams op school integreren onderwijsdeskundigheid en specialistische jeugdhulp. De ouders (en/of wettelijk vertegenwoordigers) bepalen in samenspraak met leden van de zorgteams welke aanvullende hulp of steun nodig is.
- In de gemeentelijke beleidsdocumenten rond het raamcontract SJSO staan de volgende middelen en stappen

---

⁷ Altra Onderwijs & Jeugdhulp, Axon Zorg (Sensa), Bascule, Cordaan Jeugd, Stichting Fibbe, Groei & Glunder, Leveo Care, MOC 't Kabouterhuis, Opvoedpoli, Perspectief GZ, Philadelphia, Prodeba, Stichting Spirit, Trainingsbureau Sport&Behaviour, Stichting Triversum, YOEP Onderwijs en Zorg.

geformuleerd om de hoofddoelen (zie hiervoor onder 1.4) te bereiken:

- a. Vanaf het schooljaar 2018/2019 is op grond van een aanbesteding via Tendersnet gecontracteerde specialistische jeugdhulp aanwezig (raamcontract SJSO) op de scholen voor speciaal onderwijs (po en vo), speciaal basisonderwijs, praktijkonderwijs, en bovenschoolse voorzieningen;
- b. Voor anno 2017-18, jaarlijks zo'n vijf- tot zesduizend leerlingen in deze onderwijsvormen, van wie thans al duidelijk is dat een aanzienlijk deel (tot 60%) jeugdhulp ontvangt. Op scholen zoals School2Care of het Purmercollege bijvoorbeeld, werkt men zelfs met een 8.00-20.00 programma, deze scholen hebben een preventief karakter ten aanzien van plaatsing in 24-uurs voorzieningen;
- c. Voor deze specialistische jeugdhulp is 15 miljoen euro beschikbaar vanuit het totale Amsterdamse budget specialistische jeugdhulp;
- d. In deze aanbesteding werken gemeente, samenwerkingsverbanden en schoolbesturen nauw samen, vertegenwoordigd in de stuurgroep SJSO;
- e. Uit deze aanbesteding volgt een raamovereenkomst die 16 aanbieders van (specialistische) jeugdhulp in staat stelt specialistische jeugdhulp als algemene vrij toegankelijke voorziening op of vanuit school bieden;
- f. De (inherent) integrale samenhang tussen onderwijsondersteuning enerzijds en jeugdhulp anderzijds is erop gericht om kinderen en jongeren op het speciaal onderwijs een ononderbroken schoolloopbaan te bieden, jeugdhulp ondersteunt hierbij;
- g. Er komen vaste specialistische jeugdhulpverleners binnen de school, dichtbij en gemakkelijk te bereiken, die

voorkomen dat leerlingen en ouders twee keer hun verhaal moeten doen;

- h. De specialistische hulp is direct op school beschikbaar zodat ouders (in Amsterdam-Diemen) niet meer langs een Ouder Kind Team, huisarts, Gecertificeerde instelling (GI) of (OKT) Samen Doen hoeven, voor een verwijzing of beschikking (wat daarmee ook ontlastend is voor de huisarts en overige instanties en professionals uit wat voorheen de eerste lijn werd genoemd i.c. die 'beschikkingen aanmaken');
- i. De jeugdhulp is ondersteunend aan de doelen die op school zijn vastgesteld, jeugdhulpverleners sluiten aan bij het zorgteam van de school.
(Gemeente Amsterdam, augustus 2017).

Hierbij geldt dat:

- De onderwijsvoorzieningen uit de voormalige bekostigingsclusters 3 en 4 regionaal worden verrekend: dit wil zeggen dat Amsterdam en Diemen de zorg voor de kinderen op scholen voor speciaal onderwijs (po en vo) uit de regiogemeenten voorfinancieren en achteraf afrekenen met de betreffende regio. Dit is ook een belangrijk punt van aandacht in de evaluatie, hiermee gaat een behoorlijke kostenpost gepaard, waarbij de registratie door aanbieders en scholen en de verrekening met de regiogemeenten belangrijk is.
- Leerlingen uit de regio (dus niet woonachtig in de gemeente Amsterdam-Diemen) die gebruik maken van speciaal basisonderwijs, praktijkonderwijs en tussenvoorzieningen in Amsterdam-Diemen niet in de verrekening van de basisvoorziening (i.c. preventief, kortdurend of groepsgericht en klassikaal) worden meegenomen.

1.6 Samengevat

Kort samengevat hebben de volgende ontwikkelingen geleid tot het raamcontract SJSO in Amsterdam - Diemen:

- De decentralisaties van Rijk en provincies naar gemeenten (met onder meer de transitie van de jeugdzorg in 2015) hebben gemeenten niet alleen nieuwe taakgebieden en opdrachten gegeven, maar ook ruimte voor lokaal beleid dat direct aansluit bij problemen zoals die spelen in de directe omgeving (hier: Amsterdam - Diemen) en de nabije voorzieningen die deze problemen oplossen (i.c. jeugdhulpaanbieders en scholen voor speciaal onderwijs, praktijkonderwijs en bovenschoolse voorzieningen).
- De invoering van de Wet op passend onderwijs (2014) beoogt een maximale deelname aan het onderwijs, ook voor kwetsbare leerlingen die extra onderwijsondersteuning behoeven, ofwel door extra onderwijsondersteuning in het reguliere onderwijs of door plaatsing op een bovenschoolse voorziening of een voorziening voor speciaal onderwijs (met een zogenoemde toelaatbaarheidsverklaring – TLV). Het financieel risico is van Rijk naar samenwerkingsverbanden in de regio verplaatst.
- De voorzieningen voor speciaal onderwijs, speciaal basisonderwijs en (specialistische) jeugdhulp in Amsterdam - Diemen waren al langer bezig met initiatieven tot verdergaande samenwerking en integratie, de leerlingenpopulatie in het speciaal onderwijs valt voor meer dan de helft samen (soms zelfs tot 60%) met (verschillende) doelpopulaties van specialistische jeugdhulp.

In Amsterdam en Diemen is de toegang tot de specialistische jeugdhulp vanuit het speciaal onderwijs met het raamcontract daarom verbeterd, op drie beleidsniveaus:

- *Macroniveau*: op basis van een aanbesteding voor specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs Amsterdam en Diemen is een raamovereenkomst gesloten met aanbieders van specialistische jeugdhulp (inclusief terugkoppeling naar- en verrekening met regiogemeenten, wanneer een leerling uit een regiogemeente komt), dat aansluit bij (a) een verloop volgens schooljaren en dat (b) een looptijd van twee jaar beslaat, met (c) een verlengingsmogelijkheid van maximaal drie keer een jaar. Er is een stuurgroep SJSO met daarin vertegenwoordiging vanuit schoolbesturen (via de Samenwerkingsverbanden Amsterdam - Diemen po en vo) en betrokken gemeenteambtenaren.
- *Mesoniveau*: scholen kunnen uit het gecontracteerde aanbod SJSO een of meerdere zorgaanbieders kiezen met wie zij willen samenwerken. Bestuurders kunnen de inzet van fte per schoolzorglocatie flexibel bepalen in onderlinge afstemming en gaandeweg aanpassen of wijzigen, in onderlinge afstemming. De coördinatie wordt gezamenlijk door onderwijs en jeugdhulp uitgevoerd vanuit het zorgteam op school.
- *Microniveau*: leerlingen (en hun ouders) met een behoefte aan specialistische ondersteuning of hulp kunnen altijd bij het zorgteam op school terecht, waar directe specialistische ondersteuning en hulp op school beschikbaar is, vanuit een specialistische aanbieder. Voor ouders betekent dit dat zij de hulp niet meer zelf aan hoeven te vragen, de school geeft samen met de ouders aan welke hulp in aanvulling op het onderwijspakket nodig is. Voor leerlingen gaat zodoende geen kostbare tijd meer verloren (doordat het proces van verwijzen, extra administratie, beschikken, aanmelden en wachten met SJSO verdwijnt) en is hulp direct beschikbaar. De zorgteams op school integreren onderwijsdeskundigheid en specialistische jeugdhulp. De ouders (en/of wettelijk vertegenwoordigers) bepalen in samenspraak met leden van de zorgteams welke aanvullende hulp of steun nodig is. Kinderen krijgen direct die

ondersteuning die nodig is. Er is tempo en voorspelbaarheid voor alle partijen: voor leerlingen, school en ouders.

1.7 Vraagstelling evaluatie SJSO

De vraagstelling zoals geformuleerd door de Stuurgroep SJSO

De vragen die de gemeenten Amsterdam en Diemen en de Stuurgroep SJSO voor onze evaluatie stellen, zijn er in hoofdlijn op gericht te kijken in hoeverre de situatie door de invoering van de nieuwe werkwijze (sinds het raamcontract SJSO) is verbeterd ten opzichte van de vroegere werkwijze.

Het verschil ten opzichte van de vorige werkwijze (en zelfs eerder: voor de transitie van de jeugdhulp en de invoering Passend onderwijs) is daarmee impliciet onderwerp van de evaluatie: is er een preventief effect zichtbaar door de inzet van specialistische hulp en steun op school, in die zin dat doorverwijzing naar overige inzet van jeugdhulp minder gebeurt dan voorheen?

Een (wetenschappelijk opgezette) effectvraag overstijgt een eerste evaluatie tijdens de start van het raamcontract, maar wordt in gesprek met professionals wel inhoudelijk verkend.

Ons onderzoek betreft een inhoudelijk verkennende en kwalitatief evaluerende vraag naar de eerste praktijkervaringen die voortvloeien uit het raamcontract en de gepercipieerde effecten hiervan, zoals ervaren door professionals uit de onderwijspraktijk en jeugdhulpverlening.

Daarbij sluiten we wel zo nauw mogelijk aan bij de kwantitatieve registratiegegevens uit de gemeentelijke Monitor SJSO.

De onderzoeksvragen zoals in 2018 geformuleerd door de gemeente en de Stuurgroep SJSO luiden exact weergegeven:

1. Hoe wordt het werken met vaste specialistische jeugdzorgprofessionals (zowel jeugdhulpverleners als GGZ

- professionals) die zonder beschikking direct inzetbaar zijn op school door deze professionals, de school, cliënten en ouders ervaren?
2. Zien zij vanuit de eerste praktijkervaring een preventief effect op doorverwijzing naar overige vormen van jeugdhulp? Heeft het dichterbij en sneller beschikbaar zijn een effect op kortere doorlooptijden voor de hulp op school?
  3. In hoeverre zijn onderwijsondersteuning en zorg geïntegreerd in de onderwijszorgarrangementen en in groepen nu er vaste zorgverleners zijn op de scholen?
  4. Welk effect heeft de nieuwe werkwijze SJSO op het proces van verwijzen en beschikken, inclusief administratieve lasten voor ouders, scholen, verwijzers (zoals minder beschikkingen)?
  5. Hoe wordt de gemeenschappelijke opdracht over inzet en doel vanuit onderwijsbesturen, samenwerkingsverbanden en gemeenten ervaren?
  6. Waaruit bestaat het feitelijke werk van een jeugdhulpprofessional op school?
  7. 'Onderwijs bepaalt de inzet': hoe zijn de ervaringen hiermee van de verschillende betrokkenen (Is het onderwijs hiertoe in staat gebleken. Weet het zorgteam genoeg om zorg in te zetten zonder de hulp van een aangewezen functionaris die mag verwijzen of beschikken?)
  8. Behoudt de jeugdhulpprofessional zijn eigen professionaliteit?
  9. Hoe is de samenwerking in het zorgteam: specialistische jeugdhulpverleners gaan onderdeel uitmaken van het zorgteam, de functionele aansturing ligt hierdoor bij het onderwijs, hoe zijn de ervaringen vanuit de verschillende perspectieven, werkt dat?
  10. Hoe verloopt de samenwerking met de regiogemeenten?

Op verzoek van de Stuurgroep SJSO, zijn er gaandeweg extra vragen toegevoegd:

11. Waaruit bestaat de hulp thuis die wordt ingezet in het kader van SJSO en welk deel betreft dit van het geheel?
12. Wat zijn oorzaken of redenen bij dubbele inzet van specialistische jeugdhulp, i.c. zowel vanuit het raamcontract SJSO als onder beschikking (SPIC)? Wat zijn de verwachtingen hierbij naar de toekomst: bewerkstelligt SJSO een afname van de behoefte aan zwaardere jeugdhulp, zoals die schuilgaan achter segmenten B en C volgens de SPIC bekostigingssystematiek?
13. Is er een verdringingseffect tussen de mate van inzet van leerlinggebonden onderwijsondersteuning enerzijds (OOP) en specialistische jeugdhulp anderzijds (SJSO).

2 Verantwoording

Gelet op de vraag van de gemeente – een kwalitatieve evaluatie van het eerste jaar van de nieuwe beleidsopzet SJSO – kiezen we voor een formatieve evaluatie. Qua onderzoeksopzet zijn de kernbegrippen hierbij: exploratief, in dialoog met betrokkenen, interpreterend (inhoudelijk). We lichten dit kort toe in dit hoofdstuk.

2.1 Samenvatting ontwerp van onderzoek

Formatieve evaluatie van het raamcontract

Het doel van een formatieve evaluatie is het ontwerpproces van een nieuwe beleidsinterventie te ondersteunen. Deze methode wordt doorgaans gebruikt om het ontwerp te volgen, op inhoud te begrijpen en zo nodig op basis van voortschrijdend inzicht aan te passen. Dit gebeurt in een omgeving waarin nauw wordt samengewerkt met gebruikers die hun meningen geven, deze feedback wordt verzameld. Vanuit deze (professionele) feedback worden aanbevelingen gedaan.

Van belang is deze methode snel op te starten (bij het begin) omdat aanpassingen in een ontwerp het minst kostbaar zijn in een vroeg stadium. Wij hebben hiertoe tijdens het eerste schooljaar 2018-19 drie deelrapportages (tussenrapportages) uitgebracht, die met de gemeente en de Stuurgroep SJSO als ‘voorlopig’ zijn gedeeld en feitelijk directe feedback vanuit de praktijk leveren, gaande onze evaluatie.

Formatieve evaluatie vindt doorgaans plaats op basis van kwalitatieve dataverzameling, maar gelet op de gegevensbestanden die voorhanden zijn hebben we op basis van kwantitatieve gegevens uit de monitor beslissingen genomen, zoals bij de keuze voor de drie extra bezoeken aan jeugdhulpaanbieders met de grootste registratie van dubbelgebruik (SJSO inzet naast een verwijzing/beschikking SPIC) om na te gaan wat de verklaring achter dubbelgebruik is en welke verwachtingen hierbij bestaan voor de toekomst, zoals: is er een verwachte afname van beschikkingen voor zwaardere vervolgzorg (onder SPIC B- en C-segmenten) door tijdige inzet SJSO of niet?

Samenvatting ontwerp van onderzoek

- Op basis van een formatieve evaluatie die tot stand komt in samenspraak met de stuurgroep (waarin opgenomen bestuurders samenwerkingsverbanden en betrokken portefeuillehouders en projectleider van de gemeente Amsterdam);
- Volgens een iteratief proces, dit wil zeggen met een periodieke terugkoppeling en gezamenlijke besluitvorming op een aantal vooraf geplande momenten naar/met de stuurgroep;
- En waarin opgenomen:
  - Een eerste documentenanalyse van het aanbod van steun en specialistische jeugdhulp in dit raamcontract (n=16 specialistische jeugdhulpaanbieders);
  - Een survey (vragenlijstonderzoek) onder alle in dit raamcontract betrokken onderwijszorgteams (N=50) en jeugdhulpaanbieders (N=16);
  - Identificatie en selectie van zes representatieve onderzoeklocaties in afstemming op de kwantitatieve analyses door de gemeente op basis van de gegevens uit de Monitor SJSO op twee momenten (februari 2019; oktober 2019), in overleg met de stuurgroep;

- Identificatie van gesprekspartners voor focusgesprekken per locatie;
- Voorbereiden, informeren en plannen van zes locatiebezoeken en focusgesprekken;
- Uitvoeren verkenning vanuit het perspectief ouders van leerlingen die in SJSO verband hulp ontvangen, gesprek met vertegenwoordiging van ouders;
- Uitvoeren evaluatieonderzoek per locatie, terugkoppeling samenvattend gespreksverslag ter feitelijke correctie van gegevens;
- Verwerken en terugkoppelen gegevens naar kengetallen monitor SJSO;
- Analyse, integratie, interpretatie en rapportage.

Gaande onze evaluatie is extra opgenomen:

- Drie locatiebezoeken voor nadere analyse van dubbelgebruik (naast SJSO inzet op basis van een beschikking specialistische jeugdhulp/SPIC), om redenen en verwachtingen hierbij in samenspraak met aanbieders jeugdhulp beeld te brengen;
- Extra gesprek met vertegenwoordiging van het Ouder Kind Team (Amsterdam-Diemen) over de samenwerking OKT en SJSO;
- Bijwonen van vijf voortgangsbesprekingen/contractbesprekingen tussen gemeente Amsterdam en specialistische jeugdhulpaanbieders;
- Analyse verslaglegging voortgangsgesprekken/contractgesprekken SJSO tussen gemeente Amsterdam en aanbieders jeugdhulp (N=16);
- Presentaties op de Kennisdelingsbijeenkomsten georganiseerd door de gemeente en Stuurgroep SJSO.

Resultaat

- Zicht op de concrete uitwerking in de praktijk van het raamcontract Specialistische Jeugdhulp-Speciaal Onderwijs in

- schooljaar 2018-2019;
- Door beantwoording van de onderzoeksvragen zoals gesteld door de gemeenten Amsterdam en Diemen;
  - In periodieke afstemming met de Stuurgroep SJSO;
  - Vanuit vier perspectieven: (1) samenwerkingsverbanden en besturen speciaal onderwijs (opgenomen in stuurgroep), (2) de specialistische jeugdhulp, (3) de leerlingen en ouders/wettelijk vertegenwoordigers en (4) gemeenten Amsterdam en Diemen (opgenomen in de stuurgroep, maar ook als eigenstandig contracthouder SJSO);
  - Op basis van zowel kwantitatieve als kwalitatieve gegevens;
  - Waarbij de gemeentelijke monitor SJSO aantallen (in-, door- en uitstroom, inclusief verwijzing andere jeugdhulpkavels) genereert, en Kohnstamm Instituut de bijbehorende inhoudelijke gegevens genereert qua vraag en aanbod, in samenspraak met uitvoerders van speciaal onderwijs, specialistische jeugdhulp en zo mogelijk gebruikers (leerlingen en ouders/wettelijk vertegenwoordigers of een direct vertegenwoordigend orgaan zoals het Jeugdplatform);
  - Resultierend in beleidsinformatie op drie niveaus, ten dienste van het verdere beloop van het raamcontract (macro, meso- en microniveau);
  - Teneinde een ononderbroken schoolgang te bevorderen voor leerlingen die kwetsbaar zijn voor schooluitval (door direct beschikbare specialistische hulp en steun te organiseren op en vanuit school);
  - Zoals beoogd met het raamcontract (en de transitie en transformatie jeugdhulp, zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1).

2.2 Reikwijdte respons en bevindingen

Eerste verkenning

Een eerste verkenning van het raamcontract SJSO (door vier vragen per e-mail te stellen aan alle contactpersonen

Jeugdhulpaanbieders in het raamcontract SJSO, te weten naar het 1. aantal schoollocaties waar aanbieder aanwezig is, 2. de exacte inzet fte per schoollocatie, 3. de ingeschatte behoefte of vraag aan steun en hulp m.b.t. de leerling-populaties, en 4. het type aanbod (of interventies) heeft ons een overzichtsmatrix SJSO opgeleverd als basis voor ons verdere onderzoek.

Vragenlijstonderzoek

Het uitgebreide vragenlijstonderzoek (zie bijlage 1) - waarin de vraagstelling van de stuurgroep is uitgesplitst in 23 deelvragen op Likertschaal en een aantal open vragen - heeft gelopen van 6-06-2019 tot 29-07-2019:

- Zestien jeugdhulpaanbieders en alle zorgteams speciaal onderwijs inclusief praktijkonderwijs en bovenschoolse voorzieningen zijn hiervoor benaderd.
- We hebben van de jeugdhulpprofessionals een respons van 75%-81% (wat voor een vragenlijstonderzoek bovengemiddeld is, twee aanbieders hebben niet gereageerd, één professional/jeugdhulpaanbieder heeft de helft van de vragen beantwoord).
- Van de aangeschreven schoollocaties heeft 55% gerepondeerd, wat op zich een goede respons is.

Niet alleen is antwoord gekregen op de vragen met Likertschaal: men heeft ook goed gebruik gemaakt van de mogelijkheden tot een toelichting per cluster vragen in een open beantwoording.

Er is zodoende uitgebreide informatie voorhanden, direct uit de praktijk van de SJSO, die wij hier hebben geanalyseerd in het kader van onze evaluatie van het raamcontract SJSO over 2018-19. De vragenlijstrespons is voldoende representatief voor een breder inhoudelijk beeld vanuit de praktijk en is bedoeld om een scheef beeld te voorkomen, dat kan ontstaan doordat het onderzoek ruimte biedt om slechts zes locaties te bezoeken voor een diepere analyse op de inhoudelijke werking van het raamcontract SJSO.

Bronnen- en datatriangulatie

Gebruikmaking van meerdere bronnen en gegevens (bronnen- en datatriangulatie) toont echter een terugkerend consistent beeld: er is slechts een afwijking van zo'n 10% (bovendien uitsluitend uit de respons van onderwijsprofessionals) dat niet onverdeeld positief reageert op het in de praktijk ervaren succes van SJSO. Alle andere gegevens (respons vragenlijst en respons gesprekspartners op locaties, contact met vertegenwoordiging van ouders) tonen consistent eenzelfde overall beeld, dat overwegend positief is.

Kennisdelingsbijeenkomsten

Er is gebruik gemaakt van de verslagleggingen van de Kennisdelingsbijeenkomsten SJSO, georganiseerd vanuit de gemeente en de Stuurgroep SJSO. Ook zijn twee Kennisdelingsbijeenkomsten bijgewoond door de onderzoekers en is deelgenomen aan 8 workshops.

Voortgangsbesprekingen contract SJSO

Er is gebruik gemaakt van de verslagleggingen van de voortgangsbesprekingen van het raamcontract SJSO tussen gemeente en aanbieders specialistische jeugdhulp. Een vijftal van deze besprekingen is ook door de onderzoeker bijgewoond.

Focusgesprekken op locatie

Er zijn zes locaties geïdentificeerd in samenspraak met de stuurgroep voor focusgesprekken op locatie. Van alle focusgesprekken zijn bandopnamen gemaakt, samenvattende verslagen opgesteld en deze zijn ter feitelijke correctie voorgelegd aan de gesprekspartners, voor ze als bronmateriaal voor onderhavige rapportage zijn vastgesteld.

De focusgesprekken zijn gevoerd met zowel onderwijs- als jeugdzorgprofessionals, en op drie van deze locaties was de volledige begeleidingscommissie (een bij wet verplichte

commissie voor scholen voor speciaal onderwijs) aanwezig, incl. jeugdarts (GGD) en OKT-adviseur.

In totaal hebben we met 26 gesprekspartners uit speciaal onderwijs en zorgteams om tafel gezeten. Op alle bezochte locaties was een (ortho)pedagoog of GZ-psycholoog als zorgcoördinator aanwezig. Op twee schoollocaties was daarnaast een kinder- en jeugdpsychiater aanwezig (als regiebehandelaar of hoofdbehandelaar in de BIG-structuur).

Aanvullende gesprekken en informatiewisseling

Er is met drie aanbieders specialistische jeugdhulp aanvullend gesproken met directie/management over dubbelgebruik (SJSO en inzet SPIC). Deze aanbieders zijn gekozen op basis van de gemeentelijke registratie in de Monitor SJSO: de aanbieders met de grootste aantallen dubbelgebruik (SJSO naast SPIC) zijn benaderd. Er is per -email berichtenverkeer (en aanvullende analyse van gegevens) geweest met de schoolbesturen inzake de registratiegegevens uit de jaarverslagen over inzet OOP sinds start SJSO, om na te gaan of er sprake is van een eventueel verdringseffect.

Ouder Kind Team

Er is daarnaast contact geweest met centrale vertegenwoordiging van het OKT Amsterdam.

Vertegenwoordiging ouders

Er is per e-mail contact geweest met vertegenwoordiging van ouders, daarnaast is er een uitgebreid gesprek gevoerd met een ouder van een leerling die in SJSO verband hulp ontvangt.

3 Preventie, vroeghulp en specialistische behandeling op of via school

In dit hoofdstuk lichten we kort de achtergronden en theoretische onderbouwing toe bij de integratie van specialistische jeugdhulp en speciaal onderwijs. We leggen de historie en specifieke achtergrondproblematiek uit bij de verschillende doelgroepen en aanbieders van specialistische jeugdhulp in het (speciaal) onderwijs. Dit maakt de antwoorden uit de praktijk (hoofdstuk 4 en verder) beter te plaatsen, ook voor niet-ingevoerde lezers.

3.1 Decentraliseren, transformeren en lokaal samenwerken: transitie en transformatie

Het integreren van verschillende pedagogische voorzieningen past in het denken volgens de Pedagogische *civil society* en is eerder als denkraam bij de transitie en transformatie jeugdhulp geadviseerd door de Wetenschappelijke raad voor het regeringsbeleid – de WRR (zie onder meer De Winter, 2011). Inmiddels is dit denken ook bekritiseerd en genuanceerd, met name bij de eerste evaluatie van de Jeugdwet (2016). Zie voor een samenvattend verslag hiervan het ‘Referaat Evaluatiekader Jeugdwet’ van het Nederlands Jeugd Instituut (NJI, 2016). Het NJI stelt dat er naast goede ontwikkelingen ook flinke zorgen bestaan (p.8):

“In de eerste plaats zijn er vragen over de fundamenten van de hele operatie. De jeugdwet veronderstelt dat de transitie gepaard gaat met een ingrijpende transformatie van het stelsel. De focus lijkt gericht te zijn op het doel van ‘minder intensieve zorg.’ Versterking van het pedagogisch klimaat in gezinnen en de basisvoorzieningen en de preventie komt vooralsnog minder aan bod. In dat licht is het te begrijpen dat een aantal partijen constateert dat de transformatie nog echt op gang moet komen. Een belangrijke kwestie die daarmee verband lijkt te houden is de spanning tussen enerzijds de decentralisatie naar ruim 390 gemeenten en anderzijds de domeinen en taken die om een meer regionale aanpak vragen om de transformatie een succes te maken. De administratieve lasten lijken enorm te groeien, een gebrek aan standaardisatie over de vele gemeenten is daaraan mede debet. Ook leidt het tot aansluitingsproblemen met regionale zorgaanbieders en onderwijsregio’s.”

Dit citaat uit 2016 is in het kader van onze evaluatie van het raamcontract SJSO interessant om twee redenen: enerzijds horen wij vanuit de gesprekken met professionals in de praktijk – zo zal hierna duidelijk worden – medio 2018-19 voor het eerst juist nagenoeg unaniem positieve geluiden. Zowel de jeugdhulpprofessionals als de onderwijsvakkrachten uit het speciaal onderwijs geven aan dat SJSO daadwerkelijk leidt tot het 1-kind-1-gezin-1-plan principe, dat ellenlange verwijspcedures tot het verleden behoren, dat noodzakelijke hulp eerder en eenvoudiger tot stand komt en dat ouders aangeven zich geholpen te voelen, zonder stigmatiserende of belastende gang langs verschillende loketten en instanties.

Ook vanuit de bijeenkomsten voor kennisdeling, die de gemeente Amsterdam en de Stuurgroep SJSO rond SJSO periodiek organiseren, klinken vooral positieve geluiden. De transformatie van jeugdhulp is zichtbaar, nu deze vrijwel naadloos geïntegreerd

vanuit het onderwijs wordt ingezet en specialistische jeugdhulp thuis zonder beschikking snel en effectief vanuit school beschikbaar is. De transformatie - van verschillende pedagogische voorzieningen of voorzieningen met een pedagogische verantwoordelijkheid naar een integrale pedagogische werkelijkheid, in aansluiting op de normale leefwereld van het kind - lijkt met SJSO definitief van start te zijn gegaan.

Anderzijds spelen er ook knelpunten, die overeenkomen met wat bij de evaluatie van de Jeugdwet (2016) is benoemd: de administratieve samenwerking met - en aansluiting bij regiogemeenten (verrekening volgens woonplaatsbeginsel) is een complex verlopend proces in SJSO.

Het aanbod SJSO is in principe gemeentelijk geregeld vanuit Amsterdam-Diemen, maar de schaal van gebruikers loopt over vele regiogemeenten en samenwerkingsverbanden. Aansluitingsproblemen spelen, zowel in de verrekening met regiogemeenten als in de afstemming met andere regionaal georganiseerde samenwerkingsverbanden. Hier gaan we straks op in. Maar we noemen de uitkomst van de eerste evaluatie van de Jeugdwet hier, om de bredere beleidsmatige onderbouwing en evaluatie van SJSO ook in dit verband te begrijpen.

In Amsterdam is met het raamcontract SJSO in ieder geval een fundamentele verandering doorgevoerd: directe inzet van specialistische jeugdhulp, zonder bijzondere procedure voor een indicatie en beschikking, is mogelijk vanuit alle scholen waarvoor een toelaatbaarheidsverklaring nodig is. Doel is meer kinderen op een laagdrempelige manier te helpen op een locatie voor speciaal onderwijs en zo een integratie van pedagogische voorzieningen te realiseren, in lijn met het denken volgens de principes van de pedagogische *civil society* (De Winter, 2011).

3.2 Cijfermatige onderbouwing

De gemeente Amsterdam heeft voorafgaand aan SJSO als een interne verkenning een initiële analyse uitgevoerd door een databestand met leerlinggegevens te koppelen met een databestand met beschikkingen specialistische jeugdhulp. De gegevens zijn (uiteraard, in verband met privacy) op een geaggregeerd niveau geleverd (DUO en CBS). De koppeling met de scholen in kwestie is vervolgens tot stand gekomen op basis van zogenoemde BRIN-codes.

Uit deze koppeling wordt duidelijk dat een aanzienlijk aantal van de leerlingen woonachtig in Amsterdam, in de periode 1 januari 2017 tot 1 oktober 2017, specialistische jeugdhulp kreeg toegewezen. Hierbij zijn de hoogste aandelen (in percentages) te vinden op het speciaal onderwijs voor het primaire onderwijs en het voortgezet speciaal onderwijs. Het laagste lag in het praktijkonderwijs. Maar voor alle hier genoemde onderwijsvormen (speciaal onderwijs po en vo, speciaal basisonderwijs, praktijkonderwijs en tussenschoolse voorzieningen) ligt het percentage een stuk hoger dan in het reguliere onderwijs.

Zo was er een percentage van 55,3% en 64,8% voor het speciaal basisonderwijs (sbo) en speciaal onderwijs po, bij een percentage van 8,8% in het reguliere basisonderwijs. En percentages van respectievelijk 31,2% en 66% uit praktijkonderwijs en voortgezet speciaal onderwijs, bij 8,4% tot 14,9% voor het reguliere voortgezet onderwijs (interne notitie SJSO, 4 juni 2018).

Deze cijfers zijn vervolgens in verband gebracht met de betreffende onderwijsvoorzieningen/locaties in Amsterdam en er zijn speciaal onderwijs scholen met meer dan 50% leerlingen (zelfs tot 66%) die op peildatum specialistische jeugdhulp ontvangen. In een verslag van deze interne verkenning staat bovendien vermeld dat er door de gekozen systematiek geen volledig beeld bestaat: zo zijn de

onderwijsvrijstellingen in Amsterdam (i.c. vrijstelling van de leerplichtwet) hierbij niet opgenomen (dat waren er in 2017 in Amsterdam 490 totaal, waarvan 84 specialistische jeugdhulp ontvingen) en zijn aantallen lager dan 10 op een school niet opgenomen (vanwege de mogelijke herkenbaarheid levert CBS deze gegevens niet).

In ieder geval spreekt de noodzaak tot een integrale aanpak op een korte en overtuigende wijze uit deze cijfers.

3.3 Beleidsmatige onderbouwing

Eerder in 2014 meldt het Nederlands Jeugdinstituut in een samenvattende en richtinggevende notitie bij de decentralisatie (*Passend onderwijs en jeugdhulp: een gedeelde verantwoordelijkheid*) dat gemeenten vanaf 2015 verantwoordelijk zijn voor preventie, jeugdhulp, jeugdbescherming, passend onderwijs, de participatiewet en de uitgebreide Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo).

“Er voltrekt zich pas een wezenlijke verandering in het jeugdstelsel, als er meer werk wordt gemaakt van een stevige pedagogische basis in het onderwijs, de kinderopvang, de buitenschoolse opvang en andere pedagogische voorzieningen” (pp.6-7).

De notitie noemt succes op school als een belangrijke beschermende factor in de ontwikkeling van jeugdigen en gaat in op het belang van een ononderbroken schoolloopbaan, het voorkomen van schooluitval en een samenhangende aanpak van vraagstukken thuis, in de wijk en op school, om bij te dragen aan het gezond en veilig opgroeien van jeugdigen en een goede voorbereiding op hun toekomst.

“Voor kwetsbare jeugdigen die gebruik maken van speciale onderwijsvoorzieningen zijn aanvullende scenario’s nodig om de

pedagogische basiskwaliteit van scholen met jeugdhulpexpertise te versterken en een effectieve samenhangende aanpak van ondersteuningsvragen thuis, op school en in de vrije tijd te realiseren.”

Dit betekent dat een aantal functies in het onderwijs en de jeugdhulp in samenhang wordt vormgegeven:

- Preventie en signalering;
- Arrangeren, toe-leiden, toegang;
- Afstemmen acties in de uitvoering.

Voor passend onderwijs en jeugdhulp worden de lange, landelijke indicatieprocedures afgeschaft, zo vervolgt de notitie (pp.9-10):

- Als er extra ondersteuning of jeugdhulp nodig is, moet deze snel ingeschakeld kunnen worden.
- Leerlingen die meer ondersteuning nodig hebben dan een reguliere school kan bieden maar voor wie speciale onderwijsvoorzieningen niet aan de orde zijn, kan het samenwerkingsverband besluiten om extra ondersteuning in te zetten op de reguliere school.
- Als dat niet volstaat, kan het samenwerkingsverband besluiten dat deze kinderen een speciale vorm van onderwijs moeten krijgen: speciaal basisonderwijs (sbo), leerwegondersteuning (LWOO) en praktijkonderwijs (PrO), of speciaal onderwijs (po en vo).
- De wet schrijft niet voor hoe de toewijzing van extra ondersteuning moet lopen, het samenwerkingsverband kan daar zelf invulling aan geven.
- Wel moet de toewijzing van hulp in overleg met ouders en kind, en waar nodig multidisciplinair verlopen.

De notitie meldt verder dat gemeenten sinds 2015 zelf mogen bepalen hoe zij een laagdrempelige en herkenbare toegang tot jeugdhulp vormgeven. De Jeugdwet (2015) stelt daarbij wel dat er in

het multidisciplinair overleg samen met ouders en jeugdige bepaald wordt wat de eigen mogelijkheden zijn om problemen op te lossen en welke ondersteuning of hulp er aanvullend nodig is. Om hulp en ondersteuning zoveel mogelijk in de eigen omgeving te bieden moeten jeugdhulpverleners ernaar streven om direct vanuit een thuisnabij inlooppunt of de school hulp te bieden, zonder daarvoor een indicatie af te geven of door te verwijzen.

Bij complexere vragen moet de school daartoe tijdig specifieke expertise binnenhalen waaraan jeugdigen en hun ouders behoefte hebben. Bij de toeleiding naar specifieke jeugdhulp is het cruciaal dat het mandaat van het professionele netwerk rond de school, de afspraken over toegang tot jeugdhulp en het mandaat binnen de wijkaanpak (in Amsterdam-Diemen de Ouder Kind Teams) goed op elkaar afgestemd worden (pp. 10-11). Continuïteit van de schoolloopbanen moet altijd een van de doelen zijn bij inzet van jeugdhulp.⁸

We zien kortom dat de beleidsdoelen van SJSO in Amsterdam in het verlengde liggen van de beoogde transitie en transformatiedoelstellingen.

3.4 Onderwijszorgarrangementen: integrale samenwerking onderwijs en jeugdhulp

De notitie van het NJI vervolgt:

“Sommige kinderen hebben zulke specifieke onderwijs- en zorgbehoeften, dat een gecombineerd aanbod van (speciaal) onderwijs en jeugdhulp nodig is. Daarvoor moeten samenwerkingsverbanden, speciaal onderwijs en jeugdhulp nauw

---

8 Prakken, Deen & Wijnen, 2014 (Nederlands Jeugd Instituut).

samenwerken. Gelukkig weten speciaal onderwijs en jeugdhulpinstellingen elkaar steeds beter te vinden en elkaar te versterken. Dit gebeurt in zogenoemde onderwijszorg-arrangementen: in het kader van passend onderwijs kunnen leerlingen met behulp van onderwijszorgarrangementen beter passend onderwijs en adequate jeugdhulp krijgen” (pp.12-13).

Een onderwijszorgarrangement combineert – aldus NJI - integraal jeugdhulp, opvoedhulp, onderwijs en onderwijsondersteuning. Zo'n arrangement richt zich op leerlingen met een specifieke onderwijs- en ondersteuningsbehoefte in minimaal twee leefmilieus, waaronder onderwijs. Het gaat om een arrangement dat speciaal onderwijs en een of meerdere zorgpartners samen uitvoeren op basis van een '1-gezin-1-kind-1-plan' principe.

Het Amsterdamse raamcontract SJSO combineert twee typen specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs: (1) de specialistische preventie op of via school, tot 3 contacten of klassikaal/groepsgericht, en (2) de onderwijszorgarrangementen, waarin scholen op basis van het raamcontract vaste combinaties van onderwijs en jeugdhulp vormen, direct beschikbaar op school en thuis.⁹

De notitie van het NJI stelt daarbij dat er sprake is van een goed werkend onderwijszorgarrangement wanneer:

- Er wordt gewerkt vanuit één visie en gezamenlijke doelen:
- Onderwijs, jeugdhulp en (extra) ondersteuning vinden plaats basis van een eensluidende visie;
- Er is sprake van gezamenlijke verantwoordelijkheid die uitmondt in eenduidige doelen en aanpak.
- Er afstemming en overleg plaatsvindt:

---

⁹ De reguliere preventie die toegankelijk is voor alle kinderen in Amsterdam en Diemen staat hiernaast en is geen onderdeel van SJSO.

- Er is multidisciplinair overleg waarbij zowel de hulpverlener als het onderwijs betrokken is;
- Er is een goede uitwisseling van informatie, afstemming van doelen en methodieken en een gedeeld begrippenkader;
- Verschillen in aanpak worden beperkt, zodat de overgang tussen onderwijs en hulp voor de jeugdige zo beperkt mogelijk is.
- Er een gezamenlijk vormgegeven aanbod is:
- Onderwijs, ondersteuners en jeugdhulp bieden dezelfde jeugdigen op elkaar afgestemde activiteiten aan;
- Er is sprake van 1-kind-1-gezin-1 plan en men richt zich op de totale ontwikkeling van de jeugdige;
- De verhouding onderwijs, onderzoek (diagnostiek) en jeugdhulp is in balans;
- Momenten van in-, door- en uitstroom uit het gezamenlijke programma worden gezamenlijk bepaald.

De wetgeving voor Passend onderwijs (2014) en de Jeugdwet (2015) geeft aldus mogelijkheid voor nieuwe verhoudingen tussen gemeenten en schoolbesturen. Gemeenten en schoolbesturen krijgen hiermee de verantwoordelijkheid om ervoor te zorgen dat er een dekkend aanbod aan ondersteuning en hulp is voor jeugdigen en hun ouders/gezinnen. De notitie spreekt van 'unieke kansen' om de integrale en interdisciplinaire samenwerking te verbeteren (p.13).

In onderhavige evaluatie onderzoeken wij voor de gemeenten Amsterdam en Diemen of dit met het raamcontract SJSO is bewerkstelligd, in samenspraak met direct betrokken professionals uit het speciaal onderwijs en de specialistische jeugdhulp in Amsterdam.

De notitie van het NJI somt een aantal aanbevelingen op (pp.16-17), waarvan de afsluitende luidt:

“We moeten erkennen dat de werelden van onderwijs en jeugdhulp verschillend zijn. Alleen al in aantallen: elke dag gaan er 2,5 miljoen kinderen naar het primair en voortgezet onderwijs. De jeugdhulp houdt zich bezig met circa 10% van deze kinderen. Ontwikkelingen in het samenbrengen van beide werelden zullen stapje voor stapje gaan. Om de samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs te verbeteren is kennis over wat daarbij werkt noodzakelijk. Zowel binnen gemeenten als bij samenwerkingsverbanden passend onderwijs is daarover vaak te weinig kennis voorhanden. De komende jaren is het noodzakelijk om hiervoor kennis te ontwikkelen, te delen, te ontsluiten, te evalueren en weer te vernieuwen.”

De gemeente Amsterdam heeft dan ook met nadruk de vraag gesteld hoe de samenwerking tussen beide professionele domeinen (onderwijs en jeugdhulp) tot stand komt binnen het raamcontract SJSO.

We gaan ten slotte – gelet op bovengenoemde opmerking over kennislacunes – in de volgende paragraaf kort in op beschikbare wetenschappelijk getoetste kennis over een integrale aanpak van specialistische jeugdhulp en speciaal onderwijs.

3.5 Wetenschappelijke onderbouwing

De notitie van het NJI noemt de tien principes van het *School Wide Positive Behavior Support* (SWPBS) als eerste voorbeeld van wat wetenschappelijk aantoonbaar werkt in de samenwerking tussen scholen en jeugdhulpexpertise om gedrag, leerresultaten en de veiligheidsbeleving op school te verbeteren. Ook een afname van disciplinaire maatregelen (waaronder schoolwisselingen) wordt hierbij vermeld.

In dit verband refereren wij (onder meer) aan Ogden (2018; 2014), die uitgebreid over SWPBS rapporteert via *Research Gate/Special*

Needs in Education in Norway. Onderliggend zijn tal van studies beschikbaar uit de Scandinavische landen, de Verenigde Staten en Canada, waaraan Ogden ook zelf (meerdere studies) heeft meegewerkt.

Wij gaan eerst kort in op een systematische review van de *Health Committee* van *The Royal Swedish Academy of Sciences* (Gustafsson, Westling, Kaerman, Eriksson, Eriksson, Fischbein, Granlund, Gustafsson, Ljungdahl, Ogden & Persson, 2010). Deze review geeft op beknopte wijze toegang tot de belangrijkste wetenschappelijk onderbouwde relaties en mechanismen in wat werkt in de samenwerking tussen jeugdhulp en speciaal onderwijs, en heeft mede ten grondslag gelegen aan SWPBS.

In de review wordt antwoord gegeven op:

- De vraag naar (bij voorkeur) causale (verklarende) relaties tussen psychische en psychosociale problemen en schoolprestaties;
- Hoe deze relaties worden beïnvloed door andere factoren, zoals gerelateerd aan persoonskenmerken en sociale achtergrond, incl. SES, en;
- Welke schoolfactoren hierbij spelen, waaronder de wijze van toetsen, evalueren, selectieprocedures, speciaal onderwijs, lesmethoden en sociaal klimaat, en;
- De vraag naar de mate van wetenschappelijke onderbouwing hierbij, ook op verwante terreinen, zoals de mate van *school attendance* (verzuim of thuiszitten) en de thuissituatie.

De resultaten samengevat:

Vooreerst merken de reviewers op dat de hoeveelheid onderzoek naar relaties tussen verschillende aspecten van onderwijs enerzijds en de psychische gezondheid of het sociale welbevinden van leerlingen anderzijds, opvallend beperkt is:

- Dit geldt in het bijzonder voor onderzoek naar (onderwijs)organisatiefactoren en verschillende educatieve factoren zoals lesmethoden, curriculum kenmerken, lesmiddelen, onderwijsmodules, en onderwijsbeleid ten aanzien van toetsen en evaluaties, of de wijze waarop in speciaal onderwijs wordt voorzien en de specifieke middelen hierbij.
- Er zijn wel tal van studies gevonden, maar qua opzet, specificiteit, vergelijkbaarheid, navolgbaarheid en bewijskracht voldoen slechts een beperkt aantal studies aan de eisen van voldoende wetenschappelijke zeggingskracht.
- De relatie tussen het naar schoolgaan en leren enerzijds – als een van de meest prominente levenstaken in het leven van minderjarigen – en het psychische of psychosociale welzijn anderzijds, is niet extensief onderzocht.
- De meeste empirische (grootschalige en longitudinale) studies naar onderwijseffecten zijn gericht op cognitieve prestaties en succesvolle baankansen. Dit lijkt enerzijds voor de hand te liggen, anderzijds kan onderwijs (en de aansluiting bij een positieve schoolbeleving) ook als algemene basis voor een geslaagd bestaan (participeren in de samenleving) worden gezien en vanuit deze optiek komen natuurlijk ook andere uitkomstmaten in beeld.

Wel is er een relatief groot aantal studies dat de specifieke relatie bestudeert tussen psychische gezondheid en sociaal emotioneel welbevinden enerzijds leergerichte en sociale prestaties (of falen) anderzijds: in hoeverre beïnvloedt *academic achievement* ons geluk en welzijn? In deze relatie is over verschillende studies heen zowel reciprociteit (een wederkerig effect) als een éénrichting verloop gerapporteerd (bijvoorbeeld van falen in leesvaardigheid op een verhoogde kans op depressie en/of gedragsproblemen).

De volgende bevindingen worden samenvattend opgesomd:

- Vroeg ‘schoolfalen’ (*early school failures*), leesproblemen in het bijzonder, veroorzaken zowel internaliserende als externaliserende psychische problemen.
- Problemen op het vlak van psychische gezondheid en leerproblemen neigen naar stabiliteit over de tijd.
- Schoolproblemen gerelateerd aan *lifetime adversity*, *disadvantage* of *stressfull life events* neigen echter af te nemen wanneer leerlingen eenmaal op het voortgezet onderwijs zitten en toegang krijgen tot nieuwe vriendengroepen en leerdomeinen. Hierbij spelen *resilience*, *self-efficacy* en de beschikbaarheid van *psychosocial resources* een doorslaggevende rol (veerkracht, cognitief zelfvertrouwen en de aanwezigheid van steunende positieve relaties, ondanks tegenslag in het leven).¹⁰
- Investering qua tijd en inzet in schoolwerk zonder bijbehorende positieve resultaten is gerelateerd aan ontwikkeling van depressie.
- Falen op leergebied tijdens de adolescentie veroorzaakt internaliserende gedragsproblemen bij vrouwen (w.o. depressie, zelfbeschadiging en suicidale ideatie).
- De relaties tussen falen op leergebied en verschillende psychische problemen variëren, en zijn ook gerelateerd aan een brede range van somatische en psychosomatische gezondheidssymptomen.
- Internaliserende en externaliserende problemen hebben negatieve effecten op leerprestaties door mechanismen die deels verschillen voor uiteenlopende leeftijdsklassen en gender.
- Goede schoolprestaties/leerprestaties en een goede geestelijke gezondheid zijn wederkerig gerelateerd.

---

¹⁰ Zie in dit verband Breetvelt, Meijer & Van Binsbergen (2018): pp. 39-41.

- Goede schoolprestaties/leerprestaties verbetert het zelfvertrouwen.
- Een goed zelfvertrouwen verbetert niet de schoolprestaties/leerprestaties maar wel hieraan gecorreleerde variabelen, zoals locus of control (het gevoel veel of weinig aan te kunnen) of de mate van *self-efficacy*.
- De relaties met medeleerlingen en met leerkrachten zijn deel van het vaststellen van negatieve schoolresultaten in relatie tot de psychische gezondheid en het psychosociale welbevinden. Tegelijkertijd beschermen goede relaties met andere leerlingen en leerkrachten tegen de ontwikkeling van psychische of psychosociale problemen.
- Het zichzelf (sociaal) vergelijken met leeftijdgenoten is van invloed op het zelfbeeld, en dit effect varieert naarmate de samenstelling van de peergroep (die doorgaans op school ontstaat). (Gustafsson et al, 2010).

Deze wetenschappelijke bevindingen onderstrepen het belang van een goede schoolaansluiting voor kwetsbare leerlingen. Uitval heeft niet alleen materiele schade tot gevolg (minder kans op een geslaagde sociaal economische deelname in de samenleving), maar ook schade op het vlak van het individuele welbevinden en de psychische gezondheid: *social achievement* naast *academic achievement*. Een ononderbroken schoolgang en goede leerprestaties verhogen het sociaal emotioneel welbevinden en de psychische gezondheid.

In de opsomming van bevindingen van Gustafsson et al. verdienen de laatste twee (i.c. de sociale relaties op school met leerlingen en leerkrachten – ofwel de sociale cohesie – en de sociale identificatie met peergenoten –ofwel het spiegeleffect op het zelfbeeld) bijzonder te worden opgemerkt, we gaan hier later op in aan de hand van de reactie van professionals uit het speciaal

onderwijs, die tijdens ons evaluatieonderzoek naar voren zijn gekomen (zie hoofdstuk 5).

Eerder en nadien is meer onderzoek uitgevoerd, de mate van bewijsvoering en de reikwijdte van bevindingen varieert, maar over het algemeen kan worden gesteld dat:

- Een positieve sociaal bekrachtigende benadering op school betere resultaten geeft dan een negatieve of straffende benadering, dit geldt in het algemeen en voor kwetsbare leerlingen in het bijzonder (Seligman & Csikszentmihalyi, 2000; Rutter & Maughan, 2002; Peterson, 2003; Park & Peterson, 2009; White & Waters, 2014);
- Goede relaties met medeleerlingen en leerkrachten een positief effect hebben, zowel op cognitief als sociaal emotioneel gebied (Eisenhower, Blaker & Bacher, 2007; Baker, 2006; Rumberger, 2012; Jung-Sook Lee, 2012);
- Pesten een risicofactor is voor problemen op meerdere levensdomeinen, zowel voor de slachtoffers als de degenen die pesten (Natvig, Albreksten & Qvarnstrom, 2001; Farrington & Baldry, 2010);
- Dat extreme stress en school-gerelateerde stress (examenangst) een negatief effect hebben (Frydenberg, 2008) zowel op leerprestaties als psychische gezondheid of welbevinden;
- Dat schoolstress een risicofactor is voor pesten (Natvig, Albreksten & Qvarnstrom, 2001; Young Shin Kim, Yun-Joo Koh & Leventhal, 2005; Liang, Flisher & Lombard, 2006; Farrington & Baldry, 2010; Shams, Garmaroudi & Nedjat, 2017);
- Ouderbetrokkenheid, een positieve relatie met de leerkracht en het hebben van pro sociale vrienden op school beschermende factoren zijn, die tegenwicht bieden aan risicofactoren (en die juist bij kwetsbare leerlingen niet

vanzelfsprekend zijn) (Rumberger, 2012; Traag, 2012; Andrews & Bonta, 2016).

Verder wordt opgemerkt dat (longitudinaal empirisch) onderzoek op het terrein van de psychische gezondheid en *academic achievement* zich hoofdzakelijk beperkt tot het niveau van diagnostiek of syndromen, zoals het vaststellen dat externaliserende gedragsproblemen op school in verband staan met *conduct disorders* en ADHD of PDD-NOS of dat internaliserende gedragsproblemen op school bijvoorbeeld voortkomen uit depressie en angst (Gustafsson et al., 2012). Maar niet wordt duidelijk *hoe* deze stoornissen of problemen precies het leren beïnvloeden.

3.6 Gedragsproblemen van diverse aard

We zien in de literatuur dat de meeste aandacht uitgaat naar psychische problematiek, de externaliserende gedragsproblemen voorop, gevolgd door internaliserende gedragsproblemen. Verder is er aandacht voor thuisproblematiek, de sociaal economische omstandigheden inbegrepen, maar deze komt minder prominent naar voren, terwijl de directe relatie van SES met *academic achievement* (en intelligentie gemeten met IQ) op basis van (internationaal) onderzoek evident is (Traag, 2012; Traag & Van der Velden, 2011; Flanagan & McDonough, 2018). Er is aandacht voor verslavingsproblematiek, ook bij de ouders, maar dit wordt in de review van Gustafsson et al. buiten beschouwing gelaten. Wat verder opvalt is dat de aandacht voor de licht verstandelijk beperkte doelgroepen in dit verband gering is, terwijl deze leerlingen ook onderwijs volgen, al is het recht op onderwijs voor verstandelijk beperkte kinderen van oudsher vooral vanuit zorginstellingen en het speciaal onderwijs opgepakt en veel minder vanuit het reguliere onderwijs. Dit geldt eveneens voor lichamelijke gehandicapte kinderen. Zie voor een kort en

toegankelijk historisch overzicht van de licht verstandelijk beperkte leerlingen in Nederland 'Kinderen met een LVB in passend onderwijs' in De Psycholoog (Bexkens, Graas & Huizinga, 2014).

Het is van belang te beseffen dat achter de term 'gedragsproblemen' in de (onderwijs)praktijk een scala van problemen schuilgaat, van externaliserend en internaliserend, tot thuisproblematiek of ernstige problematiek bij de ouders, ernstige stress en trauma, en (licht) verstandelijke beperkingen. In de onderwijspraktijk zien we bovendien dat er speciale klassen ontstaan voor leerlingen met autismespectrum stoornissen (ASS) en dat deze zowel als bovenschoolse voorziening in het reguliere onderwijs worden aangeboden als binnen de context van het speciaal onderwijs.

SWPBS is een aanpak die in eerste instantie is gericht op (externaliserende) gedragsproblemen en omdat leerkrachten in het reguliere onderwijs op dit vlak de meeste handelingsverlegenheid rapporteren, staat SWPBS de laatste jaren in toenemende aandacht. Daarnaast zien we de aandacht voor traumasensitief onderwijs groeien, mede onder invloed van migratie uit oorlogsgebieden.

Van oudsher bieden 24-uurs zorginstellingen onderwijs aan (licht) verstandelijke beperkte kinderen en jongeren (zie hoofdstuk 1, paragraaf 1.3; zie ook de Wet op expertisecentra), naast het praktijkonderwijs. Al deze voorzieningen maken sinds de Wet passend onderwijs en de decentralisatie van jeugdhulp naar gemeenten deel uit van de samenwerkingsverbanden of onderwijszorgarrangementen, zoals SJSO.

SWPBS is een overkoepelende term voor een systemische en gelaagde gedragsaanpak die bestaat uit een combinatie van het schoolbreed toepassen van een set gedrag beïnvloedende

technieken, het signaleren en registreren van ongewenst gedrag en het consequent en op maat inzetten van interventies, in verschillende maten van intensiteit voor leerlingen die risicogedrag vertonen. De gedragsinterventies komen voort uit de (wetenschappelijke getoetste) gezondheidszorg (met name de cognitieve gedragstherapie) en passen in een gelaagd preventiemodel. Aanvullend wordt actief samengewerkt met de ouder(s) en (jeugd)zorg en wordt continu gewerkt aan een pro sociaal schoolklimaat en het tegengaan van gedragsproblemen.

SWPBS werkt op verschillende niveaus waarop factoren van invloed zijn op het ontstaan en in stand houden van probleemgedrag: het niveau van de leerling, het niveau van ouders (thuis) en het niveau van de school als organisatie.

SWPBS is ontworpen op basis van diverse deelstudies en onderliggende onderzoeksbevindingen. Hiermee is het feitelijk het enig empirisch getoetste (omvattende) onderwijsmodel in het (speciaal) onderwijs in Nederland.

SWPBS heeft ook in Nederland aan populariteit gewonnen doordat al jaren gerapporteerd wordt over “gedagsproblemen in het onderwijs” (Onderwijsraad, 2010; Van Leeuwen, Albrecht & Vinkenvleugel, 2012). Leraren geven aan dat ongeveer een kwart van hun leerlingen probleemgedrag toont of een zorgbehoefte heeft (Smeets, Van der Veen, Derriks & Roeleveld, 2007), waarbij dit laatste - een zorgbehoefte - ook wijst op andere problemen dan gedragsproblemen, wat een belangrijke aanvulling is. Niet altijd is sprake van externaliserend (lastig of agressief) gedrag: internaliserende of andere problemen spelen minstens zo vaak (zie Van Binsbergen, Pronk, Van Schooten, Heurter & Verbeek, 2019).

Het NJI stelt dat een leerling gedragsproblemen heeft ‘als hij regelmatig ongewenst gedrag vertoont dat voor anderen storend

is' (zie nji.nl/Gedragsproblemen-Probleemschets-Definitie): 'dit gedrag wordt ook wel externaliserend gedrag genoemd, voorbeelden zijn driftbuien, woede aanvallen, pesten, agressief gedrag of delinquent gedrag.'

Wij merken hierbij op dat er op basis van (langlopend internationaal) onderzoek met de Child Behavior Checklist nauwelijks een zuiver onderscheid is aan te brengen tussen externaliserende en internaliserende symptomen, dat kinderen vaak een mengbeeld tonen van beide clusters met gedragssymptomen en dat interactiekenmerken (gedrag vanuit een relationeel perspectief) en omgevingskenmerken (gedrag vanuit een contextueel perspectief) van invloed zijn, zowel op een dempende (modererende) als luxerende wijze (zie met name Achenbach, Ivanova, Rescarla, Turner & Althof, 2016; zie eerder Eisenberg, Cumberland, Spinrod, Fabes, Shephard, Reiser, Murphy, Losoya & Guhtrie, 2001; Mc Conaughly & Skiba, 1993). In dit verband wordt ook verwezen naar het ecologisch model van Bronfenbrenner (1979) dat nog altijd navolging vindt, zeker in het speciaal onderwijs.

Het is in ieder geval vanuit een ervaren hulpeloosheid met gedragsproblemen of een evidente zorgbehoefte van een leerling, dat scholen 'rugzakjes' aanvragen. Of in hedendaagse Passend onderwijs termen: dat scholen ondersteuners (op basis van het ontwikkelingsperspectiefplan uit Passend onderwijs) of intern begeleiders inzetten bij hardnekkige of ernstige problemen (OOP), of ten slotte toelaatbaarheidsverklaringen voor leerlingen vragen, met een overplaatsing naar het speciaal onderwijs.

In Nederland zijn geen effectstudies gedaan naar SWPBS (wel lopende). In Noorwegen rapporteert Ogden (2014; 2018) met vier experimentele scholen en vier controlescholen in een langlopend onderzoek veelbelovende resultaten. De tien onderliggende

principes in The Pals Model (zoals Ogden – *in press* – refereert aan SWPBS) zijn;

- *Evidence based interventions*, op basis van de meest overtuigende wetenschappelijk onderbouwde kennis;
- *School-wide interventions*, door alle volwassenen verbonden aan de school, die als volwassenen onherroepelijk rolmodel zijn (zie verderop);
- *Multi-modal interventions*, op het individuele-, groep-, - klas-, school- of grotere onderwijssysteem niveau.
- *Matching interventions to the student's risk-level*, op drie niveaus (*tier 1, 2 or 3*), i.c. groepsgericht (algemeen), doelgericht (*targeted interventions*, zoals een sociale vaardigheidstraining op indicatie) of intensief individueel gericht, op basis van een individueel multi systemisch behandelplan;
- *Positive behavior support*, uitgangspunt is duidelijke communicatie over wat wel wordt verwacht (en niet van wat 'niet mag'), niet straffen maar positief belonen van gewenst gedrag: consequente, frequente en directe positieve feedback, zowel naar leerlingen als leerkrachten en ouders;
- *Action-oriented and skills-oriented intervention*, in lijn met het principe dat 'kinderen niet doen wat je zegt, maar wat jij doet' (spiegeleffect) is er een verhoogd bewustzijn van het modelgedrag door *alle* volwassenen verbonden aan de school en worden oplossingen ten aanzien van (dagelijkse) problemen pragmatisch gekozen op een juiste overdracht van begrip hierbij, competent en actie-georiënteerd (direct interveniëren, niet wegstijgen of negeren);
- *Problem-orientated and resource-oriented intervention*, maximaal risico-gestuurde interventies gaan gecombineerd met beschermende factoren, in de leerling en in de schoolomgeving;
- *Interventions that aim at increasing academic and sociale competence*, zowel de leerprestatie als de sociale prestatie zijn

gecombineerd doel van interventie. Als voorbeeld noemt Ogden dat leesproblemen leiden tot gedragsproblemen en dat bij het interveniëren op gedragsproblemen ook het onderliggende leesprobleem op positieve wijze wordt geadresseerd;

- *Team-based intervention approach*, alle betrokken volwassenen nemen deel in de interventie, een optimale samenwerking en sociale cohesie is continu voorbeeld bij alles wat gedaan wordt;
- *Intervention implemented with fidelity*, de cultuur die ontstaat bij het werken volgens deze tien principes is er een van positieve sociale relaties, transparantie en voorspelbaarheid: een pedagogisch klimaat met een hoge mate van vertrouwen en veiligheid.

In Nederland hebben Goei en Kleijnen (2009), Goei, Nelen, Oudheusden, Bruine, Piscaer, Roozenboom, Schoorel en Blok (2010; 2011) en Goei (2013) gerapporteerd over SWPBS. Louwe (in voorbereiding) merkt op dat SWPBS een stevig onderbouwde en goed uitgewerkte kapstok biedt aan scholen, maar geen volledig omvattend pedagogisch model is.

In dit verband is de opkomst van traumasensitief onderwijs (zie www.gse.harvard.edu/news/uk/18/09/helping-teachers-manage-weight-trauma, of in Nederland Vervoort-Schel, Mercera, Wissink, Mink, Van der Helm, Lindauer & Moonen, 2018) dan ook belangrijk om te noemen, met name in verband met ernstige thuisproblemen, licht verstandelijke handicaps en de meer internaliserende gedragsproblemen.

Maar hoe dan ook: de onderliggende keuze aan gedragsinterventies bij SWPBS is voor preventie en behandeling van externaliserende gedragsproblemen zeker aan te bevelen en stevig gestoeld op wetenschappelijk bewijs.

3.7 De school als organisatie die positief opgroeien breed mogelijk maakt

Het verdient te worden opgemerkt dat SWPBS niet het enige schoolmodel is, dat is gebaseerd op de positieve psychologie en uitgaat van intensieve samenwerking met ouders en jeugdhulp, wat ook doel is van SJSO.

We noemen hier nog andere initiatieven die zijn voortgekomen uit *The Positive Education Movement*, zie onder meer Seligman, Ernst, Gillham, Reivich & Links (2009), Peterson & Seligman (2004) en Park, Peterson & Seligman (2006) en Park (2006). Dit denken - dat voortkomt uit de positieve psychologie - veronderstelt dat onderwijs meer is dan cognitieve ontwikkeling, en Peterson bijvoorbeeld, zet *character building* prominent op de onderwijsagenda, op basis van een *strengths-based approach*.

Peterson (2006) benadrukt dat scholen *enabling institutions* zijn: scholen zijn entiteiten die leerlingen in staat stellen zich zo goed mogelijk te ontwikkelen, op velerlei vlak. Peterson erkent dat *ameliorating suffering* (het bestrijden van lijden onder kinderen en jeugdigen) en *ameliorating negative experiences* (zoals het tegengaan van pesten, maar bijvoorbeeld ook het tegengaan van drugs en alcohol, op school en thuis) en ander *unhealthy behavior* (probleemgedrag), noodzakelijk is op een goede school, maar waarschuwt dat scholen hierbij niet moeten blijven hangen in de rol van politieagent of probleemoplosser. Scholen moeten zich ontwikkelen tot *enabling institutions that build virtue* (zie ook Lopez & Louis, 2009) *in learning and social situations*. In Nederland refereren we in dit verband ook wel aan een volledig omvattende pedagogische- of socialisatiefunctie van het onderwijs, maar Peterson gaat verder door ook de medeverantwoordelijkheid en het dagelijkse leiderschap voor de school als organisatie (ook) bij leerlingen te beleggen. De school als een breed sociaal

verantwoordelijke onderneming met een maatschappelijk voorbereidende taak.

Concluderend wordt duidelijk dat scholen - in lijn met het denken volgens een *pedagogic civil society* - niet alleen een preventieve maar ook integrale taak krijgen in het tegengaan van uiteenlopende opvoedings- en ontwikkelingsproblemen, die van oudsher in het beste geval tot verwijzing leidde (of in het slechtste geval tot non-interventie) en zo uitsluitend tot het domein van de jeugdhulp werd gerekend, niet zozeer tot dat van scholen, of het moesten speciale scholen zijn: scholen voor speciaal onderwijs, met name in de clusters 3 en 4. Maar met uiteenlopende internationale voorbeelden en wetenschappelijke onderzoeken komen integrale modellen in beeld, vooral de inclusieve onderwijsmodellen uit de Scandinavische landen (waar inclusie hoog op de agenda staat) springen in het oog. Maar we noemen ook Nieuw Zeeland en Canada, met name omdat ze relatief succesvol zijn in OECD vergelijkingen, qua schoolsucces en participatie in reguliere arbeid na school. En met het Australische *strength-based* schoolmodel van Peterson is bijvoorbeeld ook het alcohol- of drugsgebruik bij ouders (thuis) een onderwerp dat vanuit school wordt aangepakt (niet alleen Australië kent zo'n benadering, ook in IJsland, Finland en Groot Brittannië kennen dit soort initiatieven).

In Australië en Canada en andere Angelsaksische landen komt deze benadering met name voort uit een *public health* benadering, waarbij de zorg voor kwetsbare groepen (ouders inbegrepen) zoveel mogelijk aansluit bij het dagelijks bestaan, zoals op school (Earls & Carlson, 2001):

- Een aansluiting bij het dagelijks bestaan verhoogt de bereidheid problemen op te lossen en werkt minder stigmatiserend en belastend voor ouders;
- Zowel vanuit het perspectief van de leerling die kwetsbaar is voor stress op school (zoals bij leerlingen met

- internaliserende gedragsproblemen of vatbaar voor depressie), of juist kwetsbaar is dader te worden (pesten op school), als vanuit het perspectief van leerlingen in kwetsbare (overbelaste) thuissituaties, zoals bij armoedeproblemen of complexe scheidingen en spanning thuis;
- Een intensieve samenwerking met ouders werkt eveneens vanuit het perspectief van de school als organisatie die veilig moet zijn, waar leerlingen positieve relaties hebben met leerkrachten en medeleerlingen. Dan is een verder reikende benadering van groot belang, juist voor kwetsbare leerlingen, die hier in het reguliere onderwijs niet aan toe komen, met alle risico's van dien.

Ten slotte mag de relatie met een (on)veilige thuisomgeving hier niet onvermeld blijven: een onveilige thuisomgeving is in verband gebracht met leerproblemen, schoolproblemen, gezondheidsproblemen – mentaal en somatisch, pesten en gepest worden, depressie en suïcidaal gedrag, verzuim, uitval en thuiszitten (voor een volledig overzicht van onderliggende studies verwijzen naar *The Adverse Childhood Experiences Study*: www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/acestudy/about.html).

3.8 Samengevat: specialistische (jeugd)hulp op het speciaal onderwijs, LVB inbegrepen

We hebben in dit hoofdstuk stil gestaan bij de bredere toedracht bij een integrale samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs, die duidelijk maakt dat ook gezinsgerichte hulp of zelfs hulp aan ouders nodig kan zijn om voor leerlingen in kwetsbare situaties een ononderbroken schoolgang mogelijk te maken.

Vanuit een recente studie in Amsterdam bij leerlingen uit een aantal onderwijszorgarrangementen (Van Binsbergen, Pronk, Van Schooten, Heurter & Verbeek, 2019) blijkt bovendien dat

‘problemen thuis’ belangrijke reden zijn voor opname in een onderwijszorgarrangement, naast intrapsychische of internaliserende problemen, en dat externaliserende gedragsproblemen of zelfs leerproblemen (lang) niet altijd de reden zijn voor plaatsing op het speciaal onderwijs. Het lijkt erop dat de constatering dat ‘leraren de afgelopen decennia in toenemende mate handelingsverlegenheid ervaren in het vinden en toepassen van een adequate aanpak van probleemgedrag, in casu storend en agressief gedrag van leerlingen’ (Goei & Kleijnen, 2009; Onderwijsraad, 2010), nuancering behoeft (Van Binsbergen et al., 2019). Ook andere (internaliserende) problemen en met name ernstige thuisproblematiek zijn van invloed en een effectieve aanpak behelst zowel het totale schoolklimaat (zoals in SWPBS of traumasensitief onderwijs) als een oudergerichte werkwijze, die via school een eenvoudiger aansluiting vindt (zoals beoogd met SJSO in Amsterdam).

We eindigen dit hoofdstuk met de constatering dat in de literatuur over de samenhang tussen psychische gezondheid en sociaal emotioneel welbevinden enerzijds en schoolsucces anderzijds, de leerlingen met een licht verstandelijke handicap relatief onderbelicht blijven. De reden hierachter is dat dit zozeer een aangelegenheid van het speciaal onderwijs is in Nederland, dat de confrontatie hiermee in het reguliere onderwijs minder vragen oplevert: wanneer er problemen ontstaan is een overplaatsing naar speciaal onderwijs in de regel de oplossing. Over de licht verstandelijk beperkte leerlinggroep is wel als subspecialisme gerapporteerd, zie onder meer Knotter, Spruit, De Swart, Wissink, Moonen & Stams (2018) en Moonen (2017).

Een Licht Verstandelijke Handicap (licht verstandelijke beperking -LVB) is een beperking in het verstandelijke functioneren zoals in het redeneren, probleem oplossen of abstract denken (DSM-5), kort geïdentificeerd als een beperking in de adaptieve vaardigheden. De

intelligentie is bepaald met een IQ score tussen 50-85. Bijkomende problematiek is vaak geduid als leerproblemen, psychiatrische stoornissen, medisch-organische problemen en problemen in het gezin of de sociale context (Landelijk Kenniscentrum LVB). Om het IQ vast te stellen wordt het Cattell-Horn-Carroll (CHC) perspectief aanbevolen, dat – alhoewel verre van perfect – als de best gangbare theorie geldt: een werkmodel om cognitieve vermogens te begrijpen en classificeren. De WISC-5 (Wechsler's Intelligence Scale, 2014) hanteert in lijn met CHC de indexen Fluïde Redeneren, Verbaal Begrip, Visueel Ruimtelijk Begrip, Werkgeheugen, Verwerkingssnelheid en Auditief Werkgeheugen (Resing, 2015).¹¹ Anno 2020 wordt in de literatuur terughoudend omgegaan met het begrip IQ en het testen ervan: kinderen die op het speciaal onderwijs worden aangemeld omdat ze niet meekomen op het regulier onderwijs scoren laag op Verbaal Begrip (*crystallized intelligence*) omdat ze minder hebben meegekregen (Resing, 2015), niet omdat ze (inherent) minder potentieel hebben (zie in dit verband Meijer & Petit, 2019).

Een handelingsgerichte onderwijs- en ondersteuningsstructuur is gangbaar in de praktijk van het speciaal onderwijs: signaleren van leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte, benoemen van onderwijsbehoeften, clusteren van leerlingen met gelijke onderwijsbehoeften en opstellen groepsplan, uitvoeren groepsplan.

In Passend onderwijs spreekt men van maatwerk arrangementen, lopend van handelingsadviezen voor de reguliere school, eventueel met extra ondersteuning voor kind en leerkracht, tot een tijdelijke plaatsing op het sbo of so of een gecombineerd programma van (speciaal) onderwijs en zorgaanbieders, de zogenoemde onderwijszorgarrangementen (OZA), zoals in SJSO.

---

11 Zie voor een uitgebreide toelichting en actuele stand van de wetenschap Flanagan en McDonough (2018), met name hoofdstukken 27 en 28 (pp. 731-809).

Zie nji.nl/Producten-en-diensten/Publicaties/njiPublicaties/Beoordeling-Sociaal-Aanpassingsvermogen.html, en Onderzoek en Praktijk (2016) via Kenniscentrumlvb.nl/images/oenp/oenpna2016.pdf

Afsluitend parkeren we een tweetal zaken:

- De sociale cohesie op een school en de relaties tussen leerlingen en met leerkrachten spelen een belangrijke rol m.b.t. de mate van sociale integratie op school en schoolsucces (*social achievement* en *academic achievement*).
- Leerlingen spiegelen zich aan hun omgeving, peergenoten (w.o. schoolgenoten) in het bijzonder, en het zelfbeeld is van invloed op de mate van social achievement en academic achievement.

In hoofdstuk 5 komen we hier op terug.

We gaan in het volgende hoofdstuk in op de antwoorden op de vragen van onze evaluatie van het raamcontract SJSO en starten in 4.2.1 met de belangrijkste vragen:

1. Hoe wordt het werken met vaste specialistische jeugdzorgprofessionals (zowel jeugdhulpverleners als professionals uit de geestelijke gezondheidszorg – afgekort als ggz) die zonder beschikking direct inzetbaar zijn op school door deze professionals, de school, cliënten en ouders ervaren?
2. Zien zij vanuit de eerste praktijkervaring een preventief effect op doorverwijzing naar overige vormen van jeugdhulp? Heeft het dichterbij en sneller beschikbaar zijn een effect op kortere doorlooptijden voor de hulp op of via school?
3. In hoeverre zijn onderwijsondersteuning en zorg geïntegreerd in de onderwijszorgarrangementen en in groepen nu er vaste zorgverleners zijn op de scholen?

Het is goed te beseffen dat deze vragen opgaan voor *alle* hier (in hoofdstuk 3) toegelichte sub populaties:

- Psychische problematiek, in de onderwijspraktijk met name uitgedrukt in externaliserende of internaliserende gedragsproblemen, maar ook stoornissen op het autismespectrum;
- Thuisproblematiek, die divers is en van uiteenlopende aard, de problemen van ouders inbegrepen zoals schuld- en armoedeproblematiek, echtscheidingen of ggz- en verslavingsproblematiek, maar ook nieuwkomersproblemen en anderen;
- Problematiek rond (licht) verstandelijke beperkingen, bij leerlingen en/of hun ouders;
- Multi probleem gezinnen waarin voornoemde gecombineerd speelt; en tenslotte:
- Problematiek rond verwaarlozing en geweld in afhankelijkheidsrelaties – huiselijk geweld en kindermishandeling, al dan niet in combinatie met een of meerdere van voornoemde, maar ook traumata bij vluchtelingen uit oorlogsgebieden;
- Waarbij voor alle groepen drang en dwang mogelijk is, via een gecertificeerde instelling, de kinderrechter, de strafrechter en/of de reclassering, en voor de ouders onder meer via de Wet op de verplichte ggz, maar ook het Strafrecht of via diverse maatregelen uit het strafrecht of civiel familierecht, zoals bij ondertoezichtstellingen of een gezagsbeëindigende maatregel.

4 SJSO in de praktijk

Voor een volledig overzicht van de onderzoekaankpak en brondocumenten wordt verwezen naar het hoofdstuk 2.

4.1 Formatieve evaluatie: onderzoeksvragen en bevindingen

Op basis van verschillende informatiebronnen zijn evaluerende conclusies getrokken in samenspraak met praktijkprofessionals uit onderwijs en jeugdhulp. In dit hoofdstuk wordt integraal antwoord gegeven vanuit informatie uit de voorverkenning (eerste inventarisatie aanbod SJSO jeugdhulpaanbieders), het vragenlijstonderzoek (zie bijlage 1 en 2), de locatiebezoeken/ focusgesprekken, de kennisbijeenkomsten en de verschillende verslagen, zoals die van kennisbijeenkomsten en de voortgangsbesprekingen tussen gemeente en aanbieders.

De focusgesprekken op locatie zijn gestart met een samenvattende hoofdvraag: Voldoet het raamcontract SJSO en alles wat daaruit voortvloeit in de dagelijkse praktijk aan de verwachtingen en doelen hierbij? Hoe kijken we terug op het eerste schooljaar SJSO?

We gaan hierna in op de beantwoording van de vragen en starten steeds met de belangrijkste (op hoofdlijn gestelde) integrale conclusies. Daarna lichten we deze toe in subparagrafen. De bevindingen vanuit de praktijk staan opgesomd om de

leesbaarheid te vergroten, de informatie is uiteenlopend en door een groot aantal professionals (van meerdere disciplines) vestrekt. Vooraf benadrukken wij dat het overall beeld bijzonder positief is, dat de kanttekeningen die we noemen vraagpunten zijn die de startfase van het raamcontract SJSO kenschetsen, en dat de opmerkingen bedoeld zijn om tijdig informatie te genereren die bijsturing of aanpassing mogelijk maakt, in lijn met het doel van een formatieve evaluatie.

4.2 Conclusie 1: Positieve reacties

Overall

Uit ons evaluatieonderzoek komt naar voren dat professionals in de praktijk aangeven dat specialistische hulp nu tijdiger en meer nabij het kind en gezin geboden wordt. De directe en eenvoudige toegang tot hulp en steun vanuit het onderwijs is een zeer belangrijk winstpunt ten opzichte van de situatie voor de invoering van SJSO, dat op meerdere momenten en in meerdere vormen uit onze evaluatie naar voren komt. Tevens komt het werken volgens het principe ‘één kind – één gezin – één plan’ dichterbij vanuit SJSO.

4.2.1 Toelichting

De eerste reacties zijn zonder meer opvallend positief. Vanuit de respons op de vragenlijst wordt bij het cluster vragen dat naar het overall resultaat van het raamcontract vraagt duidelijk dat 75% van de praktijkprofessionals uit de jeugdhulp en het (speciaal) onderwijs stelt dat SJSO een succes is.

Er bestaat nog een aantal vragen en kanttekeningen hierbij, die nemen wij in deze sub paragraaf 4.2.1. mee in de volgende toelichting bij de antwoorden op vragen 1, 2 en 3 (zie paragraaf 1.7):

1. *Hoe wordt het werken met vaste specialistische jeugdzorgprofessionals (zowel jeugdhulpverleners als GGZ*

- professionals) die zonder beschikking direct inzetbaar zijn op school door deze professionals, de school, cliënten en ouders ervaren?*
- 2. Zien zij vanuit de eerste praktijkervaring een preventief effect op doorverwijzing naar overige vormen van jeugdhulp? Heeft het dichterbij en sneller beschikbaar zijn een effect op kortere doorlooptijden voor de hulp op of via school?*
  - 3. In hoeverre zijn onderwijsondersteuning en zorg geïntegreerd in de onderwijszorgarrangementen en in groepen nu er vaste zorgverleners zijn op de scholen?*

Waar de relatie met andere vragen en antwoorden speelt, geven we aan dat we hier verderop op terugkomen.

Aanbod jeugdhulp in SJSO is gericht op ononderbroken schoolgang en hulp is in aansluiting op onderwijs en thuis

- In de reacties op onze eerste verkenning met vier vragen aan de zestien gecontracteerde jeugdhulpaanbieders (aantal schoollocaties waar aanbieder aanwezig is, inzet fte per schoollocatie, ingeschatte behoefte of vraag aan steun en hulp, type aanbod of interventies; uitgezet in overzichtsmatrix SJSO als basis voor ons onderzoek) zien we twee ontwikkelingen:
- De eerste is dat er vanuit de geleverde informatie duidelijk sprake is van *werken op en via het onderwijs door de jeugdhulpaanbieders*, begrippen als ‘klassenmanagement’, ‘ondersteuning van docenten’, ‘tijdig signaleren kwetsbare leerlingen met schoolproblematiek’, ‘interventies gericht op werkhouding en concentratie – gerelateerd aan stoornissen’ of ‘gericht gedragsmatig groepsaanbod’ zijn zichtbaar in de respons, naast tijdige diagnostiek en behandeling van bepaalde stoornissen of profielen op school (ASS, ADHD). Het werken aan ‘betrokkenheid van ouders’ bij de school en

leerontwikkeling van hun kinderen, wordt genoemd, evenals ‘ouderbegeleiding.’

- De tweede is dat een (met name) gezinsgericht aanbod van specialistische hulp thuis, vanuit school gestart, minder wordt genoemd. De school als vindplaats voor ernstige thuisproblematiek komt minder prominent naar voren, dan specifiek leerlinggerichte hulp op school. Dit valt ons op in de eerste informatie die wij hebben ontvangen van de jeugdhulpaanbieders, omdat het tijdig terugdringen van een behoefte aan zwaardere vervolgzorg waarschijnlijk niet alleen met inzet schoolgerichte interventies zal worden bereikt, ook een wezenlijk aanbod voor ernstige thuisproblematiek zal hiervoor nodig zijn, dat vanuit school start (als vindplaats voor vroeg signalering).¹²
- We zijn daarna nagegaan of dit bijvoorbeeld wel schuilgaat achter doorverwijzingen die staan genoemd onder de ZIN (zorg in natura) registraties in de gemeentelijke Monitor SJSO, dit bleek wel het geval: ook de gezinsgerichte hulp komt vanuit SJSO tot stand, allengs ook vanuit de SJSO aanbieders zelf, dit is wat later gevolgd in de chronologie van gebeurtenissen en implementatie van SJSO, maar met verloop van het eerste jaar SJSO zeker tot stand gekomen. We gaan hier verderop verder op in bij de beantwoording van vraag 12 (hoe ziet de hulp thuis eruit?), zie hoofdstuk 4, paragraaf 4.5.1.
- Verder is er een aantal jeugdhulpaanbieders in het raamcontract SJSO opgenomen, met een eenduidig specialistisch aanbod, zoals specifieke diagnostiek of een specifieke training. Dit aanbod is niet zozeer gezinsgericht (zie verderop onder paragraaf 4.5.1). Dit verklaart eveneens de

---

12 Dit wordt ook verklaard uit het gegeven dat een aanzienlijk deel van de gecontracteerde aanbieders kleinere organisaties betreft die een specifieke interventie of training aanbieden. Deze aanbieders beschikken niet over een aanbod van gezinsgerichte specialistische jeugdhulp: zie hoofdstuk 4, paragraaf 4.5.1).

mindere aandacht voor een SJSO aanbod thuis, zoals zichtbaar in de reactie op onze eerste uitvraag naar het aanbod SJSO vanuit de zestien gecontracteerde jeugdhulpaanbieders.

Binnen SJSO verband sterke afname bureaucratie: tijdswinst, minder wachttijden, snellere hulp

- Er wordt in de respons op de vragenlijst overall gerapporteerd dat wachttijden en doorlooptijden voor hulp sterk teruglopen, en over een snellere en betere beschikbaarheid van hulp, ook thuis. Er wordt in dit verband vermeld dat de specialistische hulp op school (die nu snel en tijdig wordt ingezet) escalatie van problemen voorkomt.
- Er wordt gerapporteerd dat de verwijzing naar dringend noodzakelijke vervolgzorg (24-uurs zorg, met name crisisopvang en specialistische vervolgzorg) nog wel problematisch is, maar dit staat in verband met het beschikbare aanbod van specialistische zorg en is niet specifiek SJSO gerelateerd. We komen hier verderop op terug, ook bij de relatie tussen inzet SJSO en beschikkingen SPIC (zie 4.5.1).
- De andere ontwikkeling die we bij aanvang van het raamcontract zien is dat de inhoud van dit aanbod – zoals omschreven voor SJSO – nog sterk leunt op de historisch bepaalde plaats en identiteit van de aanbieders.
- Maar verder klinkt ook in de gesprekken die we later op locatie hebben gevoerd een sterk positief en enthousiast geluid, zowel van de jeugdhulpprofessionals als de vakkrachten van scholen. Dit werd op de tweede bijeenkomst voor Kennisdeling (bezocht door ruim 200 professionals uit de praktijk van SJSO) door nagenoeg alle aanbieders onderstreept: zowel de jeugdhulp als het (speciaal) onderwijs en praktijkonderwijs klinkt onverdeeld positief over SJSO. Ook tijdens de locatiebezoeken voert een duidelijk positieve tenor de boventoon.

Aanloopproblemen, voor LVB populatie ook qua tijdige aansluiting bij SJSO

- In de focusgesprekken wordt duidelijk dat het wel enige maanden heeft geduurd voordat startperikelen raakten opgelost (zoals werven van personeel vanuit de jeugdhulpaanbieders specifiek voor SJSO inzet, de juiste verhouding fte per schoollocatie vinden, het afstemmen met (soms) nieuwe partners, het afstemmen in de eigen interne organisatie) en dat vanuit scholen voor speciaal onderwijs, met name voor de licht verstandelijk beperkte leerlingen, gemeld wordt dat 'zij er te laat bij waren' waardoor dit aanbod een kleiner deel van het totale budget SJSO tot de beschikking heeft, terwijl de zorgbehoefte er aanzienlijk is. Dit is een belangrijk signaal, we komen hier verderop in de rapportage op terug (zie 4.4.1).
- Maar gaande het eerste schooljaar is er vanuit SJSO meer en meer een stabiele samenwerking en stabiele bezetting in de zorgteams op de scholen ontstaan. De flexibiliteit vanuit de gemeente hierbij (fte van ene naar andere locatie overzetten et cetera) wordt door aanbieders jeugdhulp en scholen zeer gewaardeerd.

Gaandeweg aanpassen en flexibele inzet fte is succesfactor SJSO, instroom speciaal onderwijs groeit helaas

- De flexibele inzet van fte per locatie is een sterke succesfactor van SJSO: de gemeente Amsterdam heeft een relatief grote mate van flexibiliteit ingebouwd in het raamcontract, dit blijkt een kritische succesfactor te zijn in de praktijk, die eerst organisch haar nieuwe weg moe(s)t vinden.
- Na jaren van bezuinigen en kort-cyclisch (jaarlijks) aanbesteden (de eerste jaren na de transitie jeugdhulp waren voor veel aanbieders en jeugdhulpprofessionals zwaar) is er met de SJSO weer pioniersruimte ontstaan, men verkent vanuit de jeugdhulp op een meer fundamentele wijze het

terrein van het speciaal onderwijs, in nauwe samenwerking met de scholen, die kampen met een onvoorzien groeiende stroom van leerlingen:

- De terugloop in aanmeldingen van speciaal onderwijs is landelijk gezien niet zo sterk als de beleidsoperatie Passend onderwijs beoogde. De instroom lijkt zelfs te zijn teruggekeerd naar het niveau van 2011 (zie Koopman & Ledoux, 2018) terwijl de scholen hier niet op zijn ingericht, er is veelal bezuinigd met oog op een verwachte terugloop van instroom. SJSO biedt zo voor kwetsbare leerlingen desondanks enige ruimte om deze goed en integraal vanuit de jeugdhulp en het onderwijs op te vangen. Hierbij wordt opgemerkt dat het in Amsterdam om 3% van de leerlingen gaat en dat dit vrij stabiel is gebleven, maar voor bijvoorbeeld de zieke en lichamelijk gehandicapte kinderen is Amsterdam van vier scholen met 600 leerlingen, naar een school met 200 leerlingen gegaan (met mogelijk enig effect op andere speciaal onderwijs scholen).

Inhoudelijke samenwerking en plaats en positie jeugdhulpprofessional in onderwijs is goed

- Feitelijk lijkt de samenwerking op de werkvloer tussen jeugdhulpprofessionals en schoolvakkrachten geen bijzondere problemen te geven, tijdens de gesprekken problematiseert niemand dit op bijzondere wijze, terwijl dit vooraf wel als mogelijke complicatie werd ingeschat (zie in dit verband de opmerking van het NJI in paragraaf 3.5 en de vraagstelling voor de Evaluatie SJSO van de Stuurgroep). In de respons op de vragenlijst zijn wel enkele opmerkingen gegeven (geen meerderheid) over verkeerde keuzen bij aanvang, die tot een uiteengaan en andere keuze (andere samenwerkingspartner) hebben geleid. Dit betreft echter de uitzondering, niet de regel.

Soms spelen aanloop- of aansluitingsproblemen

- Er worden wel praktische problemen gemeld, zoals een gebrek aan kantoor- of werkruimte op schoollocaties voor jeugdhulpprofessionals, onduidelijkheid over wie deelneemt aan welk overleg op school, of een bij aanvang onduidelijke werkverdeling tussen onderwijs- en jeugdhulpprofessionals, waarbij de laatsten (per fte inzet zoals contractueel geregeld in het raamcontract SJSO) naar hun moederorganisaties moeten verantwoorden en rapporteren, wat qua registratie van verantwoordingsvereisten (zoals soort interventies en tijdsduur per interventie) niet altijd aansluit met de werkelijkheid op school. De jeugdzorgpraktijk is meer ‘doorgebureaucratiseerd’ dan het werken op scholen (waar geen tijdsregistratie of fijnmazige activiteitenverantwoording plaatsvindt, die in de jeugdhulp wel is ontstaan, in de lijn met de inkoopsystematiek en bureaucratiesering in de zorgsector). Een te vast omlijnde en strikt procedurele aanpak werkt belemmerend en leidt tot een weinig effectieve bureaucratie: de ruimte die SJSO voor jeugdhulpverleners in dit verband biedt bij het werken via en op het speciaal onderwijs, zonder deze bureaucratie, wordt door hen in vergelijking met de situatie voor SJSO als zeer positief ervaren. “We hebben weer tijd en ruimte voor de kinderen” is bij herhaling opgemerkt.
- Maar van belang is dat tijdens de locatiebezoeken duidelijk is geworden dat aanlooperikelen eerder systemische aansluitingsproblemen betreffen: in de praktijk is de inhoudelijke samenwerking rond de leerling en diens ouder(s) over het algemeen gewoon goed.
- Op locaties van (volgens de Wet op expertisecentra REC 4 of RENN-4 scholen (in Amsterdam e.o. PI scholen – peadologisch instituut) speelt deze vraag bovendien nauwelijks tot niet: de integratie van specialistische poliklinische inzet op scholen voor speciaal onderwijs was hier van oudsher aanwezig, in sommige gevallen al ver voor

de invoering van SJSO, de samenwerking is er nu met SJSO zelfs naadloos en dit laat zien dat aansluitingsproblemen ook met de tijd raken opgelost. Dit geldt eveneens voor een grote Amsterdamse, al veel langer geïntegreerde aanbieder van jeugdhulp en onderwijs (opgegaan in een holding met een eveneens grote geïntegreerde onderwijs-jeugdhulpaanbieder uit Rotterdam).

- Wel wordt op alle scholen, ook de voormalige PI scholen, onverdeeld positief gereageerd op het snellere ‘schakelen en makelen’ dat nu mogelijk is, zonder indicatie- en verwijz procedures. Feitelijk ligt hier (a) qua tijdsverlies voor de leerling en (b) qua afnemende systeemkosten gerelateerd aan indicatie- en verwijzprocedures, een enorme besparing, ten gunste van de praktijk rond het kind.
- Een nadere analyse van de grootte van deze besparing zou op basis van een specifieke opzet volgens een maatschappelijke kosten-baten analyse (MKBA) in beeld brengen welke geldbedragen aan systeemkosten hiermee zijn gemoeid.
- Wat bij aanvang van het raamcontract nog niet automatisch loopt is de plaats en positie van de Ouder Kind Teams (OKT) ten opzichte van SJSO, zo is ook uit de respons op de enquête duidelijk geworden (zie verderop). OKT is geen contractpartner in het raamcontract, maar speelt wel een belangrijke rol in de praktijk als basisaanbod (trainingen voor ouders bijvoorbeeld) en als mede toe leidende instantie voor specialistische vervolgzorg naast SJSO (via een SPIC). Zij leveren zelf geen specialistische jeugdhulp (zie verderop in hoofdstuk 4, onder paragraaf 4.4.1).
- Vanuit het vragenlijstonderzoek, de gesprekken op locatie en de tweede en derde Kennisdelingsbijeenkomst is duidelijk geworden dat een aanbod voor specialistische hulp thuis (gezinsgerichte specialistische hulp) vanuit SJSO wel van de grond komt, gesignaleerd en geïnitieerd vanuit de school (in het kader van SJSO). Dit heeft wel een iets langere aanlooptijd

gekend dan de directe inzet van hulp en steun op school en wordt met name vanuit grotere (generalistische) aanbieders geboden, waarbij zowel een aanbod binnen als buiten SJSO verband zichtbaar is en waarbij de hulp thuis binnen SJSO verband een groter aandeel lijkt te krijgen dan hulp buiten SJSO verband (zie paragraaf 4.5.1).

- Zelfs voorbehouden ggz hulp (medicatie, inzet of aanpassing) gebeurt vanuit signalering op school (in kader SJSO). Juist bij eventuele concentratieproblemen of andere bijwerkingen is directe observatie op school vanuit een farmacotherapeutische deskundigheid een belangrijk winstpunt voor de leerling die is aangewezen op medicatie.
- Hierbij worden nog wel enige vragen gesteld en kanttekeningen geplaatst:
- Het delen van gegevens wordt vanuit de praktijk geproblematiseerd in verband met de AVG en de wet BIG (medisch geheim). In gesprek op locatie blijkt overigens dat men er met de meeste ouders wel uitkomt en dat toestemming meestal verkregen wordt, maar juist in die gevallen waar dit niet gebeurt, is dit soms problematisch (dit geldt zeker in samenwerking met Veilig Thuis en de Jeugdbescherming) en zoekt men naar verantwoorde manieren voor een 'work around' die tegelijkertijd het vertrouwen niet mogen beschadigen.
- Dit delen van gegevens bij weigerachtige ouders is in de huidige jeugdhulp (en hulp aan ouders, incl. vanuit gelijktijdig lopende ggz voor een ouder) soms een aanzienlijk vraagstuk, zo brengen onze gesprekspartners naar voren: privacy-vereisten worden in de praktijk als belemmerend ervaren op noodzakelijke informatiedeling en goede zorg.¹³

---

13 Vanuit de Stuurgroep SJSO wordt in reactie aangegeven dat de AVG als Europese verordening boven de wet BIG en beroepscode staat. Het Verdrag inzake de rechten van het kind echter, maakt overleg gewoon mogelijk, mits goed overwogen van tevoren.

- Anderzijds wijzen ouders op het soms te intrusieve karakter van de werkwijze van hulpverleners, die hen terughoudend maakt ten aanzien van toestemming (we komen hier in hoofdstuk 5 op terug).

Begripsverwarring oude en nieuwe termen

- Ten aanzien van de integratie van jeugdhulp en speciaal onderwijs in zogenoemde onderwijszorgarrangementen: deze vraag blijkt onder deze noemer ('OZA') soms nog tot verwarring te leiden:
- We zien in de respons op de vragenlijst dat de afdoende sluitende werking van de huidige onderwijszorgarrangementen (OZA) door een relatief groot deel van de onderwijsprofessionals als 'onbekend' wordt gescoord 35% of als 'onvoldoende' (11%). Daarbij wordt bijvoorbeeld opgemerkt dat 'OZA' een term uit Passend onderwijs is (en dus bedoeld voor het reguliere onderwijs), niet uit het speciaal onderwijs. Op zich is dit opmerkelijk: de voorzieningen speciaal onderwijs zijn immers zelf onderdeel van een OZA, maar worden vanuit de praktijk blijkbaar niet als zodanig gezien of herkend. De beleidstaal uit Passend onderwijs staat soms ver van de praktijk. We komen hier in de volgende paragraaf op terug.
- In de praktijk is men echter gewoon overall positief over de samenwerking en de eerste effecten van SJSO, maar wanneer specifiek naar een 'onderwijszorgarrangement' wordt gevraagd, zien we verwarring rond beleidsbegrippen in de praktijk. Organisaties die al langer geïntegreerd samenwerken (speciaal onderwijs-jeugdhulp) geven echter aan dat de onderwijszorgarrangementen goed werken.

Zwaartepunt ligt bij succes van SJSO voor leerlingen en ouders

- Het is te vroeg om van bepaalde effecten te spreken (dit vereist ook een andere opzet van onderzoek), maar wat opvalt

is dat zowel jeugdhulpaanbieders als schoolkrachten overall spreken van minder incidenten, minder uit de klas plaatsen, minder schoolwisselingen, beter contact met ouders, en ouders die de hulp via school beter ervaren (dan voorheen via een aparte gang via OKT, SD of GI of huisarts te moeten, als ouder).

- SJSO biedt voor ouders een minder stigmatiserende of belastende gang naar hulp. De acceptatie voor hulp en steun is duidelijk groter vanuit de onderwijsrelatie. Dit wordt ook met nadruk bevestigd in contact met vertegenwoordiging van de ouders van leerlingen die hulp ontvangen.
- De overall reacties zijn kortom voor ruim 75% positief, de inhoudelijke doelstelling van het raamcontract SJSO krijgt in goede samenwerking tussen professionals integraal vorm, de aansluiting onderwijs en jeugdhulp lijkt beter te lopen dan verwacht.
- Er wordt zodoende door nagenoeg alle partners in SJSO met name gewezen op de winst voor leerlingen (minder incidenten, eerder en eenvoudiger goede hulp, grotere kans op ononderbroken schoolgang) en hun ouders (minder belastende gang naar steun en hulp, minder stigmatiserende en goed toegankelijke werkwijze).
- Ook qua administratieve belasting binnen het verband van het raamcontract SJSO: hier ligt een belangrijke winst. De administratieve belasting binnen SJSO is minimaal en er bestaat ruimte deze gaandeweg (ook in de workshops tijdens de Kennisdelingsbijeenkomsten georganiseerd door de Stuurgroep en de gemeente Amsterdam) in samenspraak aan te passen en te verminderen.
- In contact met vertegenwoordiging van ouders wordt dit beeld bevestigd: de relatie met school biedt een betere en minder belastende gang naar hulp, ook thuis.

Mocht dit doorzetten, dan zijn dit wel heel belangrijke winstgebieden, die nauwelijks in cijfers zijn te vangen. De maatschappelijke winst voor leerlingen, ouders en leerkrachten spreekt onverkort uit de reacties van praktijkprofessionals en vertegenwoordiging van ouders.

De besparing in systeemkosten (die gepaard gaan met intake, verwijzen en beschikken, wachttijden en wachtlijsten) is daarnaast eveneens aanzienlijk en verdient met een maatschappelijke-kosten-baten- analyse in beeld te worden gebracht.

4.3 Conclusie 2: aanloopproblemen en knelpunten in verband met grotere systeemproblematiek

Overall

Er bestaan nog aanloopproblemen en knelpunten, maar deze vloeien hoofdzakelijk voort uit grotere systeemproblemen en deze spelen ook landelijk. Er bestaan twee afwijkingen ten aanzien van het overall positieve beeld dat voortkomt uit ons onderzoek, die (1) systeemgerelateerd zijn, en met name regionaal en procedureel zijn (incl. administratieve belasting buiten SJSO verband), en (2) die de plaats en positie van de jeugdhulpprofessional in het onderwijs betreft, waarbij opgemerkt dat de respons hierbij gemengd is en nergens onverdeeld negatief.

4.3.1 Toelichting

We gaan hier in op de antwoorden op vragen 4, 5 en 10 (zie paragraaf 1.7) van de stuurgroep:

- Welk effect heeft de nieuwe werkwijze SJSO op het proces van verwijzen en beschikken, inclusief administratieve lasten voor ouders, scholen, verwijzers (zoals minder beschikkingen);

- *Hoe wordt de gemeenschappelijke opdracht over inzet en doel vanuit onderwijsbesturen, samenwerkingsverbanden en gemeenten ervaren;*
- *Hoe verloopt de samenwerking met de regio gemeenten?*

Administratieve belasting in intern SJSO verband minimaal, maar extern bij doorverwijzen nog aanwezig

- We zien dat nagenoeg alle onderwijs- en jeugdhulpprofessionals aangeven dat de directe inzet van jeugdhulp voor kwetsbare leerlingen een van de belangrijkste winstpunten is ten opzichte van de situatie voor (het raamcontract) SJSO. Het proces van verwijzen, indiceren en beschikken is immers grotendeels verdwenen met SJSO, zoals hiervoor onder 4.2.1 al toegelicht.
- Alleen de inzet van overige specialistische jeugdzorg (dus buiten het raamcontract SJSO, op basis van SPIC's) vereist nog wel procedures van verwijzen en indiceren, en voor de zwaardere voorzieningen voor vervolgzorg (24-uurs voorzieningen en crisisopvang) worden nog complexe procedures, wachttijden en wachtlijsten gemeld.
- Ook met betrekking tot de melding van onveilige (thuis)situaties worden knelpunten ervaren, ook binnen de praktijk die valt onder SJSO:
- De samenwerking tussen specialistische jeugdhulp en scholen is inhoudelijk van grote betekenis en winst voor de aanpak van vragen rond veilige thuissituaties (tijdige signalering en de directe beschikbaarheid van jeugdhulpverleners die doorpakken bij vermoedens vanuit school), maar procedureel complex, door (a) lange wachttijden tot hulp beschikbaar is na aanmelding bij Veilig Thuis en de Jeugdbescherming, de specifieke Jeugdbescherming voor (licht) verstandelijke beperkte kinderen en gezinnen inbegrepen, en (b) interpretatieverschillen of uiteenlopende

meningen/professionele inschattingen wie (welke instantie) de monitorfunctie uitvoert;¹⁴

- Personeelstekorten in de jeugdbescherming en interpretatieverschillen tussen professionals over de monitorfunctie en procedures van Veilig Thuis worden genoemd als oorzaken hierbij (drempelmeldingen worden verder niet opgepakt, wanneer er al hulpverlening is, zoals nu met SJSO, terwijl de hulpverleners vanuit SJSO juist aangeven dat zij melden met het oog op een noodzakelijk vervolg vanuit Veilig Thuis of een Gecertificeerde Instelling voor Jeugdbescherming).

In dit verband merken we op dat soortgelijke problemen rond de jeugdbescherming (en jeugdreclassering) breder spelen en er zelfs toe leiden dat de minister van VWS op 4 november 2019 aankondigt de decentralisatie deels terug te draaien. In een brief aan de Tweede Kamer stelt hij dat jongeren met grotere problemen beter af zijn in regionale en bovenregionale verbanden, in plaats van gemeentelijke voorzieningen.

Daarnaast gaat hij in op de 'sterk bekritiseerde' jeugdbescherming en jeugdreclassering op basis van een rapport van de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd, waarin geconcludeerd wordt dat kinderen 'onvoldoende bescherming' krijgen: (-) tijdsnormen voor een eerste contact worden voor zes van de tien kinderen niet gehaald, (-) een plan van aanpak is in de helft van de gevallen niet op tijd gereed, en ook (-) daarna duurt het vaak te lang voordat een kind hulp ontvangt (zie www.igj.nl Nieuwsbericht: Kwetsbare kinderen onvoldoende beschermd). Personeelsproblemen, wachtlijsten en problemen in de hele keten - waar SJSO in Amsterdam deel van is - worden genoemd.

---

¹⁴ Zie voor meer informatie <https://veiligthuis.nl/hoe-werkt-veilig-thuis/>

Problemen in de jeugdbescherming worden landelijk waargenomen, deze zijn niet specifiek Amsterdams (laat staan SJSO gerelateerd). Ze vloeien voort uit de grotere vraagstukken die gepaard gaan met decentralisaties en transitie van de jeugdhulp. Het kabinet erkent systeemfouten en wil vier jaar nadat de verantwoordelijkheid aan gemeenten is overgedragen meer regionale samenwerking afdwingen. Dit is voor een stad als Amsterdam een belangrijke ontwikkeling, met haar grootstedelijke regiofunctie.

- Gelet op de opmerkingen van professionals uit de SJSO praktijk is aandacht voor vragen rond scholing, deskundigheid in de jeugdbescherming mogelijk van aanvullend belang.
- Vanuit twee scholen voor primair speciaal onderwijs wordt bovendien aangegeven dat samenwerking tussen de GI professionals en de leden van de zorgcommissies (incl. inzet vanuit SJSO) juist kansen biedt voor betere hulpverlening bij twijfel en risicovolle thuissituaties: de relatie met de school en de hulpverleners verbonden aan school kan worden gebruikt, maar wel in afstemming en samenwerking, niet vanuit een procedureel 'er is al hulp afvinken' (en verder niet monitoren door de GI, zo geven professionals aan).

Samenwerking regiogemeenten administratief complex, met wijkteams goed, qua samenwerkingsverbanden inhoudelijk wisselend

- Verder valt op dat de samenwerking met de regiogemeenten door zowel onderwijsprofessionals als jeugdhulpprofessionals als 'onbekend' wordt getypeerd (35% en 42% weet niet; en 38% en 33% noch eens, noch oneens);
- In dit verband is ook van belang op te merken dat de inhoudelijke samenwerking met de eerste lijn, ook in regiogemeenten (vaak vanuit wijkteams i.p.v. OKT), over het algemeen als 'goed' wordt gescoord, de inhoudelijke samenwerking en afstemming met andere regionale

samenwerkingsverbanden uit het onderwijs is echter wisselend.

- De combinatie van antwoorden op de vragenlijst en de bevindingen op locaties lijken erop te wijzen dat jeugdhulpprofessionals uit het primaire proces (waaronder huisartsen en wijkteams) elkaar inhoudelijk wel vinden;
- Maar dat de systemische en procedurele aansluiting hierbij (denken in termen als OZA, of registratie van- en gegevensverstrekking aan diverse gemeenten met diverse vormen van bekostigingssystematiek, vanuit het onderwijs (regulier of speciaal, toelaatbaarheidsverklaring hoog-midden-of laag), dan wel de jeugdhulp (regulier of speciaal), nog niet sluitend is.
- Ook in de locatiegesprekken wordt duidelijk dat de samenwerkingsverbanden verschillen qua toekenning van toelaatbaarheidsverklaringen, over het algemeen is men tevreden tot zeer tevreden over de werkwijze en inschatting door de samenwerkingsverbanden Amsterdam-Diemen, maar minder over de werkwijze en inschatting van samenwerkingsverbanden uit regiogemeenten, vooral de samenwerkingsverbanden met veel kleinere gemeenten geven soms zorgen.
- Voorbeeld is dat een specialistische jeugdhulp-onderwijsaanbieder uit Amsterdam kleinere regiogemeenten bij herhaling aanbiedt om te komen helpen bij het opzetten van een lokaal of regionaal georganiseerd autismespectrumstoornissen (ASS) aanbod (een Beter pASSend klas), wat niet wordt opgepakt en bij herhaling tot verwijzingen en wachttijden leidt voor leerlingen uit regiogemeenten, die dan toch (en vaak te laat, na veel faalervaringen of perioden van verzuimen of thuiszitten) alsnog in Amsterdam worden aangemeld.
- In dit verband is het te lang 'doormodderen' vanuit Passend onderwijs door het reguliere onderwijs vaak genoemd: met

name bij LVB-problematiek in het primair onderwijs en te late aanmeldingen van internaliserende gedragsproblemen vanuit het reguliere voortgezet onderwijs. We komen hier later op terug in hoofdstuk 5. Vanuit het speciaal onderwijs, met name po, klinkt een nagenoeg unaniem geluid dat Passend onderwijs – vanuit de optiek van het speciaal onderwijs in Amsterdam en Diemen – onvoldoende effect sorteert.¹⁵

- Regiogemeenten kennen bovendien weer andere termen of voorzieningen, zoals wijkteams, die de rol van het Amsterdamse OKT in regiogemeenten vervullen, en deze zijn niet altijd goed op de hoogte van bijvoorbeeld het aanbod vanuit Amsterdam, met SJSO en de rol van het OKT hierbij.
- In dit verband zou nader onderzoek naar ‘aanmelding-registratie-facturatie-betaling’ bij administrateurs, controllers (gegevensverstrekking naar gemeenten) en financiële medewerkers van de gemeente Amsterdam-Diemen en regiogemeenten, een ander beeld kunnen geven ten aanzien van de administratieve werking van SJSO en de aansluiting op regiogemeenten, die nog zeker niet optimaal is;
- Regionale samenwerking is bij uiteenlopende gemeentelijke registratiesystemen, bekostigingstermen, privacy-vereisten en verrekening bovenmatig complex. In de SJSO praktijk van alledag komen registraties niet altijd goed tot stand of bij elkaar;
- Vanuit het bijwonen van een aantal contractvoortgangsbesprekingen (tussen gemeente Amsterdam en aanbieders jeugdhulp) zijn we als

---

15 We merken op dat men in de gezondheidszorg (incl. jeugdhulp) het zogenoemde *stepped care* principe (de opbouw van interventies van licht naar zwaarder langs een graduele lijn) heeft verlaten voor het *matched care* principe (inzetten wat nodig is op basis van functionele diagnostiek). Passend onderwijs kent een opbouw volgens een *stepped care* principe, in complexe gevallen sluit dit principe niet goed aan bij wat soms direct nodig is, zo geven professionals in SJSO verband aan.

- onderzoekers op de hoogte dat dit scherp onder de aandacht staat bij de gemeente Amsterdam en de regiogemeenten.
- Vanuit de locatiegesprekken blijkt dat niet alle regiogemeenten voldoende op de hoogte zijn van het feit dat de gemeente Amsterdam de specialistische preventie in het kader van SJSO voorfinanciert, en hiernaast ook reguliere preventie (OKT) als basisvoorziening kosteloos aan leerlingen uit hun regiogemeente verstrekt;
  - Regiogemeenten blijken nog niet voldoende op de hoogte van het feit dat de hulp uit het raamcontract SJSO een aanzienlijk aantal leerlingen betreft uit regiogemeenten, die specialistische jeugdhulp via het raamcontract SJSO ontvangen op Amsterdamse scholen voor speciaal onderwijs. Dit loopt op tot 463 leerlingen in 2018-19 die individueel gerichte specialistische jeugdhulp ontvangen, die verrekend moet worden (telling november 2019). In 2020 loopt dit aantal op tot 503 (peildatum februari 2020): er is een verhoging in aantal leerlingen vso.
  - Uit een verslag van een voortgangscontractbespreking SJSO (evaluatiebespreking genoemd) van de gemeente Amsterdam met een SJSO contracthouder (jeugdhulpaanbieder): “De voorzitter licht toe dat er met regiogemeenten afspraken zijn gemaakt dat leerlingen binnen SJSO via het berichtenverkeer worden aangemeld bij de betreffende gemeente met een iJW315 code. Dit blijkt niet altijd te gebeuren door de jeugdhulpaanbieders waardoor er een discrepantie in de gegevens ontstaat. Bij gemeente P bijvoorbeeld, is er een uitvraag gedaan omdat er vanuit de Monitor SJSO gegevens 12 cliënten werden gezien, maar er slechts 2 bij gemeente P zijn aangemeld. Dan wordt afrekenen erg lastig.”
  - Tijdens het eerste jaar zijn er zo verschillende aanloop- en registratieproblemen naar voren gekomen, die met name de regionale samenwerking betreffen, er is een werkinstructie hieromtrent ontworpen en deze is gaandeweg het eerste jaar

geïmplementeerd. Jeugdhulpaanbieders registreren sindsdien de benodigde gegevens. Voor de gemeente Amsterdam met een grootstedelijke en van oudsher regionale functie, is SJSO zo ook een complexe operatie, waarbij naast de kennisdelingsbijeenkomsten de frequente contactmomenten aan tafel met alle aanbieders (in de contractevaluatie-gesprekken) kritische succesfactoren zijn: men zit er als het ware 'bovenop' om bij te sturen tijdens de rit.

Begripsverwarring bovendien in twee professionele domeinen (onderwijs en jeugdhulp)

- We zien bijvoorbeeld ook, zoals hiervoor al opgemerkt, dat termen als 'onderwijszorgarrangementen' (OZA) of de indeling 'hoog-midden-laag' bij 'toelaatbaarheidsverklaringen' door een relatief groot deel van de onderwijsprofessionals als 'onbekend' wordt gescoord (35%) of als 'onvoldoende' (11%). Daarbij wordt bijvoorbeeld opgemerkt dat OZA een term uit Passend onderwijs is, niet uit het speciaal onderwijs. Beleidstaal wordt, zoals eerder opgemerkt, in de praktijk niet herkend.
- Maar we zien ook dat jeugdhulpprofessionals naast een mogelijke sub indeling als 'passend' versus 'speciaal' onderwijs, ook de 'specialistische' jeugdhulp als subindeling gebruiken ten opzichte van bijvoorbeeld 'de OKT' of 'jeugdarts' als 'reguliere' jeugdhulp, wat voor scholen weer niet altijd bekend is.
- We zien daarnaast interpretatieverschillen ten aanzien van de inzet van de 'overige specialistische vervolgzorg' (SPIC), die dan tot een B- of C- segment behoren (naast A, als algemeen toegankelijke basisvoorziening vanuit de gemeente Amsterdam), wat weer een andere terminologie of indeling is dan regiegemeenten hanteren. Gemeentes hebben over het algemeen ieder eigen bekostigingssystemen en termen gekozen, die onderling niet (altijd) corresponderen, waardoor

regionale samenwerking complex en administratief belastend is.

- We zien ook dat bepaalde onderwijstermen als ‘cluster 3 onderwijs’, ‘cluster 4 onderwijs’ of ‘rec4 school’ of ‘RENN 4’ onderwijs (Wet op de expertisecentra, in Amsterdam PI scholen), als onderscheidend ten aanzien van doelgroepen worden gebruikt in de praktijk, naast nieuwe bekostigingstermen, die bij de ‘toelaatbaarheidsverklaringen’ (1,2 en 3; of laag-, midden- en hoog) van Passend onderwijs horen, die niet specifiek corresponderen met eerder genoemde termen uit andere onderwijswetten.
- We zien kortom dat onderwijsprofessionals zelf in verwarring zijn rond oude en nieuwe begrippen, laat staan dat de jeugdhulpprofessionals hier vloeiend in meebewegen. Beleidstaal zou beter op de praktijk moeten aansluiten en zo praktisch mogelijk moeten blijven, zo wordt opgemerkt vanuit de bestuurders van de samenwerkingsverbanden.

In dit verband merken we hier op dat deze zoektocht niet alleen in Amsterdam-Diemen loopt:

- Vanuit het grotere evaluatieprogramma naar de invoering van de Wet op passend onderwijs (Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek) zien we dat vragen rond lokale invulling van verschillende termen en open normen of verschillende interpretaties hiervan (a) tussen gemeenten of binnen regio’s, (b) de invulling van terminologie in verband hiermee, of (c) vragen rond eigenaarschap, casusregie en verantwoordelijkheden et cetera, landelijk spelen. Zie in dit verband NRO Evaluatie Passend Onderwijs: Stand van zaken, deel 5: Tussenstand (Ledoux & Waslander, 2019).
- Ook is in mei 2019 ‘Regio-oplossingen’ verschenen (Warner, Van Garderen, Bos & Koning, 2019), de eindrapportage voor het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Ook uit deze rapportage blijkt dat dezelfde zoektocht naar invulling

van nieuwe termen of aansluiting tussen onderwijs en jeugdhulp overall speelt. Dit is geen specifiek 'Amsterdams SJSO' vraagstuk.

- Wanneer we bovendien beseffen dat SJSO niet alleen de onderwijsbeleidsexercitie van Passend onderwijs betreft, maar ook die van de jeugdhulp *na* de transitie raakt, met een decentralisatie naar een kleine 400 gemeenten, zijn vragen en knelpunten rond registratie en afstemming goed te begrijpen, zeker vanuit een grote stad als Amsterdam met een regiofunctie die de schaal van een gemeente ver overstijgt.
- Vanuit dit perspectief verdient te worden opgemerkt dat de evaluatie van het raamcontract SJSO in dit verband zelfs opvallend positief is: er is een overall positief beeld en de samenwerking binnen SJSO wordt - ondanks de bredere administratieve, bureaucratische of meervoudig systemische zoektocht die nog loopt - overall als goed ervaren.

Dit brengt ons bij vraag 5 van de Stuurgroep SJSO (zie paragraaf 1.7): hoe wordt door onderwijsbesturen en gemeente de maatschappelijke opdracht ervaren die aan de samenwerkingsverbanden is toebedeeld, over doel en inzet SJSO?

De gemeente Amsterdam-Diemen en de besturen van de Samenwerkingsverbanden Amsterdam-Diemen:

- In de context van samenwerking tussen bestuurders en primair proces is de periodieke kennisdeling via de kennisdelingsbijeenkomsten, georganiseerd door de stuurgroep (i.c. de besturen van de samenwerkingsverbanden po en vo) een opvallend sterk punt: de bijeenkomsten worden goed bezocht, zowel door onderwijs- als jeugdhulpprofessionals, de bestuurders, schooldirecteuren en jeugdhulpdirecties nemen deel, zijn aanwezig in de workshops en worden zo integraal vanuit de onderwijs- en

jeugdhulppraktijk geïnformeerd over de voortgang, knelpunten en oplossingen.

- Via de kennisdelingsbijeenkomsten volgen bestuurders en gemeente het raamcontract in direct contact met de praktijk. De gemeenschappelijke opdracht voor gemeente, bestuurders en praktijk komt hier bijeen volgens het principe *work in progress*, in goede directe afstemming met professionals uit het primaire proces van zowel onderwijs als jeugdhulp.

Monitor SJSO: kwantitatieve informatiedeling, inhoudelijke afstemming

- We gaan verder in op vraag 5, mede aan de hand van de informatieverstrekking uit de Monitor SJSO richting de gemeente en besturen samenwerkingsverband, en vice versa:
- Alle in-, door- en uitstroom van leerlingen in SJSO verband staan geregistreerd in twee monitors, die met de nodige 'mitsen en maren' in samenloop kunnen worden geanalyseerd.
- Er vindt (omwille van voorkomen onnodige bureaucratie) geen registratie plaats van specialistische preventie. Omdat aanbieders verschillen in wat zij op dit vlak bieden en er geen registratie plaatsvindt, was het niet mogelijk een antwoord te geven op de vraag naar het aandeel (percentage) specialistische preventie ten opzichte van individueel gerichte specialistische jeugdhulp.
- Grotere aanbieders wijzen op het relatief grote deel van specialistische preventie in SJSO verband, zij schatten dat dit oploopt tot 30%. Inhoudelijk geven jeugdhulpprofessionals aan dat dit belangrijke preventieve inzet betreft. Enige registratie is in dit verband daarom wel aan te raden, anders verdwijnt dit uit beeld, terwijl iedereen het belang ervan benadrukt.
- Voor wat betreft het aanbod van individueel gerichte specialistische jeugdhulp (incl. gezinsgerichte hulp):

- De registratie hiervan in de Monitor SJSO geeft inzicht in aantallen ingezette specialistische jeugdhulp per leerling o.v.v. welke aanbieder van specialistische jeugdhulp per schoollocatie, en geeft - gekoppeld met de registratie van SPIC's uit de andere monitor (specialistische jeugdhulp onder beschikking, dus buiten SJSO verband)- inzicht in eventueel 'dubbelgebruik' ofwel hulp onder een 'SPIC' naast hulp vanuit 'SJSO.'
- De samenvatting uit de twee monitors geven zo een beeld van SJSO hulp en hulp onder een beschikking (SPIC), waarbij deze laatste ook vanuit andere (niet in SJSO verband gecontracteerde) jeugdhulp aanbieders wordt geboden, naast soms hulp onder SPIC door gecontracteerde SJSO aanbieders.
- Voorbeeld: een leerling ontvangt gezinsgerichte jeugdhulp thuis in SJSO verband, en daarnaast ook een behandeling bij een forensische polikliniek (SPIC, door een niet-SJSO aanbieder). Deze leerling staat in de SJSO monitor en ook in de SPIC monitor.
- Ander voorbeeld: een leerling ontvangt in SJSO verband specialistische jeugdhulp op school (bijvoorbeeld diagnostisch onderzoek) en ook specialistische begeleiding na school (onder een SPIC, maar wel door een aanbieder die ook is opgenomen in SJSO contract).
- Bij dit laatste voorbeeld is ook de vraag naar specialistische opvang belangrijk, zo geeft de stuurgroep aan: dit valt buiten SJSO, maar de behoefte is gesignaleerd.
- Alle schoolbesturen in SJSO verband ontvangen periodieke spiegelinformatie uit de Monitor SJSO en kunnen zo getalsmatig nalopen hoeveel leerlingen specialistische jeugdhulp ontvangen, met welke duur en welke eventuele samenvatting van overige jeugdhulp (dubbelgebruik met SPIC).
- Het monitoren van gegevens SJSO biedt zodoende tweezijdig informatie: 1) aan gemeente en besturen samenwerkingsverbanden Amsterdam-Diemen (po en vo), en

2) aan de betrokken schoolbesturen, die de gegevens bespreken in de zorgteams.

- Een belangrijke bevinding uit ons onderzoek is dat de administratieve lasten die voortkomen uit de Monitor SJSO door onderwijsprofessionals en jeugdhulpverleners niet als bovenmatig worden ervaren.
- De terugkoppeling vanuit de Monitor SJSO wordt bij aanvang nog wel als ‘cryptisch’ ervaren: men leest bijvoorbeeld op een terugkoppelvel vanuit de monitor op een schoollocatie met ruim 75 leerlingen, dat er 2 een SPIC hebben. Men vraagt zich dan af of ze er iets mee moeten en geeft aan dat ze - op een school vol kwetsbare leerlingen - met dit soort informatie op zich niet veel kunnen, bijvoorbeeld vanuit het adagium één kind, één gezin, één plan: iedere leerling zou eventueel achter die SPIC schuil kunnen gaan bij wijze van spreken.
- Tegelijkertijd groeit werkenderwijs de informatievoorziening uit de monitor SJSO gedurende het eerste jaar uit tot een scherp beeld van geregistreerd vraag en aanbod, dit geeft allengs de mogelijkheid te sturen op feitelijke behoefte aan steun en hulp:
- Er ontstaat zicht op (-) SJSO individuele specialistische jeugdhulp (om de administratieve lasten te beperken leveren SJSO aanbieders zoals al gezegd alleen gegevens aan over leerlingen met een hulpverleningsplan, de basisinzet SJSO ‘preventie en kortdurend of klassikaal’ wordt niet meegenomen);
- Er ontstaat zicht op gebruik van SJSO naast SPIC (en welke SPIC);
- Er ontstaat daarbij zicht op het aantal verwijzingen (SPIC) vanuit SJSO per maand specifiek naar welke hulpvormen, zoals Jeugdbescherming, Jeugd-ggz, Jeugdzorg-Plus, Pleeggezin, plaatsing residentiele jeugdhulp incl. 24-uurs crisiszorg en specialistische dagopvang.

- Het bereik van SJSO is bovendien per schoollocatie in beeld, alsook de extra jeugdhulp per locatie (SPIC) uit de andere monitor (SPIC) en welke dit specifiek betreft qua B- of C-segment.
- Dit in combinatie met de flexibele opzet van het raamcontract (flexibele verdeling van fte door gecontracteerde aanbieders over alle locaties) zorgt ervoor dat bestuurders in overleg periodiek de inzet kunnen variëren naar noodzaak.
- De Stuurgroep SJSO analyseert de cijfers en gebruikt deze bij de verdere ontwikkeling van het project.
- Tijdens de kennisdelingsbijeenkomsten bouwen gemeente, samenwerkingsverbanden en jeugdhulpaanbieders aan de hand van voortschrijdend inzicht verder aan de spiegelinformatie die vrijkomt.
- Eventuele kinderziektes en adviezen worden in samenspraak opgemerkt ten aanzien van het monitoren van gegevens: zo was er tijdens de tweede kennisbijeenkomst een speciale ‘monitor’ workshop, die zeer goed werd bezocht, ook door professionals uit het primair proces. Hierdoor worden vragen en opmerkingen direct aan de gemeente en leden van de stuurgroep teruggekoppeld. De kennisdelingsbijeenkomsten bieden korte lijnen en directe communicatie tussen primair proces, bestuurders en gemeente.
- Vanuit ons onderzoek hebben we als onderzoekers opgemerkt dat er met 16 gecontracteerde jeugdhulpaanbieders op tal van locaties tot 124 jeugdhulp-schoolloccatie combinaties zijn geteld, wat ons redelijk bewerkelijk en kostbaar lijkt qua systematiek. Tegelijkertijd heeft niemand dit als knelpunt naar voren geschoven, dus mogelijk werkt dit gewoon goed.
- Ruim 1000 - 1250 leerlingen zijn in het eerste schooljaar 2018 (vanaf augustus) al bereikt met de SJSO, dit laat de eerste monitor zien over de periode augustus- januari. Het aantal jeugdhulpprofessionals vanuit de zestien

jeugdhulpaanbieders binnen het raamcontract bedraagt rond de 160 fte.

- Meer exact wordt op basis van de Monitor SJSO over het hele schooljaar 2018-19 gemeld dat 1.835 geregistreerde leerlingen zijn bereikt, waarvan er 1.489 woonachtig zijn in Amsterdam.
- De meeste leerlingen van buiten Amsterdam komen uit Zaanstad en Amstelveen.
- De gemeente spreekt bij de verrekening van kosten met regiogemeenten over een ‘complex proces’ waarbij dit ‘temeer’ geldt voor de gemeenten buiten de jeugdzorgregio’s Amsterdam-Amstelland en Zaanstreek-Waterland (zoals Haarlemmermeer, De Ronde Venen en Haarlem). Zie onze eerdere opmerkingen in verband met regionale verrekening.
- Qua ‘perspectief’ (zoals in SJSO geregistreerd) is het SJSO aanbod verdeeld als 7% diagnostiek, 29% behandeling en 64% begeleiding.
- De meeste bereikte leerlingen vallen onder de drie besturen van de grotere Amsterdamse aanbieders speciaal onderwijs.¹⁶ Het bereik bij de samenwerkingsverbanden primair onderwijs is relatief gering, wat echter overeenkomt met de geringere personele inzet, het contracteergedrag binnen SJSO is hier mogelijk mede van op invloed, zoals eerder vermeld.
- Met name de scholen voor speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs po wijzen in dit verband op het gegeven dat er vanuit de sector voor LVB-leerlingen bij de start van SJSO een verkeerde inschatting is gemaakt van wat nodig is. Dit beeld wordt bevestigd door professionals uit het Praktijkonderwijs, dat voor veel van deze leerlingen (na po) het vervolg is, maar (opvallend) ook door andere aanbieders, die in weerwil van eventuele ‘concurrentiemechanismen’ de complexiteit en

---

16 Altra, Kolom en Orion.

meervoudige hulpbehoefte van juist deze doelgroepen benadrukken. We komen hier verderop op terug.

- Naar onderwijsvorm zien we dat de meeste leerlingen in SJSO verband op het speciaal onderwijs 'REC 3' en 'REC 4' zitten, wat overeenkomt met de personele inzet verdeeld over de verschillende onderwijsvormen. Enerzijds kennen deze onderwijsvormen ook de meeste leerlingen, anderzijds geldt misschien dat aanbod vraag creëert, of een mogelijk effect is van - zoals iemand opmerkt in een focusgesprek - "meer ogen die meer zien."
- De meeste leerlingen worden bediend door vijf grotere SJSO aanbieders.¹⁷
- Waar het gebruik van het aantal jeugdigen in zorg per maand voor de totale regionale jeugdhulp in 2019 met 4% steeg, bleef deze redelijk stabiel voor Amsterdamse leerlingen op SJSO-locaties. Dit is een eerste beeld over een eerste jaar, dus terughoudendheid is van belang, maar de verwachtingen naar de toekomst (geen verdere stijging van behoefte aan jeugdhulp door tijdige inzet via SJSO) zijn mogelijk nu al zichtbaar in deze cijfers. We hebben dit vervolgens in samenspraak met de drie grootste 'dubbelgebruik' SJSO-SPIC aanbieders verkend (zie verderop).
- Al begrijpt iedereen dat zware vervolgzorg (zelden) wenselijk is en tijdige hulp die dat voorkomt beter is, toch compliceert eventuele nadruk hierop: in de praktijk ervaart men dit - zeker in de startfase van SJSO - als een oneigenlijk doel van de SJSO. In verband hiermee is - zoals al gezegd - gewezen op de mogelijkheid dat de monitor in de startfase (ook) het contracteergedrag tussen scholen en aanbieders in beeld brengt, en (nog) geen feitelijke of meer zuivere behoefte aan specialistische jeugdhulp onder leerlingen in Amsterdam (zie

---

17 Altra, Cordaan, Bascule, Fibbe en Spirit.

ook eerdere opmerking over latere aansluiting vanuit scholen voor LVB).

- Dat de eerste jaren SJSO hierdoor een bepaalde ‘ruis’ teweegbrengen in de cijfers van de SJSO is niet uitgesloten (bezien vanuit een latente hulpvraag zoals die bestaat in de praktijk), maar dit zal zich ook zetten met de verdere ontwikkeling van de SJSO, die bestuurders ruimte laat om fte te wisselen of te ruilen, al naar gelang vraagontwikkeling of (evidente) behoefte aan steun en hulp. SJSO kent in deze zin een dynamische benadering, maar de opmerking dat contracteergedrag van invloed is, is een belangrijke kanttekening, zeker in de startjaren.
- Er is behoefte aan aanvullende registraties, waarbij professionals tegelijkertijd oproepen tot terughoudendheid aan de interpretatie ervan: aantal incidenten, schorsingen en overplaatsingen naar andere scholen zouden specifiek in relatie tot de SJSO gemeten en onderzocht kunnen worden. De Stuurgroep denkt hierover na.
- De relatie tussen SJSO en SPIC moet goed worden gevolgd, maar mag niet leidend worden in de beleving van betrokkenen: er zijn ook andere ontwikkelingen van invloed op de vraag naar vervolgzorg (met een SPIC), de relatie is niet een-op-een. De Stuurgroep heeft de onderzoekers dan ook gevraagd dit met drie aanbieders jeugdhulp verder te verkennen, die zoals hiervoor al gezegd het grootste dubbelgebruik laten zien. We komen hier verderop op terug in paragraaf 4.5.
- Als onderzoekers hebben we gewezen op internationale voorbeelden (Denemarken, Zweden, Noorwegen, Canada) die duidelijk maken dat een werkelijke omwenteling of verandering (zoals ingezet met SJSO) een periode van (minimaal) 3 tot 5 jaar nodig heeft, voor een duurzame en feitelijke verandering zich in cijfers manifesteert (zie onder wetenschappelijke onderbouwing, hoofdstuk 3).

- Een initiële financiële doorvertaling van het verschil in aantallen jeugdhulp voor- en na SJSO laat zien dat het gemiddeld bereik van regionale jeugdhulp in 2017 op SJSO-locaties hoger ligt, dan in 2019. In dit opzicht lezen de eerste cijfers als een succes van SJSO, in preventief (en dus tevens kostenbesparend) opzicht. Een directe vergelijking is echter niet mogelijk: ontbrekende gegevens in de dataset 2017 en de andere (resultaatgerichte) bekostigingssystematiek in 2019 compliceren een direct vergelijkende kostenanalyse. De gegevens zijn indicatief, maar niet sluitend.
- Wel daalde de gemiddelde trajectprijs van regionale jeugdhulp van leerlingen in het speciaal onderwijs tussen januari 2019 en juli 2019 met 14%, door kortere doorlooptijden.
- De ‘ombouw’ van hulp onder een SPIC - bij leerlingen die bij plaatsing op een school binnen SJSO verband met een SPIC binnekomen - naar hulp in SJSO verband, kan hieraan ten grondslag liggen, aldus aanbieders:
- Tijdige inzet jeugdhulp vanuit SJSO bewerkstelligt minder kostbare zorg, aldus het idee hierbij in gesprek met de praktijk, we komen hier straks op terug in paragraaf 4.5.2.

4.4 Conclusie 3: gezamenlijk belang boventoon

Overall

Overall wint de boventoon (samen voor het kind) het van vragen of knelpunten die spelen bij de samenwerking tussen professionals uit de verschillende domeinen jeugdhulp en onderwijs. De plaats en positie van de jeugdhulpprofessional in het speciaal onderwijs roept soms nog vragen op, maar de meerwaarde in de praktijk is voor leerlingen en ouders evident, en ook voor de leraar in het speciaal onderwijs.

4.4.1 Inhoudelijke samenwerking is goed, soms nog domein-gebonden vragen

In de volgende toelichting geven we integraal antwoord op de vragen 6, 7, 8, en 9 (zie paragraaf 1.7).

- *Waaruit bestaat het feitelijke werk van een jeugdhulpprofessional op school;*
- *‘Onderwijs bepaalt de inzet’: hoe zijn de ervaringen hiermee van de verschillende betrokkenen (Is het onderwijs hiertoe in staat gebleken. Weet het zorgteam genoeg om zorg in te zetten zonder de hulp van een aangewezen functionaris die mag verwijzen of beschikken?);*
- *Behoudt de jeugdhulpprofessional zijn/haar eigen professionaliteit;*
- *Hoe is de samenwerking in het zorgteam: specialistische jeugdhulpverleners gaan onderdeel uitmaken van het zorgteam, de functionele aansturing ligt hierdoor bij het onderwijs, hoe zijn de ervaringen vanuit de verschillende perspectieven, werkt dat?*

Wat betreft de conclusie met betrekking tot de plaats en positie van de jeugdhulpprofessional in het speciaal onderwijs: in de vragenlijst zijn de vragen hieromtrent opgesplitst in een aantal deelvragen, met een gemengde respons, die echter nergens onverdeeld negatief is. We lichten de antwoorden toe als volgt.

Plaats en positie jeugdhulpprofessional in SJSO: ‘wie bepaalt wat er moet gebeuren?’

- Bij de respons op de vragen uit het vragenlijstonderzoek die de plaats en positie van de jeugdhulpprofessional betreffen (zie de bijlagen 1 en 2 onder 14.1, 14.2, 14.3, 14.6 en 14.9) zien we dat deze nog niet is uitgekristalliseerd.
- Bij vraag 14.2 (‘de jeugdhulpprofessional volgt de door de leerkrachten bepaalde inzet van hulp’) is het belangrijk op te merken dat er meer overeenstemming (*eens*) dan *oneens* is te zien, maar dat over beide groepen professionals de respons

noch eens, noch oneens en oneens groter is dan bij de overallrespons.

- In de beantwoording op de open vragen, maar ook tijdens focusgesprekken op locatie, zien we dat dit vraagstuk minder ‘zwart-wit’ gesteld speelt in de praktijk.
- Wanneer we deze respons in relatie met de overige vragen rond de plaats en positie van de jeugdhulpprofessional (14.1, 14.3, 14.6 en 14.9) beschouwen, zien we dat de meningen over de plaats en positie van de jeugdhulpprofessional t.o.v. de onderwijsprofessionals nog uiteenlopen, waarbij de antwoorden op 14.6, 14.7 en 14.8 echter aangeven dat de inhoudelijke samenwerking in de praktijk goed is.

Samenwerken op inhoud goed, nog wel vragen bij privacy (AVG) en medisch geheim (BIG):

- Uit de open antwoorden bij de vragenlijstrespons wordt een wisselend beeld onderstreept: de samenwerking tussen jeugdhulpprofessionals en onderwijsprofessionals wordt in de ene school als goed en in een andere als meer problematisch beschreven. Aspecten als ‘wennen aan elkaar’ of vragen m.b.t. de regie op het formuleren van een hulpvraag, zoals ‘perspectief van docenten is anders dan perspectief van de jeugdhulpprofessional’ worden genoemd.
- Ook praktische aspecten die de samenwerking tussen jeugdhulp en onderwijs nog belemmeren komen - zoals eerder vermeld - naar voren, zoals ‘gebrek aan kantoorruimte’ ‘werktijden/roostertijden die niet aansluiten’ of vragen rond privacy vereisten (AVG, medisch geheim) bij het delen van informatie.
- Vanuit de stuurgroep wordt in dit verband opgemerkt dat het Verdrag van de rechten van het kind wel mogelijkheid biedt, mits vooraf goed overwogen.

Goede voorbereiding is het halve werk:

- Tijdens locatiebezoeken geven een drietal (grotere) aanbieders aan dat een goede voorbereiding voor hen van onderscheidende waarde is geweest: niet alle aanbieders en scholen waren er ‘op tijd bij’ en voor die aanbieders of schoollocaties die later aansloten bij het raamcontract speelden aanloopproblemen en kinderziekten scherper op.

Het SJSO aanbod voor licht verstandelijk beperkte leerlingen:

- Wat betreft het SJSO aanbod voor ‘licht verstandelijk beperkte’ leerlingen - ook bij de kinderen uit multi probleem gezinnen terug te zien, die hier eveneens terechtkomen, ook bij normale- of hoogbegaafdheid - (zie onze opmerkingen in paragraaf 3.8):
- In de praktijk, vooral in het speciaal onderwijs voor primair onderwijs aan (licht) verstandelijk beperkte kinderen, is zichtbaar dat de samenwerking tussen specialistische jeugdhulp en schoolprofessionals goed loopt, de begeleidingscommissies bestaan van oudsher en men is goed op elkaar ingespeeld.
- Meer ruimte zou welkom zijn, zo geven professionals uit deze sector aan, door de bij aanvang verkeerde inschatting bij de start van het raamcontract SJSO.
- Niet alleen aanbieders vanuit de LVB-sector benadrukken de relatief grotere (latente) behoefte aan steun en hulp: ook andere specialistische jeugdhulpverleners wijzen op de grotere zorgbehoefte die schuilgaat achter deze leerlinggroepen en hun gezinnen, het Praktijkonderwijs inbegrepen. Wij komen hier straks op terug (4.5.1).

Kennisoverdracht en interdisciplinaire intervisie in de bredere praktijk van het (speciaal) onderwijs

- Wat bijzonder verdient te worden vermeld, is dat vanuit de SJSO-praktijk aangegeven wordt, dat SJSO ertoe leidt dat

leerkrachten in het speciaal onderwijs weer toekomen aan lesgeven, dat ze zich gesteund en gehoord voelen.

- Niet alleen doordat leerlingen met een evidente zorgvraag sneller en beter geholpen worden, met een inherent effect in de klas, maar ook doordat zij zelf vanuit de jeugdhulpprofessionals gecoached worden in de omgang met specifieke stoornissen of schoolproblemen. In feite is er een *life* kennisoverdracht gaande door SJSO, die goed werkt. Leerkrachten krijgen aan de hand van feitelijke casuïstiek als het ware les in hoe om te gaan met uiteenlopende behoeften van leerlingen die gebukt gaan onder problemen of stoornissen.
- Vanuit de gezondheidszorg en jeugdhulpverlening (en vanuit al langer bestaande onderwijszorgintegratie bij een aantal aanbieders) is intervisie een gewoon gegeven, dat voor leraren op scholen waar dit nieuw is echter niet gewoon is, en juist bij deze leerlinggroepen voor hun eigen welzijn (in en buiten de klas) van grote waarde blijkt.
- Methoden als het leren herkennen van verschillende interactiestijlen bij bepaalde gedragsprofielen, of het hanteren van overdracht en tegenoverdracht, of denken in responsiviteitsprofielen van leerlingen (wat is er nodig om deze leerling vanuit diens profiel goed te bereiken), worden direct in de onderwijspraktijk door collegiale inzet vanuit specialistische jeugdhulpverleners bereikbaar voor leerkrachten: doen wat (wetenschappelijk aangetoond) werkt in aansluiting op specifieke gedragsproblemen (zie hoofdstuk 3: de SWBPS principes) geeft rust bij leerkrachten, die weer aan onderwijs toekomen.
- Op het niveau van de school is dit eveneens merkbaar, zo is het meelopen tijdens pauzes en pleinobservatie van toegevoegde veiligheidswaarde bij gedragsproblemen, met name op bepaalde locaties voor het vso (vgl. cluster 4 gedragsproblemen). Zowel in preventieve zin als wat betreft

vroeg-signalering en tijdige interventie. Het aanspreken van leerlingen op het voortgezet speciaal onderwijs loopt veel beter in samenwerking met jeugdhulpprofessionals. De veiligheid op school neemt toe, op een proactieve wijze, zonder hekken of detectiepoorten. De verwachting is dat het aantal schoolwisselingen of uitvallers af zal nemen.

Samenwerking bij toegang, verwijzen en beschikken:

- Vanuit de focusgesprekken op locatie komt naar voren dat de inhoudelijke samenwerking tussen speciaal onderwijs en specialistische jeugdhulp doorgaans goed is, boven verwachting zelfs, de aansluiting bij de eerste lijn echter (zoals dit voorheen werd genoemd), waar SJSO nu in principe ook een plaats inneemt, geeft wel een aantal opmerkingen.
- Voor we hier op ingaan schetsen we kort de plaats en positie van verschillende spelers in de toegang tot (specialistische) hulp, waar SJSO nu met ruim 1200 leerlingen (tot peildatum november 2019) deel van uitmaakt.
- De belangrijkste verwijzers uit de huidige toegang tot jeugdhulp (i.c. eerste lijn of ‘toegang tot hulp onder beschikking van de gemeente’) in Amsterdam staan hierna opgesomd naar aantal verwijzingen op peildatum november 2019 (de cijfers zijn hier niet opgenomen omdat deze zich lastig direct laten lezen, de cijfers zijn niet statisch – er is continu verloop in leerlingstromen – of ‘enkelvoudig’ van toepassing, want ook jeugdhulpregistraties kennen verloop of samenvaai), in volgorde van meer naar minder:
  - (A) Het Ouder Kind Team (OKT), de Ouder-Kind adviseur speelt altijd mee in de eerste overwegingen om hulp aan te bieden, ook vanuit SJSO verband, waarbij SJSO voorliggend is op SPIC;
  - (B) Gecertificeerde Instellingen (GI) voor dwanginterventie (jeugdbescherming), bij verwijzingen/aanvragen voor SPIC die de veiligheid van minderjarigen betreffen;

- (C) Huisartsen, met diverse verwijzingen/aanvragen SPIC;
- (D) OKT/SD team (Samen Doen), als toegang tot steun en hulp, naast de wijkteams uit regiogemeenten;
- (E) Veilig Thuis, in relatie tot veiligheidsproblemen thuis;
- (F) Medisch Specialisten (waaronder de kinderartsen) met uiteenlopende verwijzingen;
- (G) Mobiel Crisisteam Amsterdam, met uiteenlopende verwijzingen;
- (H) Jeugdarts (GGD), als verwijzer vanuit de eerste lijn gezondheidszorg;
- (I) Andere gemeente(s), met soms bijzondere directe verwijzingen;
- (J) Gecertificeerde Instelling (GI) onder titel 'drang' met verwijzingen/aanvragen SPIC ter voorkoming van dwang.
- Ten aanzien van de verwijfsfunctie van het OKT is al opgemerkt dat de samenwerking in de praktijk doorgaans goed is, maar dat de plaats en positie van de OKT-adviseur in SJSO-verband niet duidelijk is, ze zitten wel aan tafel in het zorgteam op de scholen, maar zijn geen deel van het raamcontract SJSO. Dit gaat soms goed, maar roept elders vragen op. Tijdens de locatiegesprekken wordt duidelijk dat dit ook wel persoonsgebonden is. Meestal wordt gerapporteerd over een goede samenwerking, soms spelen er vragen.
- Centrale vertegenwoordiging namens OKT geeft in gesprek over SJSO het volgende weer:
- OKT ziet in de praktijk voordelen van SJSO, daarnaast ziet OKT ook nog punten voor doorontwikkeling, zoals;
- De inzet van *alle* partijen in de zorgstructuur, incl. het Ouder-Kindteam, wordt nog niet overal optimaal benut. OKT adviseert de ouder-kindadviseur, jeugdarts en jeugdpsycholoog beter te benutten (binnen SJSO-verband);
- Daarnaast adviseert centrale vertegenwoordiging van het OKT minder vanuit bestaande programma's te denken en meer vanuit de transformatiegedachte (zoals verwoord in

Amsterdam). Concreet betekent dit meer vanuit de basisvoorzieningen te werken in de wijk en te werken aan duurzame oplossingen die ook na de hulp op school een blijvend effect hebben.

- OKT is altijd betrokken geweest, maar had graag met name vanaf de praktische start van SJSO meer betrokken willen worden, dit is gaandeweg 2018-19 alsnog meer tot stand gekomen: OKT neemt nu deel aan een werkgroep in SJSO verband.
- Ten aanzien van verwijzen naar GI-dwang: dit is hiervoor al beschreven, de procedures, wachttijden en wachtlijsten worden nagenoeg unaniem als probleem genoemd, dit geldt ook voor Veilig Thuis;
- Zowel het gebrek aan voldoende personeel als uiteenlopende interpretatieverschillen (wanneer wel monitoren vanuit een dwangkader, wanneer niet?) worden genoemd als oorzaak voor wachtlijsten en knelpunten in samenwerking met GI-dwang en Veilig Thuis, vanuit SJSO.
- Ten aanzien van de huisartsen wordt door jeugdhulpprofessionals opgemerkt dat deze in het eerste jaar SJSO nog slecht op de hoogte zijn van het aanbod SJSO en dat de huisartsen in Amsterdam-Diemen hierdoor SJSO niet als eerste keus gebruiken, waar wat betreft de jeugdhulpprofessionals wel voorkeur voor bestaat (zie hoofdstuk 5).

4.5 Conclusie 4: SJSO structureel inbedden en aansluiten bij partners bij complexe en structurele gezinsproblematiek

In deze slotparagraaf gaan we in op een drietal extra vragen van de Stuurgroep SJSO:

- *Waaruit bestaat de hulp thuis, die wordt ingezet in het kader van SJSO?*

- *Wat zijn oorzaken of redenen bij dubbele inzet van specialistische jeugdhulp, i.c. hulp zowel op basis van het raamcontract SJSO als tegelijkertijd onder beschikking (SPIC)? Wat zijn de verwachtingen hierbij naar de toekomst: bewerkstelligt SJSO een afname van de behoefte aan zwaardere jeugdhulp, zoals die schuilgaan achter segmenten B en C volgens de SPIC bekostigingssystematiek?*
- *Is er een eventueel verdringingseffect tussen de mate van inzet van leerlinggebonden onderwijsondersteuning enerzijds (OOP) en specialistische jeugdhulp anderzijds (SJSO).*

Wat betreft de laatste vraag (13): een eventueel verdringingseffect van SJSO ten koste van de inzet Passend onderwijs hebben wij niet gevonden. In samenspraak met de Stuurgroep SJSO is een cijfermatige analyse uitgevoerd (verhouding inzet OOP-personeel bij de betrokken scholen over de jaren, in relatie tot inzet OOP in het eerste SJSO jaar: hieruit is geen verdringingseffect gebleken. Wij gaan hier verder niet op in omdat dit niet speelt.

4.5.1 Hulp thuis vanuit school

Overall conclusies

Het raamcontract SJSO bewerkstelligt tijdige signalering van problemen, directe deskundigenconsultatie op school, afstemming en overleg met ouders en met name een doorlopend behandelcontinuüm (school-thuis), naast een grotere acceptatie van hulp en steun door ouders, ook voor hulp thuis. Dit zijn belangrijke gezinsgerichte winstgebieden die samenhangen met SJSO.

Bij complexe problematiek die op gezinsniveau speelt is samenwerking en verwijzing soms noodzakelijk, analyse van beschikbare data en vervolgonderzoek zijn aangewezen om de verdere ontwikkeling van SJSO in aansluiting op noodzakelijke partners constructief en effectief vorm te geven en SJSO structureel in te bedden in het zorgstelsel en sociale domein van de grootstedelijke regio Amsterdam.

Eerste verkenning

- Een eerste verkenning van het aanbod in het kader van het raamcontract SJSO door vier vragen per e-mail te stellen aan alle door de gemeente geleverde contactpersonen Jeugdhulpaanbieders in het raamcontract SJSO - te weten naar het 1. aantal schoollocaties waar aanbieder aanwezig is, 2. de exacte inzet fte per schoollocatie, 3. de ingeschatte behoefte of vraag aan steun en hulp m.b.t. de leerling-populaties, en 4. het type aanbod of interventies - heeft ons een overzichtsmatrix SJSO opgeleverd als basis voor ons verdere onderzoek.
- Wat betreft specialistische preventie worden klassikale observatie, hulp bij kortdurende interventie (de-escaleren, uit de klas halen en erbij blijven, samen met leerkracht evalueren van incidenten) en kennisoverdracht (incl. psycho-educatie) veel genoemd. Ook vinden er kortdurende gesprekken plaats of wordt eenmalige of kortdurende hoogspecialistische expertconsultatie vanuit SJSO georganiseerd (zoals snelle consultatie van een kinder- en jeugdpsychiater).
- Zie onze eerdere opmerking over het belang van enige registratie: deze belangrijke hoogspecialistische preventieve inzet van SJSO is nu niet zichtbaar in de cijfers.
- Uit de eerste verkenning bleek verder - zoals al in 4.2.1 vermeld - dat er een aantal (doorgaans kleinere) aanbieders van zeer specifieke trainingen of behandelingen in het raamcontract zijn opgenomen. Bijvoorbeeld zeer gerichte steun en behandeling, uitsluitend voor leerlingen op het autismespectrum, of zeer specifieke gedragsinterventies - onder meer op basis van sport, spel en verantwoorde (pro sociale) vrije tijdsbesteding - aan scholen met leerlingen met gedragsproblemen, of specifiek handelingsgerichte diagnostiek en probleemanalyse voor leerlingen met een licht verstandelijke beperking (zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.8).

- In principe levert dit type aanbod (vanzelfsprekend) ook thuis meerwaarde, maar van een specifiek gezinsgericht aanbod is bij dit type aanbod geen sprake.
- Vooral de grotere jeugdhulpaanbieders die beschikken over een divers aanbod leveren ook hulp thuis vanuit SJSO.
- Daarnaast wordt vanuit SJSO ook naar andere aanbieders verwezen, afhankelijk van specifieke hulpvragen. Dit kan binnen SJSO verband (bijvoorbeeld tussen Spirit en Bascule), maar ook buiten SJSO verband, bijvoorbeeld tussen Spirit en De Waag), of met name bij zwaardere inzet onder een SPIC uit het C-segment (w.o. hoogspecialistische inzet op complexe problematiek of bij plaatsing in pleeggezin, 24-uurszorg, crisisopname).
- Bij aanvang van het raamcontract ‘reisde’ dit al mee als ‘zorg in natura’ (ZIN), dit gaat nu gepaard met een procedure van verwijzen en beschikken, via OKT, huisarts of – in geval van zorgen om de veiligheid van een kind – Veilig Thuis en GI.
- In reactie op onze vraag naar het specifieke ‘aanbod SJSO’ wordt door nagenoeg alle aanbieders jeugdhulp uitgelegd dat:
- Scholen problemen vaak als eerste signaleren vanuit de dagelijkse relatie met leerkrachten:
- Zowel op basis van een stagnerende leerontwikkeling (bijvoorbeeld door een verstandelijke beperking, specifieke leerstoornis of problemen op het vlak van concentratie en leerhouding);
- Als op sociaal emotioneel gebied (bijvoorbeeld in de vorm van ernstige gedragsproblemen of psychische stoornissen);
- Of in verband met problemen thuis (bijvoorbeeld zichtbaar in verwaarlozing, sociaal isolement of verdriet).
- Wij wijzen hier als toevoeging nog op het gegeven dat uit de empirisch wetenschappelijke literatuur frequent schoolverzuimgedrag als eerste signaal naar voren komt van meer structureel verzuim, uitval, schoolwisselingen,

thuiszitten en ongediplomeerd schoolverlaten.¹⁸ Scholen zijn in het algemeen (indien alert op verzuim) sowieso onderdeel van de eerste ring van vroegsignalering rond eventuele problemen van kinderen en jeugdigen. Vanuit het dagelijks contact net zozeer of zelfs meer dan huisartsen, buurtgenoten of anderen.

In overleg treden met ouders, direct vanuit school

- Alle in het raamcontract SJSO opgenomen school-jeugdhulp combinaties (of onderwijszorgarrangementen) worden aangeboden op scholen met zorgcoördinatoren, die vanuit het zorgteam op school contact leggen met ouders.
- Wanneer ouders akkoord gaan, wordt in overleg met hen besloten dat specialistische jeugdhulp wordt ingezet.
- Niet alle ouders gaan akkoord, maar aanbieders geven aan dat het merendeel wel akkoord gaat. Scholen en jeugdhulpaanbieders hebben de ervaring dat ouders voorheen moeilijker bereikbaar waren voor verwijzing naar hulpverlening, die veraf van de school plaatsvond. Hierdoor bleven problemen onbehandeld en liepen stagnatie en achterstanden bij leerlingen verder op.
- De afstand tussen specialistische hulp en school had ook tot gevolg dat leraren op school onvoldoende betrokken waren bij de behandeling van een kind, waardoor nieuw geleerd gedrag niet tegelijkertijd vanuit school werd bekrachtigd, de schoolse setting stond los van de behandeling of de realiteit thuis.
- Vanuit SJSO ontstaat er een gedeelde werkelijkheid tussen school, leerling, hulpverlening en thuis. Ouderbetrokkenheid versterken, ouderbegeleiding en gezinsgerichte begeleiding en behandeling, worden als SJSO-aanbod genoemd.
- Vertegenwoordiging van ouders beaamt dat SJSO een grotere

---

18 Zie Rumberger (2009); Traag (2012); De Witte & Csillag (2013); Van Binsbergen et al. (2019).

bereidheid tot hulp bewerkstelligt, met name bij ouders die al de nodige ervaring met hulpinstanties achter de rug hebben en soms 'hulp moe' zijn of negatieve ervaringen met hulpverlening achter de rug hebben.

- Ook cultuurverschillen worden genoemd: hulpverlening kan bij bepaalde (niet-Westerse) cultuurgroepen 'erg Nederlands' overkomen en dit compliceert acceptatie van hulpverlening. Dit speelt vanuit de relatie met school minder, zo wordt aangegeven.

Sneller, eenvoudiger en doelgerichter samenwerken tussen school, hulpverleners en ouders

- Tijdige signalering, directe deskundigenconsultatie op school, afstemming en overleg met ouders en met name een doorlopend behandelcontinuüm (school-thuis), zijn de winstgebieden die samenhangen met SJSO.
- Behandeling van kinderen wordt in de specialistische jeugdzorg, met name de ggz, bovendien in het algemeen vaak mediërend uitgevoerd, dat wil zeggen via de ouders, leerkrachten of andere belangrijke volwassenen rond een kind, dit wordt door SJSO versterkt en goed gefaciliteerd.
- Het generalisatie effect wordt versterkt, hiermee wordt bedoeld dat het oefenen met nieuw geleerd gedrag buiten de (traditionele) context van therapie, zoals op school, nu veel eenvoudiger en vaker tot stand komt, maar ook omgekeerd, nu - met SJSO - vanuit school ook thuis. Behandeling vindt nu kortom plaats op het normale pedagogische continuüm van een kind in diens dagelijkse bestaan.
- Direct contact tussen jeugdhulpprofessionals en leerkrachten, met instemming van ouders, geeft veel mogelijkheden, zoals bijvoorbeeld het monitoren - en zo nodig bijstellen - van (het effect van) medicatie, ook op het leerproces, het delen van directe gedragsgerichte feedback tussen ouders en leerkrachten (wat in overeenstemming is met SWPBS, zie

hoofdstuk 3), het samen bevorderen en steunen van de schoolgang bij internaliserende gedragsproblemen en angst (wat in overeenstemming is met trauma-geïnfomeerd werken, zie hoofdstuk 3), of het samen doorbreken van patronen die de schoolgang of het leren in de weg staan, door ernstige problemen thuis of bij de ouders.

- Nagenoeg alle aanbieders spreken van maatwerk, doelgericht werken, gezinsbegeleiding en opvoedingsondersteuning thuis.

Regionaal gecontracteerde jeugdhulpaanbieders buiten SJSO contract en volwassenenzorg

- Van belang is te wijzen op het gegeven dat er ook een aanbod voor specialistische jeugdhulp thuis is vanuit andere- niet in het raamcontract vervatte aanbieders. Deze zijn veelal specialistisch in bijzondere zin, zoals forensisch werkende poliklinieken (ook bij reclasseringsmaatregelen) of onderdelen van grotere landelijk opererende aanbieders voor LVB en/of ggz-zorg, die bij aanvang van het raamcontract SJSO nog als ‘zorg in natura’ staan vermeld (ZIN), maar allengs bij nieuwe instroom vanaf het schooljaar 2018-19 als verwijzing en beschikking specialistische jeugdhulp (SPIC naast SJSO of vanuit SJSO) plaatsvindt.¹⁹
- Dit aanbod is vanzelfsprekend van belang, niet alleen bij de overgang van 18- naar 18+, maar ook bij complexe hulpvragen die voortkomen uit problematiek zoals onveiligheid thuis en huiselijk geweld, waar ook behandeling van ouder(s) is vereist, of bij ouder(s) met ggz- en/of verslavingsproblemen,

---

19 Voorbeelden zijn De Waag (onderdeel van De Forensische Zorgspecialisten, zowel jeugd als volwassenen) of Philadelphia (grote landelijke speler, ook opgenomen in raamcontract SJSO, zeer kleine aantallen in SJSO verband, grotere aanbieder in SPIC verband). Maar ook verwijzing naar interventie vanuit de volwassenenzorg komt voor, zoals naar GGZ behandeling (onder meer Bright-GGZ, Arkin of CuraXL). Dit kan zowel in verband staan met de overgang van 18- naar 18+, als gezinsgerichte interventie.

of bij ouders die in detentie verblijven of zelf onder hulp en behandeling staan (volwassen ggz incl. verslavingszorg, forensische zorg, of vanuit regelingen uit de Wet langdurende zorg, Wmo of anders). Zie hoofdstuk 3 onder de paragrafen 3.6, 3.7 en 3.8).

- Daarnaast speelt in dit verband de vraag naar begeleiding en behandeling van gezinnen die gebukt gaan onder (licht) verstandelijke beperkingen, i.c. niet alleen de kinderen, maar ook een of beide ouders of soms de bredere familie (waaronder *multi problem* gezinnen, *high risk families*: inbegrepen transgenerationale overdracht).

Licht verstandelijke beperkingen, gezinsproblematiek, multiproblem problematiek: multi complexiteit

- Met name de scholen voor primair onderwijs voor verstandelijk gehandicapte kinderen (alle diffuse mengbeelden inbegrepen, zoals een school aangaf: “wij zijn eigenlijk cluster 1,2,3,4”) hebben hun zorgen geuit.
- Er is de afgelopen jaren enerzijds fors gesaneerd in de publieke sector, de beschikbare middelen in de dagelijkse praktijk voor directe zorg en onderwijs zijn kleiner, en een afname in de direct beschikbare aanwezigheid van zorg (zowel jeugdzorg, als volwassenzorg, zowel in vrijwillig als dwangkader) is in contact met deze (feitelijk zeer divers samengestelde) groepen merkbaar:²⁰
- Zowel een stresserende economische context (vaak ontbreekt een gewoon regulier stabiel inkomen) als een gebrekkige inbedding in onze samenleving (vaak ontbreekt door zeer uiteenlopende redenen de aansluiting met de omgeving) zijn

---

20 Berenschot (2019) berekent dat ruim een derde (30%) van het jeugdzorgbudget in Nederland opgaat aan 'coördinatiekosten' en dat ruim 25% van de totale gemeentelijke zorgkosten worden besteed aan coördinatie.

de rode draad in een verdere waaier aan achtergronden en oorzaken;

- Anderzijds krijgen aanbieders van lichtere hulpvormen meer ruimte, zoals in ggz-zorg voor volwassenen, waardoor juist de zwaardere, complexe multi problematiek uit beeld raakt;
- Dit loopt van bijvoorbeeld een isolement door een psychische stoornis bij de ouder, of laaggeletterdheid en cognitieve disfunctie bij ouders, tot problematiek die samenhangt met strafrechtelijk ingrijpen, detentie, drang en dwang. Maar ook ernstige armoedeproblematiek, schuldenproblematiek, nieuwkomersproblematiek, traumata of over generaties doorlopende afhankelijkheid van alcohol en middelen: de problemen thuis sluimeren altijd en lopen van (-) dreigend tot (-) escalaties en crisissen, naar weer een (-) sluimerstand, die continu dreigend of kwetsbaar blijft, met name voor kinderen, omdat er geen wezenlijk herstel van een normale balans in de thuissituatie plaatsvindt.
- Scholen zoals bijvoorbeeld de Mr. De Jonghschool en de Alphons Laudyschool, maar ook Universum Noord (sba) of Kolom Praktijkcollege Noord (Pro): zij komen bij een relatief groot aantal leerlingen in contact met gezinnen die gebukt gaan onder multi-complexiteit. Dit geldt natuurlijk voor alle scholen, van regulier tot speciaal, maar deze scholen hebben een relatief grotere kans op- en concentratie van leerlingen uit multi complexe thuissituaties.
- Sinds vorig jaar is er bijvoorbeeld (ook) een Preventief Innovatie Team (PIT) actief in Amsterdam (naast andere preventieve inzet vanuit de veiligheidsketen), waarmee contacten bestaan in verband met leerlingen die door het PIT team worden gevolgd. Dit is vanuit het speciaal (basis)onderwijs naar voren gebracht als voorbeeld en geeft direct de zorgzwaarte of complexiteit van de thuissituatie bij sommige leerlingen weer, die geen uitzondering is. De relatie

met complexe thuisproblematiek was in alle gevallen de reden voor dit soort interventie.²¹

- Bovenstaand is slechts een voorbeeld en gaat beslist niet op voor alle leerlingen in het speciaal onderwijs, maar dit voorbeeld is wel indicatief voor wat alle scholen (po en vo) voor 'LVB- problematiek' naar voren brachten: de steun thuis vanuit SJSO is van ongelooflijke waarde, de samenwerking (met bijvoorbeeld SALTO –thans SJSO aanbod - maar ook andere aanbieders die goed in staat zijn aan te sluiten bij deze gezinnen) wordt vanuit het praktijkonderwijs als winstgebied naar voren geschoven.
- Een aanpak van 'niet praten, maar doen' in goede afstemming en aansluiting op ouders, die vaak 'hulpmoe' zijn, hun vertrouwen in instanties kwijt zijn en vanuit wantrouwen of achterdocht niet meer open staan voor hulpverlening, maar wel voor hulp en steun thuis vanuit school, is een belangrijke succesfactor, die vanuit juist de scholen voor 'LVB' leerlingen naar voren wordt gebracht.
- Onze gesprekspartners brengen naar voren dat er over algemeen gedacht wordt dat de kleinere klassen en beschikking over extra middelen in het speciaal onderwijs redenen zijn "om niet te klagen" vanuit het speciaal onderwijs: de realiteit is echter anders, want in contact met deze leerlingen speelt vaak ernstige stress thuis, op meerdere levensterreinen, en afkalving van de zorg rondom deze

---

21 In Amsterdam is onder meer een Preventief Interventie Team actief, dat bestaat uit professionals van diverse organisaties en van origine voortkomt uit 'De Top 600' aanpak om jeugdcriminaliteit te voorkomen. Er wordt vanuit de veiligheidsketen in Amsterdam en Diemen op diverse wijzen ingezet met een brede aanpak met als doel: (1) vroeg signaleren, (2) problemen en oorzaken snel en scherp in beeld brengen, (3) uitvoering plan van aanpak en (4) monitoren. Samen met ouders en alle relevante betrokkenen zoals scholen en leerkrachten wordt bekeken op welke wijze de ondersteuning van het kind kan worden vormgegeven. Zie onder meer www.amsterdam.nl/proffessionalssociaaldomein/preventiefinterventieteam.

gezinnen is voelbaar bij de leerlinggroepen die hier terechtkomen.²²

- Het aanschouwen van een hoge mate van stress of lijden bij een kind geeft stress, met name wanneer men onvermogen ervaart om hier iets aan te doen, terwijl dit wel nodig is. Het is van belang te beseffen dat stress bij leerkrachten (in het algemeen) al voort kan komen uit bijvoorbeeld een kind zonder ontbijt, onverzorgd en ontoereikend gekleed op school zien komen, nog los van ernstige en complexe problemen thuis. De incidentie van dit soort confrontaties dreigt hoger te worden in het speciaal onderwijs, naarmate deze sector als een soort *last resort* in het Nederlandse onderwijs wordt gesitueerd, door een onbedoeld effect van een *stepped care* benadering, i.p.v. een *matched care* benadering.
- Dit verklaart ook de zorgen van professionals uit de LVB sector over 'het te lang doormodderen vanuit Passend onderwijs' ook bij andere problemen, wat soms direct noodzakelijke specialistische interventie bij kwetsbare kinderen tegengaat.
- De behoefte aan extra steun en hulp thuis is soms evident en juist voor kwetsbare leerlingen direct nodig. Deze leerlingen gaan soms gebukt onder negatieve levenservaringen en vroege levensstress en niet zozeer onder een organisch tekort aan verstandelijke vermogens.²³
- In dit verband wordt ook de behoefte geuit aan specialistische opvang (als opvang, dus buiten SJSO verband). Kwetsbare

---

22 Zie *Op zoek naar passende zorg: problemen die GGZ-patienten ervaren* (Zorginstituut, 2019). Mensen die naast een psychische aandoening een of meer andere aandoeningen, beperkingen of problemen hebben vallen tussen wal en schip en komen moeilijker in zorg.

23 Zie voor meer informatie: nji.nl/multiprobleemgezinnen; nji.nl/multiprobleemgezinnen-per-provincie-gemeente; richtlijnenjeugdhulp.nl/multiprobleemgezinnen; socialevraagstukken.nl/multiprobleemgezinnen; [amsterdam.nl/\(O\)PMG](http://amsterdam.nl/(O)PMG). Zie voor multi complexiteit en veiligheidsrisico in het bijzonder www.cdc.gov/violenceprevention/childabuseandneglect/acestudy/about.html

gezinnen, die een gehandicapt kind krijgen, zijn extra kwetsbaar, overbelasting is feitelijk al aanwezig en de balans slaat nog verder door, wanneer in zo'n kwetsbare gezinscontext een kind met een complexe zorgbehoefte wordt geboren, die niet terecht kunnen op reguliere opvangvoorzieningen.

- Tegelijkertijd staan budgetten onder druk en moeten er keuzen worden gemaakt. We komen hier straks op terug.
- Het succes van SJSO voert bij de LVB-leerlingen de boventoon: ouders die voorheen moeilijk bereikbaar waren voor hulp en steun thuis zijn wel geneigd deze te accepteren vanuit school in verband met het welzijn van hun kind. Meer ruimte in SJSO verband is daarom meer dan welkom, zo luidt het advies vanuit de praktijk.

Analyse van data op meerdere niveaus om complexiteit en multi stress in gezinnen in beeld te brengen

- Het is raadzaam om in afstemming met het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) na te gaan of er met een stapeling van data onderzoek kan worden gedaan naar de mate van samenhang tussen gezinsproblematiek, ouderproblematiek en leerlingen op het speciaal onderwijs in Amsterdam en Diemen, met name op de scholen voor primair speciaal onderwijs, voor zover dit nog niet volledig is gebeurd (zie 1.5.3: bij 30% is sprake van gezinsproblematiek). Deze gegevens zouden gekoppeld kunnen worden aan schooltypen en schoollocaties, zoals opgenomen in het project SJSO.
- CBS kan binnen haar beveiligde omgeving op verzoek van de gemeenten Amsterdam en Diemen in beeld brengen hoe verschillende data op de achtergrond van deze leerlingen (bij hen thuis) clusteren of stapelen.
- Rapportage op een geanonimiseerde en geaggregeerde wijze zou voor alle betrokken bestuurders (jeugdhulpaanbieders en samenwerkingsverbanden po en vo) een relatief objectief

onderbouwde leidraad kunnen zijn bij het gezamenlijk bepalen van de noodzaak tot inzet SJSO per schooltype of locatie.

4.5.2 Oorzaken, redenen en verwachtingen bij dubbele of meervoudige inzet van specialistische hulp

Overall conclusie

De samenwerking tussen onderwijs en jeugdhulp bij de activiteiten die voortvloeien uit het raamcontract SJSO zullen naar verwachting van praktijkprofessionals op termijn een effect laten zien in de zin van een vermindering van de vraag naar specialistische jeugdhulp naast SJSO en/of zwaardere vervolgzorg. Er blijven echter altijd subpopulaties met ofwel een zeer specialistische vraag, zeer acute vraag (met hoog risico) of multi complexiteit, die (tegelijkertijd) meerdere vormen van specialistische steun en hulp behoeven, soms voor korte duur, soms voor langere duur en bij multi complexiteit of meervoudige handicaps soms structureel.

Ten slotte komen we bij de laatste vraag:

- *Wat zijn oorzaken of redenen bij dubbele inzet van specialistische jeugdhulp, i.c. hulp zowel op basis van het raamcontract SJSO als tegelijkertijd onder beschikking (SPIC)? Wat zijn de verwachtingen hierbij naar de toekomst: bewerkstelligt SJSO een afname van de behoefte aan zwaardere jeugdhulp, zoals die schuilgaan achter segmenten B en C volgens de SPIC bekostigingssystematiek?*

Veel leerlingen stromen in op het onderwijs met een al lopende SPIC

- Een belangrijke bevinding is het gegeven dat een aanzienlijk deel van de leerlingen die op een speciaal onderwijsvoorziening binnenkomen al hulp ontvangen, zij stromen met een SPIC in op een locatie met SJSO inzet. Men ‘bouwt’ de lopende hulp (SPIC) dan ‘om’ naar steun en hulp in

SJSO verband, zo geeft een grote (ggz) jeugdhulp aanbieder aan.

- Dit verkort de behandelduur die onder een SPIC schuilgaat.
- Navraag bij een andere grote jeugdhulpaanbieder leert dat er van de ruim 180 leerlingen die bij hen over tal van locaties in het (speciaal) onderwijs specialistische jeugdhulp ontvangen in SJSO verband, naast lopende SPIC's, slechts 15 ook bij hen een SPIC hebben lopen. (Er wordt zodoende niet bij gelegenheid 'naar zichzelf verwezen').

Soms is kortstondige specialistische inzet naast SJSO nodig, soms is plaatsing in pleeggezin en/of 24-uurs voorziening de reden

- Van deze 15 leerlingen die bij deze aanbieder (zie boven) naast SJSO ook hulp onder een SPIC ontvangen, is bovendien duidelijk in beeld wat hierbij redenen zijn: pleegplaatsingen, crisisopvang/24-uurs zorg of bijvoorbeeld een specifiek aanbod naast SJSO-inzet, zoals een specifieke (forensisch) specialistische interventie (in strafrechtelijk, i.c. reclasseringsverband) of een specifieke specialistische training ter voorkoming van slachtofferschap (in civielrechtelijk, i.c. jeugdbeschermend verband).
- De gemeente kan (op grond van registraties SPIC over alle gecontracteerde aanbieders jeugdhulp in de regio door de gemeente Amsterdam) nagaan waar de overige lopende SPIC's (niet in SJSO verband verstrekt) voor zijn bestemd, dat kunnen de SJSO-gecontracteerde jeugdhulpaanbieders en scholen niet nalopen of inzien.
- Twee grotere aanbieders specialistische jeugdhulp uit de top 3 'grootste aantal dubbelgebruik' adviseren een overall analyse van vraag naar- en duur van specialistische hulp onder SPIC, niet alleen in relatie tot SJSO, maar ook in relatie tot het gehele vraag-aanbod-gebruik-duur van specialistische jeugdhulp in Amsterdam, om een goed beeld te krijgen, SJSO functioneert immers binnen dit grotere geheel.

Multi probleemgezinnen, multi-pele complexe problemen (multi complexiteit)

- Wat betreft het aandeel van het raamcontract SJSO dat terechtkomt bij (de scholen die specifiek gericht zijn op) leerlingen met meervoudige- (of multi-pele) LVB, GGZ en/of andere problematiek: hierover is al veel gezegd.
- Meervoudige problemen zijn soms reden voor extra specialistische inzet, naast SJSO, zowel vanuit de ggz- als de LVB sector (ook in combinatie).
- Dit komt voor wanneer meerdere problemen tegelijkertijd spelen, zowel geconcentreerd in één leerling (die bijvoorbeeld zowel lichamelijk als geestelijk beperkt is, of een psychische stoornis heeft naast een geestelijke handicap), als door een combinatie met thuisproblematiek op meerdere levensdomeinen, of met een ernstig probleem van een ouder.
- In dit verband zou een overall analyse (zie ook eerder) zich kunnen uitbreiden tot vraag, aanbod, gebruik en overlap van alle regelingen (voor steun uit het sociale domein of gebruik van zorg, incl. justitiële interventies), om multi-complexe hulpvragen op systeemniveau in beeld te brengen, voor zover geregistreerd (bestanden zoals aanwezig bij het CBS, DUO, Justitie en de volledige SPIC-registratie Amsterdam).
- Een aanzienlijk deel van de leerlingen met LVB-problematiek of complexe lichamelijke- en gedragsproblematiek (multi-pele problematiek) krijgt na school 'naschoolse specialistische begeleiding', soms ook wanneer beide ouders thuis zijn. Deze leerlingen komen (helaas ook vandaag de dag nog) moeizaam tot niet binnen bij reguliere kinderopvangvoorzieningen, zelfs de programma's voor vve (vroeg voorschoolse educatie) inbegrepen, zo geven medewerkers op scholen voor speciaal onderwijs aan. Het gaat hierbij mogelijk om aanzienlijke aantallen, verschillende schoollocaties (po) melden dit.

- De behoefte aan specialistische kennis (en/of ervaring) speelt bij sommige van deze kinderen feitelijk 24 uur per dag. Zonder de juiste kennis of ervaring is opvang (soms) onverantwoord, zowel voor het kind als diens omgeving, maar een integratie van specialistische kennis in reguliere opvangvoorzieningen (van vve en integrale kind centra, tot op school aansluitende voorzieningen voor buitenschoolse opvang) zou idealiter ook voor deze kinderen en gezinnen bereikbaar moeten zijn. Het verdient te worden opgemerkt dat de stad Amsterdam dit als beleidsdoel heeft opgenomen.
- Eén aanbieder die een aanzienlijk deel van dubbelgebruik SJSO-SPIC verklaart (de derde die wij hebben gesproken in dit verband, naast twee grote integrale aanbieders van jeugdhulp) betreft specialistische begeleiding/behandeling met een doelgericht begeleidingsprogramma na schooltijd. Vertegenwoordigers wijzen op het gegeven dat dit aanbod doelgericht is op de sociale leerbaarheid van deze kinderen, deze leerbaarheid heeft een specifieke aanpak en deze aanpak kan op schoollocatie geboden worden, dus zonder extra vervoer tussen locaties:
- Tijdens de naschoolse groepen wordt er doelgericht gewerkt. De groepen bestaan uit maximaal 8 kinderen (met 2 begeleiders), waarvan sommigen een SPIC (B of C) hebben. De begeleiding van de deze kinderen wordt gefinancierd vanuit een B SPIC en op één school vanuit een C SPIC. Voorwaarde voor toelating is dat een kind leerbaar is, het geeft niet als ze een laag IQ hebben: het gaat erom dat ze kunnen aantonen dat ze een leervermogen hebben, ook als dit in kleine stapjes gebeurt. Dit valt binnen het bereik van SJSO.
- Al voor de start van SJSO hebben diverse scholen deze jeugdhulpaanbieder benaderd voor een naschoolse samenwerking. Een samenwerking waar de scholen positief in staan omdat hun leerlingen extra ondersteuning nodig hebben én omdat zij niet naar reguliere activiteiten kunnen.

Het betreft kinderen die geen gebruik (kunnen) maken van reguliere opvang/ activiteiten, zo licht deze aanbieder toe. Na de start van het SJSO zijn deze naschoolse groepen doorgelopen;

- Wat voor verwarring heeft gezorgd is dat doelgerichte specialistische begeleiding/behandeling verward is geraakt met specialistische opvang, waaraan behoefte bestaat, maar anders is dan het aanbod zoals bedoeld in SJSO verband.
- Dit verklaart (mede) de achtergrond bij een discussie die in SJSO-verband loopt: behoren specialistische naschoolse groepen tot het arsenaal waarvoor SJSO is bedoeld? (Zie hoofdstuk 5). In samenspraak met de gemeente is men er goed uitgekomen. (Wel wijst de aanbieder op de complexiteit die speelt in combinatie met het gegeven dat deze kinderen niet goed terecht kunnen bij reguliere voorzieningen. De gemeente geeft aan dat naschoolse opvang niet in SJSO is opgenomen, wel de specialistische doelgerichte begeleiding).
- Het strekt hier te ver om hier dieper op in te gaan, wel refereren we in dit verband aan een soortgelijke discussie op landelijk niveau: op 15 februari 2019 is een Kamerbrief verschenen onder de titel Financiering Zorg in onderwijstijd. Nadien verscheen op 24 juli 2019 de *Eindrapportage Inzicht in zorg onder onderwijstijd* (Berenschot, 2019). Als aanleiding en vraagstelling staat het volgende vermeld:
- De Ministeries van VWS en OCW willen de combinatie van zorg en onderwijs voor leerlingen met een (grote) ondersteuningsbehoefte beter regelen. Een van de maatregelen die zij hiertoe willen inzetten is een meer eenvoudige financiering van zorg in onderwijstijd voor kinderen met complexe casuïstiek in het (voortgezet) speciaal onderwijs;
- In dit onderzoek is een brede blik gehanteerd op de ondersteuning die wordt geboden aan leerlingen in onderwijstijd, ook 'begeleiding bij omgang met anderen' en

‘begeleiding om gedragsproblemen te verminderen’ of bij de ‘persoonlijke verzorging’ staan genoemd:

- Onder de noemer *Welke kinderen?* wordt duidelijk dat circa 59.000 leerlingen cluster 3 en 4 onderwijs volgen in het (voortgezet) speciaal onderwijs in Nederland en dat 72% van deze leerlingen vanuit een of meer zorgwetten een ondersteuningsbehoefte heeft;
- Daarbij blijkt het in de meeste gevallen te gaan om de jeugdwet (74%), terwijl Amsterdam dit vooraf als 60% heeft ingeschat. Dit aantal ligt dus hoger. Soms is er een combinatie met de wet maatschappelijke ondersteuning (4%). Ongeveer 14% heeft betrekking op de Wet langdurige zorg en 2% op alleen de Wet op maatschappelijke ondersteuning. In een aantal gevallen gaat het om ondersteuning vanuit de Zorgverzekeringswet of een combinatie van Zorgverzekeringswet en een van de andere zorgwetten. Het is aannemelijk, aldus het rapport, dat een deel van deze ondersteuning ‘ook in onderwijstijd nodig is.’
- Vanuit de praktijk van het speciaal onderwijs en de specialistische jeugdhulp wordt aangegeven, met name op scholen zoals de Mr. De Jonghschool en Alphons Laudy school, dat de behoefte aan steun en specialistische hulp en begeleiding, in elkaar overloopt en (eigenlijk vanzelfsprekend) met het kind meereist, er is feitelijk één (kind-gebonden) continuüm dat doorloopt en waarop school en thuis (in ieder geval voor het kind) één zijn: school en thuis vormen immers gewoon het dagelijks bestaan van een kind.
- Verschillende vraagstukken komen hier bijeen, die tonen dat we nog niet wezenlijk vanuit het perspectief van een kind kijken naar wat er voor een kind nodig is en waar en wanneer je dat inzet:
- (a) Tot in hoeverre is de behoefte van een kind aan specialistische hulp en steun specifiek gebonden aan school(tijden) en/of thuis (naschoolse tijden)?

- (b) Tot in hoeverre is de behoefte aan specialistische steun bepaald vanuit het kind dan wel vanuit het gezin of de thuissituatie, dan wel vanuit school?
- (c) Tot in hoeverre is er een onderscheid aan te brengen tussen een kind als leerling (leer- of school-gebonden ondersteuning) of een kind in diens persoonlijke en thuiscontext? Is er een duidelijk onderscheid tussen een leerprobleem en andere problemen?
- Bij meervoudige of complexe problemen is dit onderscheid niet altijd aan te brengen. (Vanuit het perspectief van kinderen lopen de werelden van volwassenen bovendien sowieso automatisch in elkaar over.)
- Hier zien we een vraagstuk dat voortvloeit uit een integrale pedagogische benadering, waarbij de pedagogische *civil society* (zie hoofdstuk 3, paragraaf 3.1) welbeschouwd niet alleen vraagt om integratie van de verschillende financieringsstromen die vroeger schuilgingen achter aparte indicaties en verwijzers (zie hoofdstuk 2) binnen het domein van de jeugdhulp, maar om een integrale benadering vanuit het perspectief van een kind in diens volledige dagelijkse bestaan, i.c. financieringsstromen die een integrale pedagogische aanpak versterken langs het dagelijkse bestaan van een kind met meervoudige handicaps of gezinsproblematiek;
- Lopend van thuis en dagelijkse opvang tot brede kindcentra, primair onderwijs en eventuele buitenschoolse opvang, eventueel vervoer tussen locaties - bij voorkeur met zo min mogelijk verplaatsingen tussen locaties- en uiteindelijk de overgang naar voortgezet onderwijs, mogelijk met jeugdhulp, medische zorg en eventuele gezinsondersteuning of -behandeling.
- Verschillende systemen van bekostiging (met inbegrip van pgb-constructies en fiscale zorgtoeslagen en dergelijke) of verschillende organisatieperspectieven (volwassenenzorg,

jeugdhulp, school, opvang) zijn echter leidend. Deze zijn opgebouwd vanuit bepaalde wettelijke regelingen of sectorgebonden financieringsystemen en niet zozeer langs de logica van een kind of diens gezin, ook niet na de transitie van jeugdhulp naar gemeenten. Op gezinsniveau bestaan vanuit een pedagogisch perspectief bij multi-complexiteit (in problematiek bij kind en/of gezin) nog een uiteenlopend pakket aan regelingen, budgetten en instanties, in verschillende systemen (zoals opvang, onderwijs, medische zorg en jeugdhulp, incl. justitiële interventies in zowel civielrechtelijk als strafrechtelijk verband, zowel kinderen als ouders).²⁴

Verwijzers naast SJSO

- In de context van ‘dubbelgebruik’ en de verwachtingen daarbij zijn de volgende verwijzende instanties (naast directe inzet vanuit SJSO) in beeld op basis van de analyse van de gemeente (november 2019, zie hiervoor):
- Naar grootte van aantal verwijzingen zijn respectievelijk GI-dwang, Veilig Thuis en de huisartsen de belangrijkste verwijzers, bij inzet specialistische jeugdhulp naast SJSO. Daarnaast zien we verwijzingen uit OKT (incl. Samen doen), medisch specialist en crisisteam.
- Hierbij is het belangrijk te beseffen dat de laatste twee verwijzers ook verwijzen op grond van vragen rond risico en veiligheid (naast andere redenen, doorgaans gezondheidsredenen en lichamelijke problemen of gebreken).
- Zoals gezegd zouden geaggregeerde data uit verschillende bronnen bijeengebracht objectief inzicht verstrekken op de

---

24 Wanneer budgetten onderling dringen, zien we dat iedere speler vanuit diens eigen domein, belang, opdracht en budget acteert, wat begrijpelijk is, maar niet altijd past bij de logica vanuit het kind en diens gezin en het dagelijks bestaan. Juist bij multiële problematiek speelt dit vraagstuk.

mate van incidentie en concentratie van meervoudige kwetsbaarheid op bepaalde schooltypen.

- Op een geaggregeerde en geanonimiseerde wijze zouden dergelijke analyses mede basis kunnen zijn voor de mate waarmee de gemeente Amsterdam de beschikbaarheid van specialistische hulp en steun op bepaalde scholen (per tijdsperioden) inzet.
- Preventie en vroegsignalering worden dan ondersteund vanuit gekoppelde informatie, die niemand in het bijzonder aanwijst of aanmerkt (geen stigmatiserende of belastende werkwijze), maar wel voor beschikbaarheid en aanwezigheid van steun en hulp zorgt, daar waar dit qua verhoogde concentratie van kwetsbaarheden en risico vaker hulp en steun nodig is.
- Ouders zijn vanuit SJSO (met name vanuit de relatie met school) beter bereikbaar en professionals uit de praktijk geven aan dat zij vanuit school eerder bereid zijn hulp en steun te accepteren, ook thuis. In contact met vertegenwoordiging van ouders (ook met multi problematiek) wordt dit nadrukkelijk bevestigd.

5 Evaluatie SJSO: aanbevelingen

5.1 Hulp en steun op of via het onderwijs: winst leerling en thuis

Onze formatieve evaluatie van het raamcontract SJSO maakt duidelijk dat professionals uit het speciaal onderwijs en de specialistische jeugdhulp overwegend positief zijn over het eerste jaar specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs, zoals geregeld in een raamcontract vanuit de gemeente.

De samenwerking tussen onderwijs en hulpverlening bestaat daarbij al langer en is in het speciaal onderwijs, met name in de zogenoemde PI- (of RENN₄) scholen, zelfs decennia oud. Ook andere grotere jeugdhulporganisaties bieden soms al sinds ruim tien jaar integrale specialistische onderwijszorgarrangementen. Voor dit soort aanbieders zijn de therapeutische of onderwijskundige winstgebieden niet nieuw, voor andere scholen en aanbieders van jeugdhulp in het raamcontract is dit wel nieuw. Maar overal is men duidelijk: dat dit nu vanuit een inkoopmodel wordt ondersteund, een model dat directe inzet zonder administratieve belasting, doorverwijzing, indicatieprocedures en wachttijden mogelijk maakt, is een enorme stap vooruit. Werken volgens het principe '1 kind-1 gezin-1 plan' komt dichterbij en nadrukkelijk is gesteld dat tijdige hulp, direct inzetbaar en zonder wachtlijsten en wachttijden, de grote winstgebieden zijn.

- De winst is in eerste plaats zichtbaar voor de leerling, die direct geholpen wordt en niet langs verschillende

- deskundigen of meerdere lokketten moet, vaak op andere adressen of bij andere organisaties, en die niet hoeft te wachten terwijl hulp direct nodig is.
- Maar ook voor hun ouders is de (toch) stigmatiserende en belastende gang langs instanties met intakeprocedures en wachttijden voorbij, met direct beschikbare specialistische jeugdhulp op school.
  - Ouders zijn positief en bovendien eerder bereid hulp te ontvangen, de relatie met school bestaat al, de leergerichte en pedagogische samenwerking tussen ouders en school is een inherent gegeven en is van nature minder ‘vreemd’ of indringend, dan een nieuwe relatie met een nieuwe instantie die als ver weg wordt beleefd.

Doorlopend continuüm school-thuis

- Specialistische steun en behandeling beweegt zich nu op een doorlopend continuüm school-thuis, en daarmee langs het natuurlijke dagelijkse bestaan van een leerling. Dit geeft een meer ‘automatische’ werkrelatie, waarin samenwerking tussen ouders en school gewoon is.²⁵

---

25 Tuerk, McCart en Hengeler (2012) rapporteren samenvattend dat *multiple clinical trials* uitwijzen dat normaliserende samenwerkingsstrategieën (*collaboration strategies in family work*) de verklarende factor zijn en meer verklarende kracht tonen in empirische studies bij behandeling van gedragsproblemen: de non specifieke factoren (of generieke relatiekenmerken en het persoonsgebonden handelen) hebben een groter aandeel in een significant effect van (systeemgerichte) therapieën dan specifieke methoden- of theorie-gebonden factoren. Op basis van dit soort studies die non specifieke factoren incorporeren zijn niet alleen methoden ontwikkeld zoals multi systeem therapie (MST), waarbij naast het gezin de school een steevast systemisch onderdeel is van behandeling, maar ook diverse vormen van *school integrated mental health treatment for children and adolescents*. Zie onder meer Walker, Horner, Sugai, Bullis, Sprague, Bricker & Kaufman (1996); Davis & Cooke (2007); Atkins, Hoagwood, Kutash & Seidman (2010) en Garcia-Carrion, Villarejo-Carballido & Villardon-Gallego (2019).

Ook voor de leerkrachten in het speciaal onderwijs

- Docenten zijn positief: de rust in de klas keert eerder terug, de inzet van therapeutische expertise in de klas geeft ruimte aan het vakinhoudelijk lesgeven en bij complexe problemen hebben ze directe deskundigenconsulatie bij de hand, ze hoeven zich daarbij niet alleen zorgen te maken wanneer ze vermoeden dat er ernstige problemen spelen: er is iemand aanwezig die doorpakt wanneer dat nodig is.

Last resort in stepped care model: problematische identificatie

- Met betrekking tot de plaats en positie van het speciaal onderwijs sinds Passend onderwijs, is veelvuldig opgemerkt dat het speciaal onderwijs laat wordt ingezet, soms met de nodige faalervaringen alvorens een leerling er uiteindelijk wordt geplaatst (Passend onderwijs als *stepped care* model);
- De populatie leerlingen die nu op het speciaal onderwijs terecht komt is soms al lang onderweg en meervoudig problematisch, wat een terugplaatsing naar regulier onderwijs (of regulier vervolgonderwijs) compliceert.
- SJSO heeft in dit verband verbetering gebracht, vooral met betrekking tot de sociale cohesie op scholen voor speciaal onderwijs. Maar de waarschuwing van professionals dat deze werkelijkheid de sociale identificatie (i.c. spiegeleffect op zelfbeeld) van leerlingen op termijn geen goed doet (zie pagina 65), is belangrijk.

Deze opmerkingen komen overeen met wat in hoofdstuk 3, paragraaf 3.7, staat vermeld.

5.2 Van raamcontract naar standaard aanbod

We gaan hier aan de hand van de drie niveaus zoals in paragraaf 1.6 genoemd in op onze aanbevelingen bij SJSO. We gaan eerst op het niveau van gemeente en Stuurgroep na wat de verwachtingen

een aanbevelingen zijn voor SJSO vanaf 2020 en verder. Daarna sommen we opmerkingen en aanbevelingen van praktijkprofessionals op en ten slotte gaan we in op de aanbevelingen vanuit het perspectief van ouders en leerlingen.

5.2.1 Macro(systeem)niveau

Eind 2019 blijkt bij het sluiten van het jaar dat het aantal jongeren in jeugdzorg in Nederland stijgt. Veel gemeenten kampen met financiële tekorten en ook de gemeente Amsterdam ziet zich genoodzaakt forse maatregelen te nemen. De kosten voor jeugdzorg – de verzamelnaam voor jeugdhulp, jeugdbescherming en jeugdreclassering, aldus NRC op 1 november 2019 n.a.v. een raadsbrief van de wethouder jeugdzorg in Amsterdam – zijn opnieuw hoger dan begroot.

Het Centraal Bureau voor Statistiek (CBS) maakt in november 2019 bekend dat in de eerste helft van 2019 366.000 jongeren in Nederland in jeugdzorg zijn, tegenover 361.000 een jaar eerder. Ook de duur van jeugdzorg is toegenomen. In Amsterdam kregen 17.225 jongeren tot 23 jaar in deze periode een vorm van jeugdzorg: dat is ruim 1 op de 10.

De Nederlandse Vereniging van Gemeenten noemt de autonome positie van huisartsen als een oorzaak voor te veel verwijzingen, naast de oplopende kosten op gemeentehuizen.

De gegevens uit onze verkennende evaluatie echter, voor zover bekend in verband met het raamcontract SJSO, bevestigen dit beeld niet. De huisartsen lijken voor zover wij dat na kunnen gaan niet de grootste verwijzer voor jeugdhulp in Amsterdam en de inzet met SJSO lijkt de kosten in de toegang tot jeugdhulp al na het eerste schooljaar 2018-19 terug te dringen, ook m.b.t. tot de gemiddelde behandelduur onder een ‘segment profiel intensiteit indicatie.’

Verdere voorlichting aan huisartsen over SJSO zou het aantal verwijzingen vanuit huisartsen in Amsterdam bovendien kunnen

doen teruglopen, zo geven praktijkprofessionals aan in onze evaluatie van het raamcontract.

Een kostenstijging is in SJSO verband in ieder geval niet gebleken, de kosten lijken zelfs iets terug te lopen. Er zijn in de eerste periode SJSO (2018-19) uiteindelijk een kleine 1900 leerlingen geholpen.

En wat betreft systeemkosten: juist op basis van de gegevens zoals ze in SJSO verband vrijkomen, zou het goed zijn na te gaan hoeveel systeemkosten (i.c. gemeentekosten) bespaard blijven die normaliter schuilgaan achter jaarlijks zo'n achttien- tot negentienhonderd indicatiestellingen, extra onderzoeken en verwijsprocedures, met verschillende instanties.

De gemeente Amsterdam heeft met SJSO een belangrijke stap gezet. Mogelijk kan die stap in haar vervolg wel eenvoudiger qua opzet om gemeentekosten nog verder te besparen ten gunste van het kind en het primair proces rond het kind. De Stuurgroep SJSO kan in dit verband nagaan hoe SJSO ingebed kan raken in de standaardinkoop jeugdhulp van de gemeente Amsterdam, in plaats van een apart raamcontract ernaast.

Dit neemt niet weg dat het eerste jaar SJSO een onverminderd positief beeld oplevert, wellicht mede door de keuzevrijheid voor partnerorganisaties vanuit scholen, wat een goede sociale cohesie en samenwerking bevordert en gedwongen winkelnering tegengaat. Het heeft een goede start bewerkstelligd. Toch zal iedereen begrijpen dat het raamcontract SJSO een meer solide toekomst heeft met een beperkt aantal contractpartners, dat minder bewerkelijk en kostbaar is. Systeemkosten moeten zoveel mogelijk worden beperkt, het primair proces moet zoveel mogelijk ruimte krijgen.

In dit verband wijzen we ook op de regionale processen tussen gemeentes zoals de onderlinge verwijs- en verrekeningskosten: de tijd en energie die gaat zitten in regionale verrekening na voorfinanciering kost zowel instellingen als gemeenten geld. Nu

dreigen bepaalde bijzondere regionale voorzieningen met een evident maatschappelijk nut en aantoonbaar effect bovendien verloren te gaan, terwijl de systeem- en proceskosten doorlopen, die gevolg zijn van de decentralisatie naar gemeenten. Een goed lopende Amsterdamse vso-school voor mavo, havo en vwo met een bovenregionale functie heeft in ons onderzoek aangegeven dat deze school haar bestaansrecht dreigt te verliezen als er geen passende oplossingen gevonden worden voor het bedienen van leerlingen uit regiogemeenten. Een van de weinige scholen voor voortgezet speciaal onderwijs op mavo-havo-vwo niveau, die leerlingen opleidt tot dezelfde eindkwalificaties als het reguliere vo, kan zich nauwelijks handhaven indien regionale inkoop en bekostiging niet goed tot stand komt. Bovenregionale inkoop en verrekening zou niet alleen voor de jeugdbescherming en jeugdreclassering moeten worden overwogen, de voorzieningen waar deze kinderen en jeugdigen op zijn aangewezen (zoals de hier genoemde school voor mavo, havo en vwo) functioneren namelijk eveneens op een bovenregionaal niveau. De gemeente Amsterdam zou voor de meest kwetsbare groepen in staat moeten worden gesteld de inkoop vorm te geven op de schaal waarmee ze (ook) regionale en bovenregionale kinderen, jeugdigen – en leerlingen – bedient. Dit komt de beschikbaarheid en bereikbaarheid van specialistische zorg en speciaal onderwijs voor leerlingen ten goede, ook voor de kwetsbare leerlingen uit kleinere gemeenten, die op deze schaal nauwelijks het benodigde volume en expertise bereiken dat nodig is voor zo'n aanbod.

De aanbevelingen die uit onze evaluatie op het gemeentelijke inkoopniveau naar voren komen zijn kort opgesomd:

- Verdere voorlichting aan huisartsen over SJSO zou het aantal verwijzingen vanuit huisartsen in Amsterdam kunnen doen teruglopen;
- Bereken bij benadering hoeveel systeemkosten (i.c. gemeentekosten) bespaard blijven die schuilgaan achter

- jaarlijks zo'n achttien- tot negentienhonderd indicatiestellingen, extra onderzoeken en verwijspcedures, met verschillende instanties.
- De gemeente Amsterdam heeft met SJSO een belangrijke stap gezet. Mogelijk kan die stap in haar vervolg wel eenvoudiger qua opzet om gemeentekosten nog verder te besparen ten gunste van het kind en het primair proces rond het kind. De stuurgroep kan in dit verband nagaan hoe SJSO ingebed kan raken in de standaardinkoop jeugdhulp van de gemeente Amsterdam, in plaats van een apart raamcontract ernaast.
  - In dit verband wijzen we ook op de regionale processen tussen gemeentes, zoals de onderlinge verwijs- en verrekeningskosten: het verdient aanbeveling om samen met regiogemeenten na te gaan of de gemeente Amsterdam direct in staat kan worden gesteld om de inkoop vorm te geven op de schaal waarmee ze (ook) regionale en bovenregionale kinderen en jeugdigen – i.c. leerlingen op speciaal onderwijs – bedient (in plaats van een tijdrovende, bewerkelijke en daardoor dure systematiek van voorfinanciering en verrekening achteraf).

Volledigheidshalve sommen we nog een aantal aanbevelingen op, die voortkomen uit hoofdstuk 4:

- Breng de specialistische preventie wel in beeld door enige registratie. Voorkom een lastige bureaucratie, maar voorkom eveneens met enige registratie dat dit uit beeld verdwijnt, de parkijk is sterk geholpen met specialistische preventie.
- Geef scholing over de mogelijkheden tot verantwoorde gegevensdeling op basis van het Verdrag inzake de rechten voor het kind. De AVG en wet BIG maken gegevensdeling niet helemaal onmogelijk, er is ruimte, mits goed overwogen.
- Verken in samenspraak met de Gecertificeerde Instellingen (GI) voor jeugdbescherming de mogelijkheden om

gezamenlijk actief vorm te geven aan monitoren, contacthouden en wegen en beoordelen.

- Heroverweeg de inschatting van de behoefte aan specialistische hulp en steun voor onderwijs aan licht verstandelijk beperkte leerlingen (LVB), meer ruimte is nodig.
- Verken de mogelijkheid voor een meer data-gedreven keuze bij de verdeling van specialistische jeugdhulp fte over de verschillende schoollocaties en schooltypen. Databestanden zoals aanwezig bij CBS, DUO, Justitie en gemeenten geven mogelijkheid kwetsbare gezinnen in beeld te brengen en op basis hiervan leerlingen te identificeren die gebukt gaan onder een latente behoefte aan hulp en steun bij een ononderbroken schoolgang. Rapportage op een geaggregeerde en geanonimiseerde wijze die niemand in het bijzonder aanwijst, zou voor alle bestuurders een relatief objectief onderbouwde leidraad kunnen zijn bij het samen bepalen tot preventieve inzet van specialistische hulp en steun per schooltype of locatie.

5.2.2 Meso(instelling)niveau

We sommen hierna adviezen (aanbevelingen) op van professionals uit de praktijk van SJSO. We hebben hen gevraagd welke opmerkingen of aanbevelingen nog moeten worden genoemd, die in onze evaluatie niet aan de orde zijn geweest.

Een aantal professionals reageert onder deze noemer ook gewoon met opmerkingen dat het goed gaat - of een enkeling dat het juist niet beter gaat - we nemen deze hier integraal op, omdat ze goed weergeven hoe de samenwerking tussen specialistische jeugdhulp en speciaal onderwijs (en praktijkonderwijs) in de praktijk wordt ervaren. We hebben een klein aantal aanbevelingen of overige opmerkingen weggelaten omdat ze direct tot gecontracteerde aanbieders herleidbaar zijn.

Aanbevelingen en overige opmerkingen van jeugdhulpprofessionals (respons open antwoorden vragenlijst =24)

- Voldoende beschikbaarheid van kinder- en jeugdpsychiaters is een gemis (vanwege een tekort), kan dit ondervangen worden door bijvoorbeeld ook kinderartsen bij SJSO te betrekken? Daar is veel behoefte aan vanwege inzet van medicatie voor veel leerlingen en de controle hiervan. Dit zou een aanwinst kunnen zijn binnen de school. Er is wel een duidelijke visie op SJSO, maar beleidsmatig wordt het vooral aan inzicht van de scholen overgelaten. Is daar niet een bepaald raamwerk voor? En maatschappelijk werk invoeren in SJSO, er wordt daarmee voorzien in een grote behoefte.
- De (jeugd)hulp is sneller, effectiever en op maat.
- Er komen jongeren in zorg die normaal heel lastig in behandeling komen maar deze behandeling wel heel erg nodig hebben.
- Er worden minder leerlingen doorverwezen naar een andere school!
- Er zijn korte lijnen en toegankelijke en flexibele hulp is nu voor ieder kind beschikbaar. Wat nog verbeterd kan worden is dat het verschil tussen SJSO en de reguliere jeugdhulp duidelijker wordt voor ouders, huisartsen en andere betrokken partijen. Nu is het niet altijd duidelijk waar de verantwoordelijkheid voor het gehele hulpverleningstraject precies ligt.
- Er zijn zeker onderwerpen waar (meer) evaluatie op gewenst is. Dit inventariseren we graag nader. Bijvoorbeeld de ondersteuning die per school kan verschillen. School heeft trekkingsrecht: op welke manier heeft iedere school gebruik gemaakt van dat recht om op maat ondersteuning voor de leerlingenpopulatie te vinden en hoe hebben zij dat ervaren?
- Geef het project (SJSO) de tijd om zich te ontwikkelen en laat er meer aandacht zijn voor onderzoek naar de werkende ingrediënten. De inhoud is de basis van het succes.

- Het is een verbetering dat scholen en jeugdhulporganisaties elkaar en elkaars werkwijze beter leren kennen. Dit is vooral merkbaar bij complexe casussen. Hier zie je vaak dat partijen tegenover elkaar komen te staan vanwege onbegrip. Door meer begrip kan er beter worden gekeken naar oplossingen en kan creatiever hiermee worden omgegaan.
- Toeleiden naar een nieuwe onderwijsplek is van toegevoegde waarde om schooluitval te voorkomen. De jeugdhulpverlener kan ouders en leerling ondersteunen bij het vinden van een passende onderwijsplek en de ondersteuning voortzetten in de nieuwe situatie, waar normaliter vaak een knip in zit. Ik zie hier ook een mooie uitdaging voor het SJSO betreffende de samenwerking tussen kinderdagverblijven, voorschoolse voorzieningen en onderwijs.
- Dat er nu soms overlap zit tussen SJSO inzet en een SPIC kan juist kansen bieden. Door SJSO inzet vermindert de kans op acute crisis gedurende de wachtperiode. Ook zou het kunnen dat de problematiek vanwege ondersteuning afneemt in ernst en behandeling beter of sneller aanslaat.
- SJSO binnen de school is een vast onderdeel van de school geworden wat niet meer gemist kan worden! Het heeft er o.a. voor gezorgd dat vroegtijdige schooluitval is verminderd. Meer ouderbetrokkenheid, geen wachtlijsten, er wordt meer op maat gewerkt, individuele plannen et cetera.
- Ik denk dat er minder gedacht moet worden in beperkte vormen van hulpverlening maar breder gekeken kan worden naar oorzaak en gevolg van de ontstane problematiek. Ik kom te vaak tegen dat er bij ouders veelal gekeken wordt naar oplossingen en niet wordt geanalyseerd waar de oorzaak van de problematiek ligt.
- Ik ervaar de inzet van SJSO als een verbetering van de kwaliteit van het speciaal onderwijs. Door de inzet van laagdrempelige jeugdhulp is het mogelijk om leerlingen met een meer intensieve zorgvraag binnen de onderwijscontext te

behouden. Kansen zie ik in het versterken van de samenwerking met derden zoals de jeugdarts en het OKT, daarnaast is er winst te behalen in de positionering tegenover ouders. Zij ervaren over het algemeen een hoge mate van betrokkenheid maar lijken het SJSO ook te zien als een aanvulling op het aanbod van de school en hebben onvoldoende zicht op het aanbod dat vanuit SJSO mogelijk is buiten de schoolcontext.

- Meer ruimte om (ook) andere functies in te zetten dan in het contract staat, denk hierbij aan functies als VIB.
- Korte lijnen hulpverleners SJSO/leerkrachten genoeg kennis en bagage in het ZAT. Snel handelen.
- Over het algemeen zou er meer outreachende zorg/begeleiding mogen komen en meer samenwerking met een andere aanbieder, welke niet in het SJSO team zit. Dit zou makkelijker/snelere/praktischer mogelijk moeten zijn.
- School staat meer open voor ouders en gezinssituatie, meer begrip. Meer ouderbetrokkenheid. Gezinnen worden eerder geholpen waardoor crisis/escalatie en uitval op school voorkomen wordt. SJSO kan ook goed ter overbrugging naar behandeling ingezet worden en kan zorgen voor transfer ook van ene school naar ander. Leerkrachten benaderen kinderen en ouders nu meer vanuit de behoefte van ouders/leerlingen. Er wordt meer tijd genomen om ook de sociaal emotionele ontwikkeling in kaart te brengen en hier in het lesaanbod rekening mee te houden. Kan als jeugdhulpverlener soms toch minder goed naast de ouder staan en deze op vraag volgen omdat belang van kind op school grote rol speelt terwijl soms de nadruk in gezinnen iets meer ligt op voorwaarden scheppen bv rond bestaanszekerheid of stressreductie (hierdoor minder op school aanwezig). Er is dan niet meteen zichtbaar dat dit de leerling ten goede komt. Er is meer overlap met Samen Doen teams en OKA: dit vraagt steeds afstemming. Voor verwijzers is niet altijd duidelijk wat zij aan

resultaat/soort inzet kunnen verwachten van SJSO waardoor toch vaak doorverwezen wordt via SPIC. Bij doorverwijzing naar behandeling (SPIC) is er vaak een eigen ouderbegeleider bij de betreffende aanbieder. Terwijl behandeling ook een kortdurende aanvulling op aanbod SJSO zou kunnen zijn (na behandeling weer afschalen naar SJSO).

- Wanneer doorverwijzing noodzakelijk is, is het zeer vertragend dat er (nog) een SPIC aangevraagd moet worden.
- Wij ervaren in principe geen belemmeringen en loopt de samenwerking goed. Bij onze start waren er enkele onduidelijkheden waarbij scholen ook nog zoekende waren naar een werkwijze hierin. Duidelijkheid intern en over en weer de verwachtingen bespreken is/was een must. Bij de ene school verliep het anders dan bij de andere. Merendeels in positieve zin.

Aanbevelingen en overige opmerkingen van onderwijsprofessionals (respons open antwoorden vragenlijst = 26).

- Invoering passend onderwijs – onder lerarentekort in BO, SBO en SO – en naschools (behandel)aanbod zoals nu aangeboden in 2018-2019, bestond niet in 2017-2018, en voldoet wel aan een vraag van ouders & kind. - Door ontbreken van naschoolse opvang voor SO kinderen wordt nu ook vaak gebruik gemaakt van naschools behandelaanbod; een m.i. duurdere voorziening die voor een deel ook vervangen zou kunnen worden door naschoolse opvang voor SO leerlingen
- De hulp is beter afgestemd op onze doelgroep van leerlingen en ouders. -De hulp stagneert minder vaak. -De ontwikkelingskansen op meerdere ontwikkelingsgebieden van de leerlingen (en ouders)op onze school wordt zeer vergroot. -Er wordt veel meer op maat gehandeld en gekeken naar de behoefte van een leerling en ouders.
- Hulp is nu meer op maat en nabij wat passend is voor onze cl. 4 doelgroep. Kinderen en ouders krijgen hierdoor de juiste

hulp in de juiste duur waardoor kinderen zich veel beter ontwikkelen op school en niet uitvallen. Hulp stagneert nauwelijks meer en ontwikkelingskansen (op meerdere leefgebieden) nemen toe. -Hulp is laagdrempelig en ouders voelen veel meer vertrouwen wanneer dit zoals nu binnen de school plaatsvindt. -Het wordt als zeer prettig ervaren dat we verschillende partijen voor SJSO binnen de school hebben waardoor we een breed aanbod hebben en voldoende capaciteit om alle ouders en kinderen (en ook leerkrachten) op de juiste manier te ondersteunen. -Wanneer onze kinderen het binnen school en/of binnen de thuissituatie niet redden en verwezen moeten worden naar een 3-milieusvoorziening of klinische opname is dat een probleem (nauwelijks capaciteit binnen de regio, lange wachtlijsten etc) -Voor de toekomst is het ook belangrijk om te kijken naar een naschools aanbod binnen de SJSO (dat hebben we nu niet maar is wel nodig).

- De transitie hangt nog steeds in de lucht waarbij orthopedagogen uit de school worden gehaald en dan toegevoegd worden aan de jeugdhulpverleningsinstanties en dan via die constructie (weer) in de scholen komen te werken. Hier heb ik wel zorgen over. Intern heb je dan alleen nog een zorgcoördinator. De samenwerking met SJSO vraagt veel coördinatie naast alle andere vele taken die het intern zorgteam heeft. Ik maak mij zorgen of dat nog uitvoerbaar is en in hoeverre zij nog dezelfde werkzaamheden mogen uitvoeren zoals dat nu gebeurt.
- De zorg is directer beschikbaar maar de kwaliteit van zorg is niet dusdanig (bij onze aanbieder) dat daadwerkelijk minder specialistische hulp nodig is.
- Door inzet SJSO zijn er minder verwijzingen nodig en krijgen kind en gezin veel beter wat ze nodig hebben, omdat het zo direct en schoolgebonden is. Laagdrempelig, veel meer vertrouwen, directe lijnen. Van ouders horen we terug dat ze het heel prettig vinden dat de zorg aan de school gekoppeld is.

En dat er daarin intensief wordt samengewerkt. We zien dat dat bij ouders zorgt voor een veel lagere drempel, waar we eerder (voor SJSO) zagen dat ouders door de drempel niet bij zorg of OKT arriveerden.

- Een (school)maatschappelijk werker wordt erg gemist. De laagdrempeligheid en proactieve houding van een maatschappelijk werker is compleet anders van die van een OKA.
- Een verbetering vind ik het slechten van de muur tussen onderwijs en zorg, zodat eenieder goed geïnformeerd is en de juiste hulp op tijd kan worden ingezet.
- Erg tevreden. Vooral door de verschillende expertises: jeugdhulpverlening, gedragsdeskundige, kinderpsychiater, dit is de kracht van het lukken van SJSO, belangrijk is dat de inzet breed blijft.
- Ons college is een tussenvoorziening met een complexe doelgroep. Ondanks de huidige inzet hebben we soms een interne wachtlijst. Het zou fijn zijn als SJSO gecontinueerd wordt en indien mogelijk uitgebreid.
- Het is een meerwaarde. Bezwaarlijk is de peildatum. Onze school is met 50% gegroeid maar krijgt niet meer ondersteuning terwijl de problematiek wel toeneemt. Met name de preventieve inzet is een grote toegevoegde waarde zeker op de gedragsontwikkeling bij sommige leerlingen. Het geeft sommige leerlingen een betere start in het VO.
- Inzet is in een korte tijd een wezenlijk onderdeel van onze tussenvoorziening geworden en anders kan niet gezien worden als 'oplosser wachtlijst', vermindering van het aantal verwijzingen of afname zorgbehoefte. Door preventieve werking zijn (gelukkig maar) juist meer leerlingen in het zicht van 'de zorgverleners', snelle en effectieve aansluiting op jeugdzorg blijft echter moeizaam. Al met al een zeer zinvolle inzet!

- Meer leerlingen en hun ouders krijgen nu laagdrempelige zorg op school, dit is erg fijn. Veel leerlingen komen bij ons al binnen met een vraag om gespecialiseerde hulpverlening (behandeling ggz), deze aanvragen lopen logischerwijs niet terug. Daarnaast gaat het bij veel leerlingen om complexe problematiek, waardoor ook na schooltijd extra zorg gevraagd wordt (bijv. zorgboerderij of logeren in het weekend) waarvoor nog steeds SPIC nodig is. Hiervoor lijken SPICS misschien niet terug te lopen, maar moet ook gekeken worden waarvoor deze ingezet worden (gespecialiseerde behandeling waardoor ze tijdelijk op onze school geplaatst worden of extra ondersteuning buiten school nog nodig voor gezin).
- Meer van elkaar leren als het gaat om good practices aangaande samenwerking onderwijs-jeugdhulp. In de 'etalage' zetten.
- We merken dat er steeds meer ambulante zorg nodig is voor de gezinnen. Leerlingen die uitvallen en thuiszitten, komen moeizaam aan bij de behandeling hier op school. Dit vraagt om meer flexibiliteit en creativiteit vanuit het SJSO. We lopen dan tegen allerlei regelingen/uren/indicaties aan.

5.2.3 Micro(doel)niveau

Indirect is al duidelijk geworden dat vanuit het perspectief van de leerling en diens ouder(s) SJSO een verbetering betekent ten opzichte van de situatie daarvoor. Wij zijn in gesprek met een ouder, die in SJSO verband hulp voor haar dochter ontvangt, uitgebreid geïnformeerd over het verschil dat zij ervaart ten opzichte van een lange geschiedenis van hulp en steun voor invoering van SJSO. Haar dochter is vanaf haar vierde jaar (op basis van pervasieve ontwikkelingsproblematiek) in aanraking gekomen met hulpverleners en aangewezen op intermitterende afhankelijkheid van instanties. Deze ouder heeft ons treffend uitgelegd hoe ze iedere keer weer met andere instanties, specialisten en verwijzingen te maken heeft gehad. Maar ook

binnen instanties iedere keer weer met andere professionals werd geconfronteerd. Het was een komen en gaan van professionals in het leven van haar dochter – “Ik begrijp het wel, met jeugdhulp via aanbestedingen, tijdelijke aanstellingen van jeugdhulpverleners en veel zzp-érs” – die vanuit de aard van haar problematiek juist gebaat is bij weinig wisselingen van mensen die zich over haar ontfermen of waarmee ze in vertrouwen een relatie op moet bouwen. Maar iedere deskundige wilde toch weer een eigen onderzoek doen en niet voortbouwen op wat al bekend was uit voorgaande hulpverlening. En alles gebeurde naast school, alsof er twee volstrekt gescheiden werelden bestonden. Vanuit de problematiek van haar dochter is deze scheiding niet alleen extra ongunstig (een doorlopend beeld en geregelde afstemming voorkomt escalaties): ook voor de ouder was het gewissel tussen deskundigen en de aparte gang langs scholen voor speciaal onderwijs en jeugdhulp bijzonder belastend, iedere keer moest zij opnieuw van alles uitleggen, toelichten of overdoen. De ouder geeft aan dat zij zich steeds minder gehoord voelde en steeds vaker als ‘lastig’ werd ervaren, als zij opmerkingen durfde te maken of zich als de expert opstelde, die zij als ouder van haar dochter inmiddels is geworden.

Zij voelt zich nu, met de hulp en steun die zij vanuit SJSO integraal ontvangt vanuit het speciaal voortgezette onderwijs, niet alleen serieus genomen, maar ook ontlast. Ze kan eenvoudig op school met haar dochter gesprekken voeren, hoeft niet langs andere instanties en kan zelfs hoogspecialistische hulp eenvoudig via school consulteren. Ze heeft het gevoel dat er met haar wordt samengewerkt en dat ze haar inbreng serieus nemen. Ze komen op haar huidige school niet aan met ‘een of andere standaardmethodiek’ maar bepalen samen met haar en haar dochter wat nodig is en wat haalbaar is. De schoolgang is meer een automatisch middelpunt in haar bestaan geworden, van waaruit alles wordt geregeld. De ouder geeft aan dat haar dochter rustiger is geworden en niet langer ‘gestressd’ voor iedere therapieessie,

wat voorheen wel het geval was. De belangrijkste aanbevelingen die zij mee wil geven zijn:

- Luister naar ouders, zij zijn doorgaans de deskundige bij uitstek, niet bij voorbaat invullen dat problemen starten in de ouder-kind relatie, dat is bij stoornissen zelfs zelden het geval;
- Wisselingen van hulpverleners goed plannen en voorbereiden en kinderen of jeugdigen daar niet 'opeens mee confronteren' als dit nodig is. Wanneer medewerkers in de jeugdhulp of het onderwijs solliciteren of overgeplaatst worden, dan is dit vaak al weken bekend, daar kun je kinderen en ouders eerder in meenemen.
- Sluit werkelijk aan bij de leefwereld van het kind, denk niet vanuit systemen, procedures of protocollen. Dat kan natuurlijk op de achtergrond, maar niet op de voorgrond in contact met het kind.
- Wanneer het spannend wordt: overrompel kinderen en ouders niet, communiceer tijdig en vooruit. Mensen kennen vaak de regels en wetten niet, geef ze tijd om mee te denken.
- Praat met het kind, eigenlijk zijn gesprekken zonder het kind zelden tot nooit nodig, betrek ze erbij en laat ze meedenken over wat het beste is voor hen. Dan is zelfs iets ingrijpends als een overplaatsing naar een andere school minder eng en belastend.

Literatuurlijst

- Achenbach, T.M., Ivanova, M.Y. & Rescorla, L.A. (2017). Empirically based assessment and taxonomy of psychopathology for ages 1½-90+ years: Developmental, multi-informant, and multicultural findings. In: *Contemporary Psychiatry*. 2017 Nov;79:4-18. doi: 10.1016/j.comppsy.2017.03.006. Epub 2017 Mar 14.
- Achenbach T.M., Becker A., Döpfner, M., Heiervang, E., Roessner, V., Steinhausen H.C. & Rothenberger, A. Multicultural assessment of child and adolescent psychopathology with ASEBA and SDQ instruments: research findings, applications, and future directions. In: *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 2008 March;49(3):251-75.
- Administratieprotocol Jeugdhulp 2019 en verder. Versie 3.1, mei 2019. Gemeente Amsterdam, regio Amsterdam-Amstelland en Zaanstreek-Waterland
- Andrews, D.A. & Bonta, J. (2016). *The psychology of criminal conduct*. New providence: LexisNexis Group
- Baker, B.L. (2006). Contributions of teacher-child relationship to positive school adjustment during elementary school In: *Journal of School Psychology* 44(3):211-229 · June 2006.
- Bexkens, A., Graas, D., & Huizinga, M. (2014). Als dat maar goed gaat: kinderen met een licht verstandelijke beperking in het Passend Onderwijs, in *De Psycholoog*, pp 24-29: 2014.
- Binsbergen, M.H. van, Pronk, S., Schooten, E. van, Heurter, A. & Verbeek, F. (2019). Niet thuisgeven. Schooluitval vanuit het perspectief van leerlingen. Amsterdam: Kohnstamm Instituut
- Booi, H. (2014). Overlap in zorg voor de jeugd. Nulmeting multifocale zorg stadsregio Amsterdam. Amsterdam: gemeente Amsterdam
- Breetvelt, I.S., Meijer, J. & Binsbergen, M.H. van (2018). Short report literatuurverkenning Self-Efficacy & Resilience. Amsterdam: Kohnstamm Instituut

- Bronfenbrenner, U. (1979). *The ecology of human development*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press
- De Onderwijsraad (2010). *De school en leerlingen met gedragsproblemen*. Den Haag
- De Winter, M. (2011). *Wereldwijd opvoeden*. Amsterdam: SWP Uitgeverij
- De Winter, M. (2006). *Opvoeding in democratie*. Amsterdam: SWP Uitgeverij
- Earls, F, & Carlson, M. The Social Ecology of Child Health and Well-Being. In: *Annual Review of Public Health* 22(1):143-66 · February 2001
- Eisenberg, N., Spinrad, T.L., Fabes, R.A., Reiser, M., Cumberland, A., Shepard, S.A., Valiente, C., Losoya, S.H., Guthrie, I.K. & Thompson, M. The relations of effortful control and impulsivity to children's resiliency and adjustment. In: *Child Development*. 2004, Jan-Feb;75(1):25-46.
- Eisenhower, A.S., Baker, B.L. & Blacher, J. (2007). Early Student-Teacher Relationships of Children With and Without Intellectual Disability: Contributions of Behavioral, Social, and Self-Regulatory Competence. *Journal of School Psychology*. 2007;45(4):363-383.
- Flanagan, D.P. & E.M. McDonough, (2018). *Contemporary Intellectual Assessment, Fourth Edition. Theories, Tests, and Issues*. New York: Guilford
- Frydenberg, E. (2008). *Adolescent Coping. Advances in Theory, Research and Practice*. London: Routledge
- Goei, S.L, Nelen, M.J.M., Oudheusden, M., De Bruine, E., Piscaer, D., Roozeboom, C., Schoorel, B., & Blok, R. (2010). *Omgaan met gedragsproblemen in het onderwijs: SWPBS (deel 1) [Coping with Behavioral Problems in Education: SWPBS (part 1)]*. *Remediaal 1*, jaargang 2010/2011, p. 12-17.
- Goei, S.L., & Kleijnen, R. (2009). *Omgang met zorgleerlingen met gedragsproblemen*. Zwolle: Hogeschool Windesheim
- Gustafsson, J.E., Allodi M. Westling, Alin Åkerman, B., Eriksson, C., Eriksson, L. Fischbein, S., Granlund, M., Gustafsson, P. Ljungdahl, S., Ogden, T. & Persson, R.S. (2010). *School, Learning and Mental Health: A systematic review*. The Royal Swedish Academy of Sciences: Health Committee
- Hillhorst, P. & Zonneveld, M. (2013). *De gewoonste zaak van de wereld, radicaal kiezen voor de pedagogische civil society*. Den Haag: Raad voor Maatschappelijke ontwikkeling
- Inzicht in zorg in onderwijstijd. Eindrapportage. Berenschot, 24 juli 2019
- Koopman, P.N.J. & Ledoux, G. (2018). *Trends in verwijzingen speciaal onderwijs 2011-2017*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut
- Knotter, M., Spruit, A., de Swart, J., Wissink, I., Moonen, X., & Stams, GJ. (2018). Staff's attitudes and reactions towards aggressive behaviour of clients with intellectual disabilities: A multi-level study. In: *Research in developmental disabilities* 34(5):1397-1407 · March 2013.

- Leeuwen, E. van, Albrecht, G. & Vinkenvleugel, M. (2012). Schoolwide Positive Behavior Support (SWPBS): een succesvolle aanpak van gedrag op school. Een beschrijving van de aanpak en richtlijnen voor implementatie. In: Tijdschrift voor orthopedagogiek, jaargang 51, nr.9.
- Mathew A. White & Lea E. Waters. A case study of 'The Good School:' Examples of the use of Peterson's strengths-based approach with students. In The Journal of Positive Psychology Volume 10, 2015 - Issue 1: Special Issue in Memory of Chris Peterson, pages 69-76, 08 Apr 2014.
- McConaughy, S. (1993). Evaluating Behavioral and Emotional Disorders with the CBCL, TRF, and YSR Cross- Informant Scales. In: Journal of Emotional and Behavioral Disorders, vol. 1, 1: pp. 40-52. , First Published Jan 1, 1993.
- Meijer, J., & Petit, R. (2019). Onbenut potentieel van jongeren in een kwetsbare positie. Amsterdam: Kohnstamm Instituut
- Monitor Specialistische Jeugdhulp in Speciaal Onderwijs. Versie 1.0, 17 oktober 2018. Gemeente Amsterdam.
- Moonen, X. (2017). (H)erkennen en waarden Over het (h)erkennen van de noden mensen met licht verstandelijke beperkingen en het bieden van passende ondersteuning. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Natvig, G.K., Albrektsen, G. & Qvarnström, U. (2003) Methods of Teaching and Class Participation in Relation to Perceived Social Support and Stress: Modifiable factors for improving health and wellbeing among students, Educational Psychology, 23:3, 261-274
- Nelen, M., Van Oudheusden, M.A., & Goei, S.L. (2017). De kleur van SWPBS in Nederland. Culturele aanpassingen van het SWPBS-model aan de Nederlandse onderwijscontext volgens experts. Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 56, pp. 484-495.
- NJI. Samenvatting referaat m.b.t. Evaluatie Jeugdwet – Utrecht, 20 januari 2016
- NJI. Samen voor een ononderbroken schoolloopbaan - Utrecht, 6 november 2014
- NJI. Interventie. School-Wide Positive Behavior Support. Utrecht: NJI
- Ogden, T., Sorlie, A.M., Arnesen, A. & Meek-Hansen, W. (in publishing). The PALS School-Wide Positive Behavior Support Model in Norwegian Primary Schools-Implementation and Evaluation.
- Overheid.nl. Wettenbank. Jeugdwet: Geldend van 01-02-2019 t/m 08-03-2019
- Overheid.nl. Wettenbank. Wijzigingswet enkele onderwijswetten (herziening organisatie en financiering van [...] onderwijs, voortgezet onderwijs en beroepsonderwijs): Geldend van 01-01-2018 t/m heden
- Park, N & Peterson, C. (2009). Handbook of positive psychology in schools (pp. 65-76). New York, NY, US: Routledge/Taylor & Francis Group

- Peterson, C. Strengths of character, orientations to happiness, and life satisfaction. In: *The Journal of Positive Psychology* 2(3):149–156 · July 2007.
- Reiser, M., Murphy, B. C., Losoya, S. H., & Guthrie, I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality to children's externalizing and internalizing problem behavior. In: *Child Development*, 72, pp.1112–1134.
- Rumberger, R.W. (2012). *Dropping Out*. Harvard: Harvard University press
- Rutter, M. & Maughan, B. (2002). School effectiveness findings 1979–2002. In: *Journal of school psychology*, 2002 (Elsevier)
- Seligman, M. E. P., & Csikszentmihalyi, M. (2000). Positive psychology: An introduction. *American Psychologist*, 55(1), 5–14.
- Shane J Lopez & Michelle C Louis (2009) *The Principles of Strengths-Based Education*, *Journal of College and Character*, 10:4, DOI: 10.2202/1940-1639.1041
- Shin-Kim, Y., Koh, Y.O., & Leventahl, B. (2005). Pathways From Bullying Perpetration, Victimization, and Bully Victimization to Suicidality Among School-Aged Youth: A Review of the Potential Mediators and a Call for Further Investigation. In: *Trauma Violence & Abuse* 16(4). January 2014.
- Smeets, E., Veen, I. van der, Derriks, M. en Roeleveld, J. (2007). *Zorgleerlingen en leerlingenzorg op de basisschool*. Amsterdam: Kohnstamm Instituut
- Specialistische jeugdhulp in het speciaal onderwijs in 2017. Conceptversie 1.0, 4 juni 2018 Gemeente Amsterdam
- Traag, T. (2012). *Early school leaving in the Netherlands. A multidisciplinary study of risk and protective factors explaining early school-leaving*. Den Haag: Statistics Netherlands
- Traag, T. & Van der Velden, R.K.W. (2011). *Early school leaving in the Netherlands. The role of family resources, school composition and background characteristics in early school leaving*, in: *Irish Educational Studies*, vol.30, no.1 pp 45–62.
- Vervoort-Schel, J. Mercera, G., Wissink, I. Mink, E. & Helm, van der, P. (2018). *Adverse Childhood Experiences in Children with Intellectual Disabilities: An Exploratory Case-File Study in Dutch Residential Care*. In: *International Journal of Environmental Research and Public Health*, issue 15–10, nr. 2136, 2018.

Bijlagen

Bijlage 1 Specialistische jeugdhulp in speciaal onderwijs: schriftelijke vragenlijst

Het Kohnstamm Instituut voert een evaluatieonderzoek uit naar de eerste ervaringen met direct beschikbare specialistische jeugdhulp in het (speciaal) onderwijs, zoals geregeld in het raamcontract SJSO van de gemeente(s) Amsterdam en Diemen. Dit raamcontract is in het huidige schooljaar 2018-2019 ingegaan. In het raamcontract bieden 16 jeugdhulpaanbieders direct steun en specialistische jeugdhulp op of via school. Voordien was daar eerst een verwijzing (en beschikking) voor nodig, nu kunnen jeugdhulpprofessionals direct op school worden ingezet. Dit gebeurt op alle scholen waar een toelaatbaarheidsverklaring voor nodig is (speciaal onderwijs, po en vo) aangevuld met de boven-schoolse voorzieningen en het praktijkonderwijs. Deze vragenlijst is onderdeel van het evaluatieonderzoek. De vragenlijst is bedoeld zowel voor de jeugdhulpprofessionals als voor de teamleiders (van zorgteams) op de scholen. Zo krijgen we een beeld vanuit het perspectief van de jeugdhulp-professionals en vanuit de scholen. Graag vragen wij u, vanuit uw dagelijkse praktijkervaring antwoord te geven op de volgende vragen. Er wordt een aantal stellingen en uitspraken voorgelegd, met de vraag in hoeverre u het hiermee eens of oneens bent. De stellingen en uitspraken zijn gebaseerd op de onderzoeksvragen van de gemeenten Amsterdam en Diemen en de stuurgroep SJSO, waarin de Samenwerkingsverbanden onderwijs vertegenwoordigd zijn. Let op! In het algemeen wordt bij de stellingen en uitspraken gevraagd naar uw mening over het schooljaar 2018-2019, in vergelijking met het vorige schooljaar 2017-2018 (het gaat om een vergelijking van de situatie voor en na het raamcontract SJSO). U wordt gevraagd uw oordeel te geven op een vijfpuntsschaal, met als antwoordcategorieën 1 helemaal mee eens 2 mee eens 3 niet mee eens, niet mee oneens 4 mee oneens 5 helemaal mee oneens Als u geen oordeel kunt geven is er de antwoordcategorie weet niet. productie & verwerking: Elion.

Wat is de naam van de instelling waar u werkt (uw werkgever)?

- Altra
- Bascule
- Carehouse/Leveo Care
- Cordaan Jeugd
- Fibbe Studie Centrum voor Leerontwikkeling
- GGZ NHN v/h Triversum
- Groei & Glunder
- MOC Kabouterhuis
- Opvoedpoli
- Perspectief
- Philadelphia
- Prodeba
- Sensa / Axon Zorg B.V.
- Spirit
- Stichting S&B
- YOEP Onderwijs en Zorg
- Anders, namelijk...

.....

Beantwoordt u deze vragenlijst als jeugdhulpprofessional of als onderwijsprofessional?

Jeugdhulpprofessional

Onderwijsprofessional

Wat is de naam van de school waar u verbonden bent aan het zorgteam?

- Altra College
- Altra College Bleichrodt
- Altra College Noord
- Altra College Zuidoost
- Drostenburg
- Esprit Scholen
- Gerhardschool
- Kolom Praktijkcoll. De Atlant
- Kolom Praktijkcoll. Het Plein
- Kolom Praktijkcollege De Dreef
- Kolom Praktijkcollege Noord
- Loc, Montessori College Oost
- locatie, De Apollo
- locatie, Hogelant
- locatie, Iedersland College
- Locatie, Luca Praktijkschool
- Locatie, Tobiasschool
- Montessori SGM Amsterdam
- Mr de Jonghschool
- OC Drostenburg
- OC Noord
- OC Zuidoost

- OC Amstel
  - PI-school De Pionier
  - PI-school Prf Waterink West
  - PI-school PWS Noord
  - Professor Waterinkschool
  - SBO De Kans
  - SBO Professor Dumont
  - SBO Tobiasschool
  - SBO-Zuid Meander
  - School 2 Care
  - SO Alphons Laudy
  - SO Heldring
  - SSBO De Driesprong
  - SSBO De Hasselbraam
  - SSBO Het Spectrum
  - SSBO Prof Dr IC v Houte
  - SSBO Universum
  - SSBO Zeppelin
  - V S O De Heldring
  - Van Detschool
  - Van Koetsveldschool
  - VSO Alphons Laudy
  - Anders, namelijk...
- .....

Jeugdhulp beschikbaar op school

In 2018/19 is het SJSO-aanbod ingevoerd, om bepaalde doelen te bereiken, zoals kortere doorlooptijden voor jeugdhulp en samenwerken aan een ononderbroken leerweg voor kwetsbare leerlingen. Aan de hand van deze doelen leggen wij u een aantal items voor. Wij vragen uw beoordeling van de situatie in het actueel lopende schooljaar 2018/19 (ten opzichte van de voorgaande periode, dus voor de invoering van het raamcontract SJSO). Door uw beoordeling voor (tot 2017-2018) en na invoering van SJSO (vanaf 2018-2019) te vergelijken, kunnen wij nagaan in hoeverre de invoering van de doelen van SJSO dit jaar zijn bereikt wat betreft uw dagelijkse ervaring hiermee. U wordt gevraagd uw oordeel te geven op een vijfpuntsschaal. Verder is er een aantal open vragen opgenomen. Korte antwoorden volstaan. Per categorie vragen is er tenslotte ruimte voor een eventuele toelichting (uw mening).

Geef aan in hoeverre u het eens bent met onderstaande items:

	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	mee oneens	helemaal mee oneens	weet niet
In 2018-2019 worden leerkrachten beter ondersteund in de klas dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug)	?	?	?	??	??	☐
In 2018-2019 krijgen meer leerlingen ondersteuning van een jeugdhulpverlener op de school dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug)	?	?	?	??	??	☐
In 2018-2019 besteden jeugdhulpverleners op school meer tijd aan preventie-activiteiten - zoals korte adviesgesprekken met leerkrachten, ouders, leerlingen - dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug)	?	?	?	??	??	☐

In 2018-2019 is de ondersteuning voor zorgleerlingen op school verbeterd ten opzichte van het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug)	?	?	?	??	??	
In 2018-2019 lopen er meer jeugdhulpverleners rond op school dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug)	?	?	?	??	??	
In 2018-2019 lopen er beter speciaal op school afgestemde jeugdhulpverleners rond op school dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug)	?	?	?	??	??	

Een belangrijk doel van de invoering van SJSO is dat jeugdhulpprofessionals directer beschikbaar zijn op school, er is geen verwijzing nodig. Kunt u aangeven in hoeverre u van mening bent dat dit doel in 2018-2019 is bereikt?

	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	mee oneens	helemaal mee oneens	weet niet
In 2018-2019 is de directe beschikbaarheid op school van jeugdhulpprofessionals beter georganiseerd dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (dus voor invoering SJSO).	?	?	?	??	??	▲

Hierna volgen enkele stellingen over directe beschikbaarheid van jeugdhulpprofessionals, in het schooljaar 2018/19, ten opzichte van 2017/18 (dus voor invoering SJSO). Kunt u aangeven in hoeverre u het met deze stellingen eens bent?

	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	mee oneens	helemaal mee oneens	weet niet
Directe beschikbaarheid op school van jeugdhulpprofessionals is beter geworden met SJSO.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Door directe beschikbaarheid op school van jeugdhulpprofessionals worden minder leerlingen doorverwezen naar overige vormen van (specialistische) jeugdhulp.	☐	☐	☐	☐	☐	☐
Door directe beschikbaarheid op school van jeugdhulpprofessionals is de doorlooptijd korter voor leerlingen die wel worden doorverwezen naar overige vormen van (specialistische) jeugdhulp.	☐	☐	☐	☐	☐	☐

Eventuele toelichting (uw mening) met betrekking tot de directere beschikbaarheid op scholen van jeugdhulpprofessionals

In het raamcontract worden door jeugdhulpaanbieders zogenoemde onderwijszorgarrangementen op scholen aangeboden. Hiermee wordt een direct beschikbare specialistische jeugdhulpinterventie op of via school bedoeld. Dit is nieuw in schooljaar 2018/19: de SJSO biedt directe inzet van jeugdhulp op of via school, zonder verwijzing of extra administratieve handelingen.

Integratie van het aanbod specialistische jeugdhulp en speciaal onderwijs, gericht op ononderbroken onderwijs: de combinatie jeugdhulp en school

	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	mee oneens	helemaal mee oneens	weet niet
Bent u op de hoogte dat, in tegenstelling tot vorig jaar (voor invoering SJSO), jeugdhulp nu direct beschikbaar is zonder verwijzing en onderdeel uitmaakt van het zorgteam van de school?	?	?	?	??	??	
De huidige 'onderwijszorgarrangementen' (= de huidige interventies door jeugdhulpverleners op scholen voor speciaal onderwijs) zijn precies de goede combinaties van onderwijs en jeugdhulp voor de leerlingen op onze school.	?	?	?	??	??	
De huidige jeugdhulpinterventies op school vormen een effectief combinatieaanbod op school, in die zin dat leerlingen door die combinatie van jeugdhulp en onderwijs op school blijven (ofwel de lessen volgen en minder uitvallen i.c. hun schoolopleiding afmaken).	?	?	?	??	??	

Eventuele toelichting (uw mening) bij uw antwoorden over de combinatie jeugdhulp en onderwijs

Een ander belangrijk doel van de invoering van SJSO is dat de administratieve lasten voor ouders, scholen en verwijzers worden verminderd. Kunt u aangeven in hoeverre u van mening bent dat dit doel in 2018-2019 is bereikt, ten opzichte van het vorige schooljaar 2017-2018 (dus ten opzichte van voor invoering SJSO)?

Met de invoering van het raamcontract SJSO in 2018-2019 zijn er...

	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	mee oneens	helemaal mee oneens	weet niet
minder administratieve lasten voor ouders en kinderen doordat zij minder vaak hun verhaal hoeven te vertellen, niet langs een verwijzer hoeven en dus minder intakelast ervaren.	?	?	?	??	??	
minder administratieve lasten voor zorgteams, OKA en jeugdarts.	?	?	?	??	??	
minder administratieve lasten voor overige verwijzers.	?	?	?	??	??	

Eventuele toelichting (uw mening) bij de administratieve lasten

Samenwerken aan hetzelfde doel

Met het raamcontract SJSO wil men ook bereiken dat jeugdhulp en speciaal onderwijs hun inzet (interventies) voor de leerlingen doen met hetzelfde (hoofd)doel: dat de leerlingen op school blijven en een schoolopleiding afronden (ononderbroken leerwegen). Hierna volgen stellingen die gaan over samenwerken tussen jeugdhulpverleners en schoolkrachten met als doel leerlingen binnen het onderwijs te houden.

Met de invoering van het raamcontract SJSO in 2018-2019 merk ik vanuit mijn
dagelijkse werk dat, ten opzichte van het vorig schooljaar 2017-2018,...

	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	mee oneens	helemaal mee oneens	weet niet
de jeugdhulpverleners en leerkrachten op school in het SJSO beter samenwerken aan hetzelfde doel: leerlingen binnen het onderwijs houden	?	?	?	??	??	
door de samenwerking van jeugdhulpverleners en leerkrachten in het SJSO minder leerlingen worden doorverwezen naar specialistische jeugdhulp	?	?	?	??	??	
de samenwerking hierin met regiogemeenten beter verloopt	?	?	?	??	??	

Eventuele toelichting (uw mening) bij de voorgaande vragen over werken aan eenzelfde doel

Met een (integrale) combinatie van jeugdhulp en onderwijs komen twee verschillende sectoren en verschillende professionele culturen bij elkaar, waardoor er twee verschillende professionele identiteiten samenwerken aan een gezamenlijk doel: die van de jeugdhulp en die van het onderwijs. Kan ieder zijn of haar professionele identiteit behouden of niet? Kijkt een ieder met een andere bril of speelt dit niet in de praktijk op school? Met de volgende stellingen willen we een beeld krijgen van hoe iedere vakgroep (jeugdhulp of school(ler)kracht) dit gecombineerde werken ervaart.

Professionele identiteit en vaststellen vraag en aanbod

	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	mee onee ns	helemaal mee oneens	weet niet
Het feitelijke werk van een jeugdhulpprofessional op een school verschilt niet van het feitelijke werk van een jeugdhulpprofessional in de jeugdhulppraktijk.	?	?	?	?	?	
De jeugdhulpprofessional volgt de door de leerkrachten bepaalde inzet van hulp.	?	?	?	?	?	
Het (speciaal) onderwijs (de leerkrachten) is (zijn) goed in staat om de vraag of behoefte aan specialistische jeugdhulp vast te stellen.	?	?	?	?	?	
Het zorgteam op school heeft geen verwijzer (meer) nodig en beslist als team wat er nodig is.	?	?	?	?	?	
De jeugdhulpprofessional behoudt zijn of haar eigen professionaliteit bij het werken op of via school.	?	?	?	?	?	
De jeugdhulpprofessional ervaart geen professionele (vakinhoudelijke) knelpunten bij het werken met en voor leerlingen in het speciaal onderwijs.	?	?	?	?	?	

De jeugdhulpprofessional maakt vanzelfsprekend deel uit van het zorgteam in het speciaal onderwijs.	?	?	?	?	?	
De samenwerking tussen jeugdhulpprofessionals en leerkrachten in het zorgteam op school is goed.	?	?	?	?	?	
Het onderwijs is goed in staat de jeugdhulpprofessional functioneel aan te sturen bij de inzet van specialistische jeugdhulp op school.	?	?	?	?	?	

Wie (welke professional) van het zorgteam beslist of er nog extra inzet nodig is (met verwijzing en beschikking), buiten het aanbod van SJSO?

Eventuele toelichting (uw mening) bij de voorgaande stellingen over identiteit jeugdhulp en onderwijs

Het raamcontract SJSO biedt de mogelijkheid van directe inzet van specialistische jeugdhulp bij de leerling thuis. Er kan dus vanuit school directe jeugdhulp thuis worden ingezet, zonder verwijzing. Het doel van de SJSO is directe steun op school vanuit de jeugdhulp of directe hulp voor een leerling, ook thuis, wanneer dat nodig is, zonder de extra lasten die gepaard gaan met doorverwijzen. Met de volgende stellingen willen we zicht krijgen hoe de hulp thuis bij de leerling nu loopt met en vanuit de SJSO.

Thuisituatie van leerlingen, woonsituatie van leerling

	helemaal mee eens	mee eens	niet mee eens, niet mee oneens	mee oneens	helemaal mee oneens	weet niet
De thuisituatie (ouders / wettelijk vertegenwoordigers, familie) wordt meestal tot altijd betrokken bij de specialistische jeugdhulp die wij bieden.	?	?	?	??	??	
De ouders/wettelijk vertegenwoordigers worden hierbij direct (face to face) betrokken en gezien door de specialistische jeugdhulpprofessional op school.	?	?	?	??	??	
De ouders/wettelijk vertegenwoordigers zijn (doorgaans) niet in beeld bij de specialistische jeugdhulpsteun die wij bieden vanuit school.	?	?	?	??	??	
Er is systematisch of periodiek overleg tussen de jeugdhulpprofessionals in het onderwijs en de Ouder-Kind Teams wanneer die ook hulp bieden aan de betreffende leerlingen.	?	?	?	??	??	
Er is systematisch of periodiek overleg tussen aanbieders van specialistische jeugdhulp en de jeugdarts wanneer die ook hulp biedt aan de betreffende leerlingen.	?	?	?	??	??	

Eventuele toelichting (uw menng) bij de voorgaande vragen over inzet bij leerlingen thuis

Is er bij extra inzet (verwijzing met beschikking naar hulp buiten SJSO) eerst overleg met het Ouder-Kind Team (OKT)?

Wie (welke professional) voert dit overleg?

(Indien aan de orde) Bent u in het algemeen tevreden over de samenwerking met de OKT?

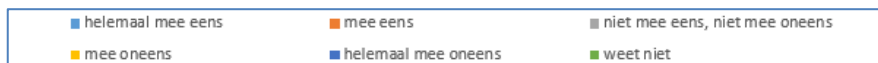
(Indien aan de orde) Bent u in het algemeen tevreden over de samenwerking met de jeugdarts?

Open vraag algemeen ten aanzien van raamcontract SJSO: Zijn er andere veranderingen (verbeteringen of verslechtingen) die volgens u samenhangen met de invoering van het raamcontract SJSO en die van belang zijn voor een evaluatie ervan? Ja, namelijk...

**Uw antwoorden zijn geregistreerd! Hartelijk dank dat u de tijd genomen hebt om deze enquête in te vullen. Klik hier om uw antwoorden te bekijken en/of te downloaden
productie & verwerking: Elion**

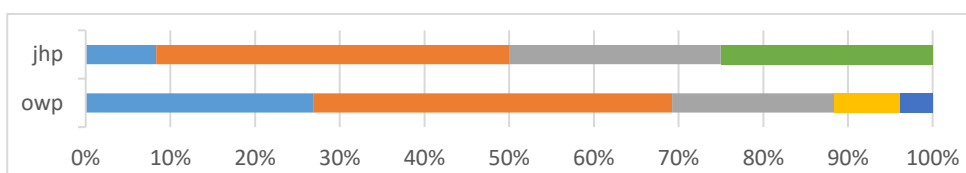
Bijlage 2 Antwoorden per vraag met Likertschaal schriftelijke vragenlijst

Legenda bij de grafieken:

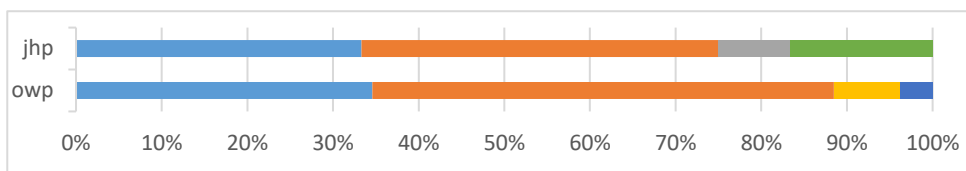

Q4

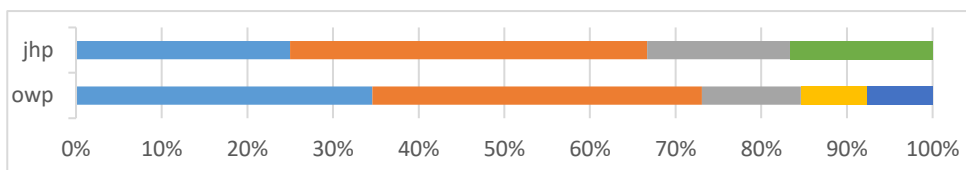
Q4.1 In 2018-2019 worden leerkrachten beter ondersteund in de klas dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug).

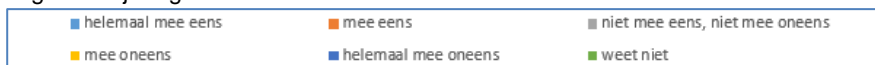
Q4.2 In 2018-2019 krijgen meer leerlingen ondersteuning van een jeugdhulpverlener op de school dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug).

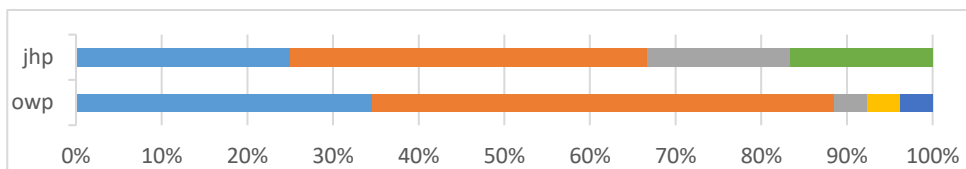
Q4.3 In 2018-2019 besteden jeugdhulpverleners op school meer tijd aan preventie-activiteiten – zoals korte adviesgesprekken met leerkrachten, ouders, leerlingen – dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug).

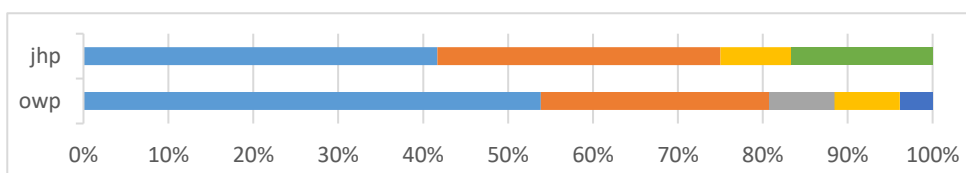
Legenda bij de grafieken:

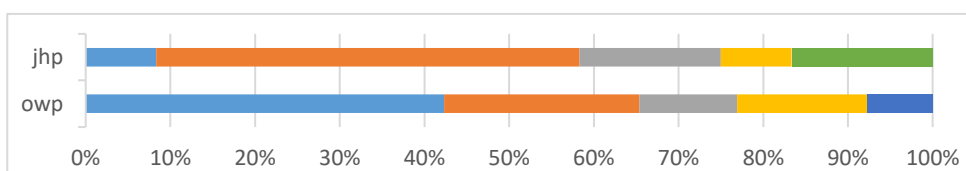
Q4.4 In 2018-2019 is de ondersteuning voor zorgleerlingen op school verbeterd ten op zichte van het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug).

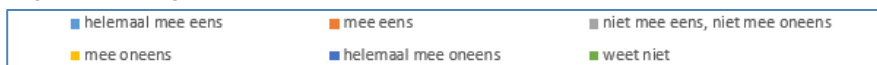
Q4.5 In 2018-2019 lopen er meer jeugdhulpverleners rond op school dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug).

Q4.6 In 2018-2019 lopen er beter speciaal op school afgestemde jeugdhulpverleners rond op school dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (en verder terug).

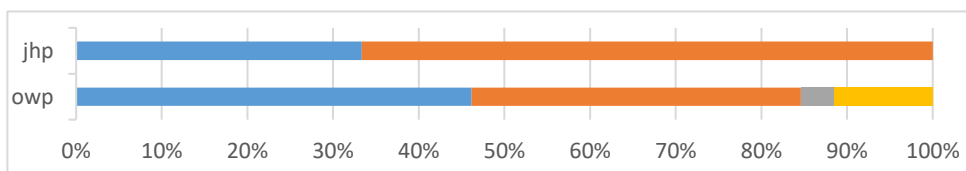

Legenda bij de grafieken:

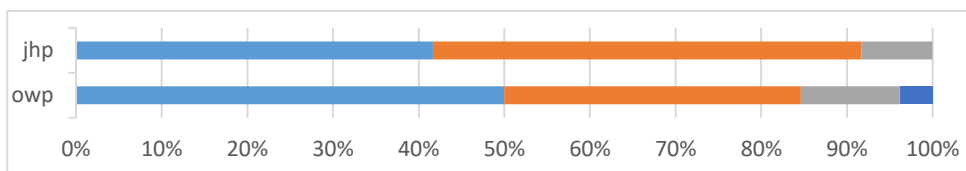
Q5

Q5.1 In 2018-2019 is de directe beschikbaarheid op school van jeugdhulpprofessionals beter georganiseerd dan in het vorige schooljaar 2017-2018 (dus voor invoering SJSO).

Q6

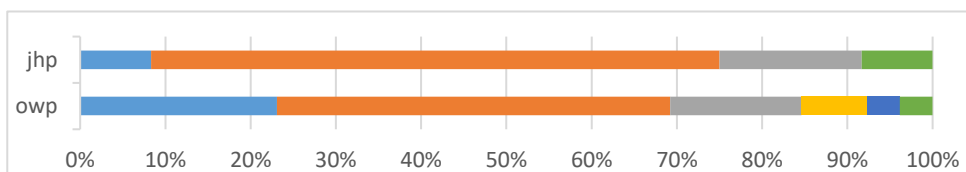
Q6.1 Directe beschikbaarheid op school van jeugdhulpprofessionals is beter geworden met SJSO.

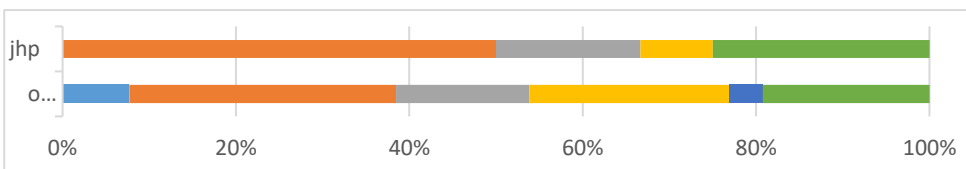
Legenda bij de grafieken:

Q6.2 Door directe beschikbaarheid op school van jeugdhulpprofessionals worden minder leerlingen doorverwezen naar overige vormen van (specialistische) jeugdhulp.

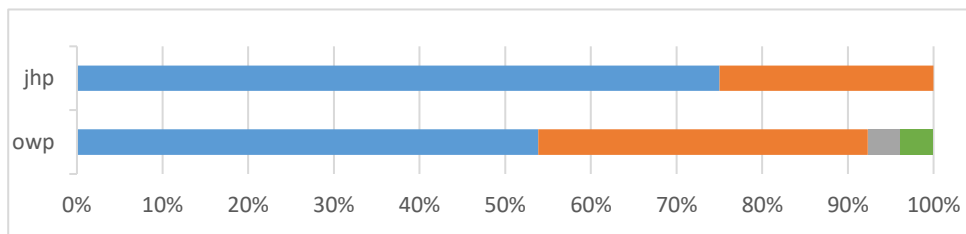

Q6.3 Door directe beschikbaarheid op school van jeugdhulpprofessionals is de doorlooptijd korter voor leerlingen die wel worden doorverwezen naar overige vormen van (specialistische) jeugdhulp.

Q8

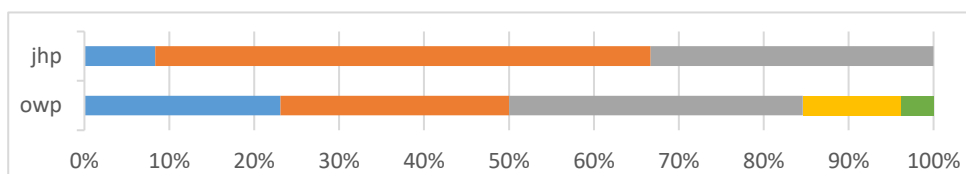
Q8.1 Bent u op de hoogte dat, in tegenstelling tot vorig jaar (voor invoering SJSO), jeugdhulp nu direct beschikbaar is zonder verwijzing en onderdeel uitmaakt van het zorgteam van de school?

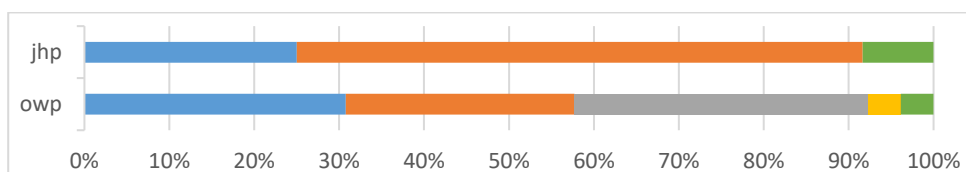
Legenda bij de grafieken:

Q8.2 De huidige 'onderwijszorgarrangementen' (= de huidige interventies door jeugdhulpverleners op scholen voor speciaal onderwijs) zijn precies de goede combinaties van onderwijs en jeugdhulp.

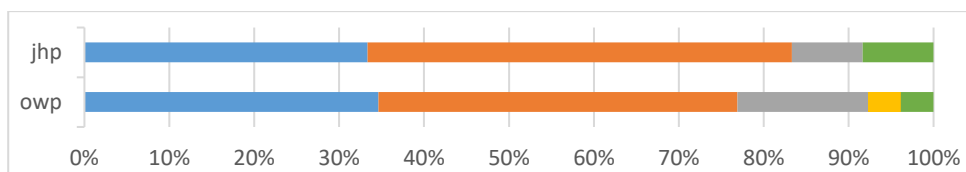

Q8.3 De huidige jeugdhulpinterventies op school vormen een effectief combinatieaanbod op school, in die zin dat leerlingen *door die combinatie* van jeugdhulp en onderwijs op school blijven (oftewel de lessen volgen en minder uitvallen i.c. hun schoolopleiding afmaken).

Q10

Q10.1 Met de invoering van het raamcontract SJSO in 2018-2019 zijn er minder administratieve lasten voor ouders en kinderen doordat zij minder vaak hun verhaal hoeven te vertellen, niet lang.

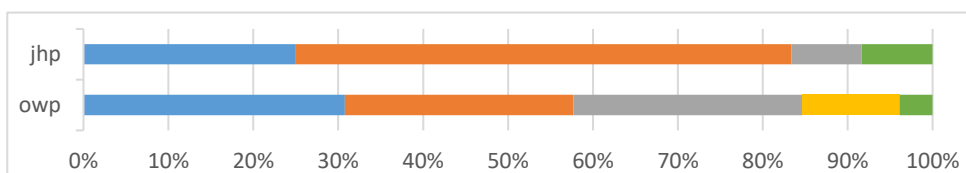

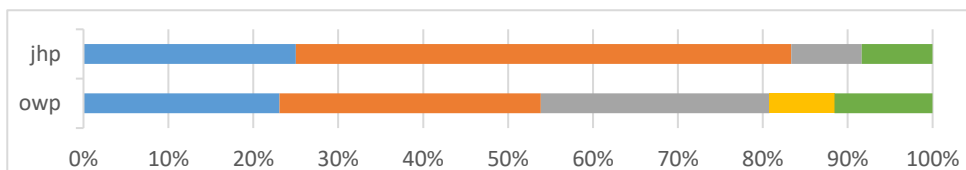
Legenda bij de grafieken:

Q10.2 Met de invoering van het raamcontract SJSO in 2018-2019 zijn er minder administratieve lasten voor zorgteams, OKA en jeugdarts.

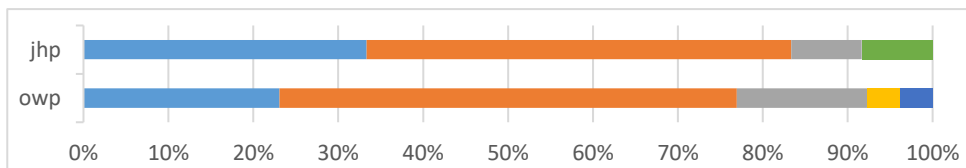

Q10.3 Met de invoering van het raamcontract SJSO in 2018-2019 zijn er minder administratieve lasten voor overige verwijzers.

Q12

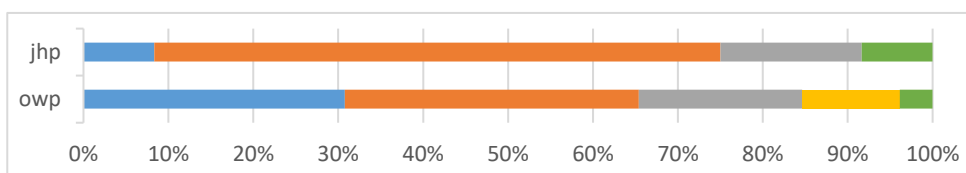
Q12.1 Met de invoering van het raamcontract SJSO in 2018-2019 merk ik vanuit mijn dagelijkse werk dat, ten opzichte van het vorig schooljaar 2017-2018, de jeugdhulpverleners en leerkrachten op school in het SJSO beter samenwerken aan hetzelfde doel: leerlingen binnen het onderwijs houden.

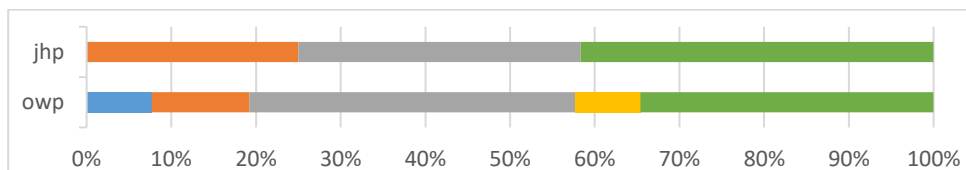
Legenda bij de grafieken:

Q12.2 Met de invoering van het raamcontract SJSO in 2018-2019 merk ik vanuit mijn dagelijkse werk dat, ten opzichte van het vorig schooljaar 2017-2018, door de samenwerking van jeugdhulpverleners en leerkrachten in het SJSO minder leerlingen worden doorverwezen naar specialistische jeugdhulp.

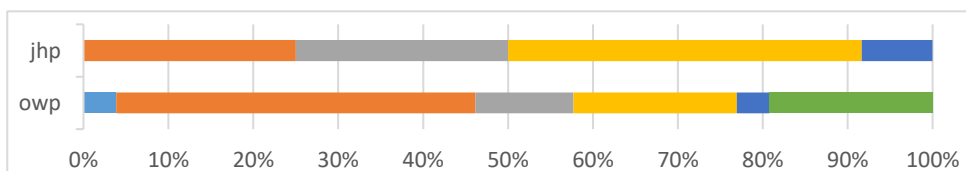

Q12.3 Met de invoering van het raamcontract SJSO in 2018-2019 merk ik vanuit mijn dagelijkse werk dat, ten opzichte van het vorig schooljaar 2017-2018, de samenwerking hierin met regio gemeenten beter verloopt.

Q14

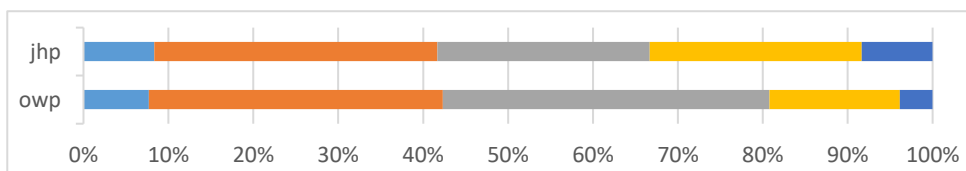
Q14.1 Het feitelijke werk van een jeugdhulpprofessional op een school verschilt niet van het feitelijke werk van een jeugdhulpprofessional in de jeugdhulp praktijk.

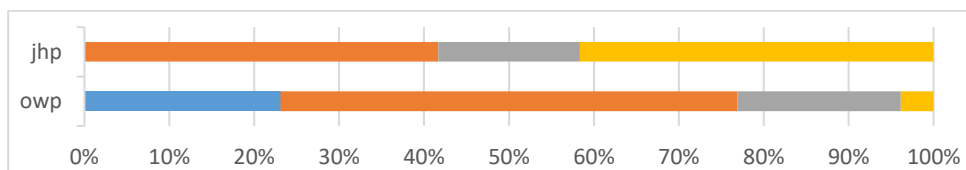
Legenda bij de grafieken:

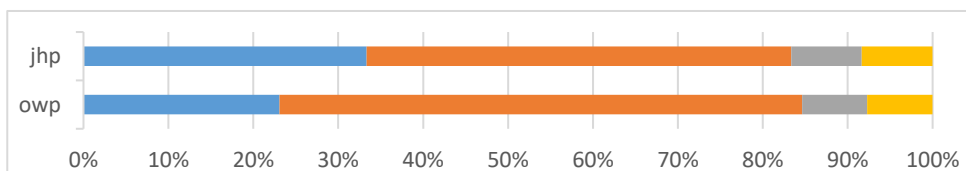
Q14.2 De jeugdhulpprofessional volgt de door de leerkrachten bepaalde inzet van hulp.

Q14.3 Het (speciaal) onderwijs (de leerkrachten) is (zijn) goed in staat om de vraag of behoefte aan specialistische jeugdhulp vast te stellen.

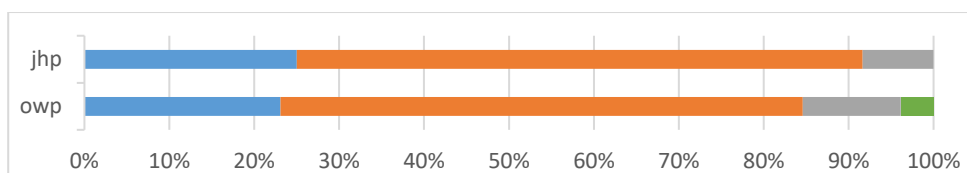
Q14.4 Het zorgteam op school heeft geen verwijzer (meer) nodig en beslist als team wat er nodig is.

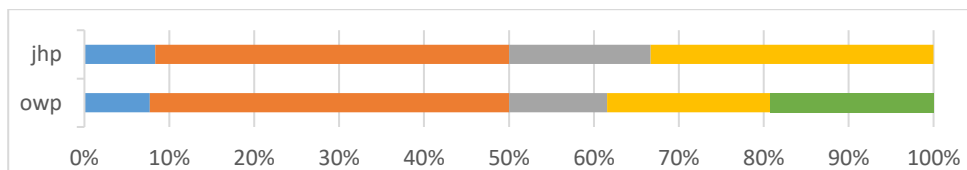
Legenda bij de grafieken:

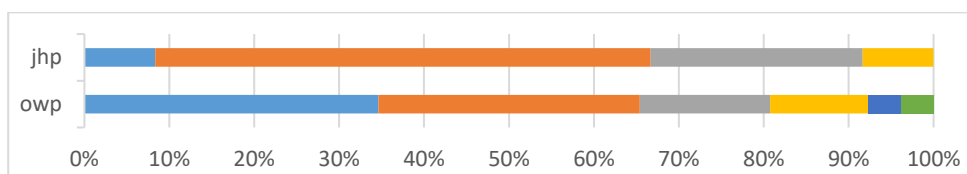
Q14.5 De jeugdhulpprofessional behouden zijn of haar eigen professionaliteit bij het werken op of via school.

Q14.6 De jeugdhulpprofessional ervaart geen professionele (vakinhoudelijke) knelpunten bij het werken met en voor leerlingen in het speciaal onderwijs.

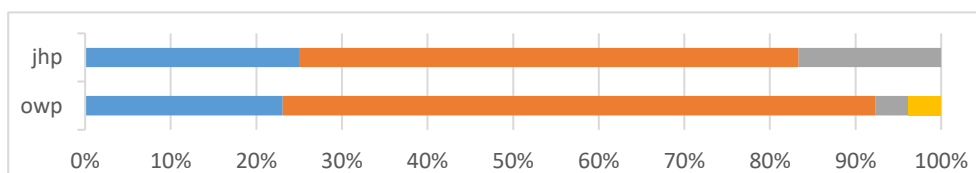
Q14.7 De jeugdhulpprofessional maakt vanzelfsprekend deel uit van het zorgteam in het speciaal onderwijs.

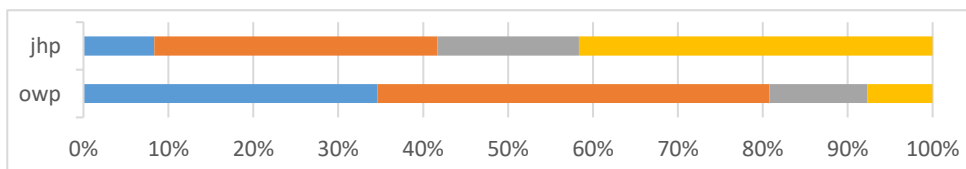
Legenda bij de grafieken:

Q14.8 De samenwerking tussen jeugdhulpprofessionals en leerkrachten in het zorgteam op school is goed.

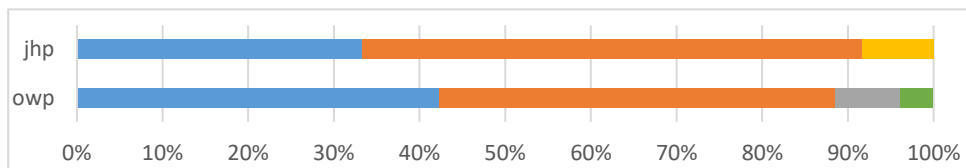

Q14.9 Het onderwijs is goed in staat de jeugdhulpprofessional functioneel aan te sturen bij de inzet van specialistische jeugd op school.

Q17

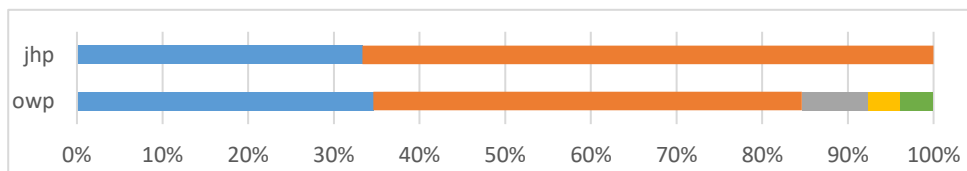
Q17.1 De thuissituatie (ouders/ wettelijk vertegenwoordigers, familie) wordt meestal tot altijd betrokken bij de specialistische jeugdhulp die wij bieden.

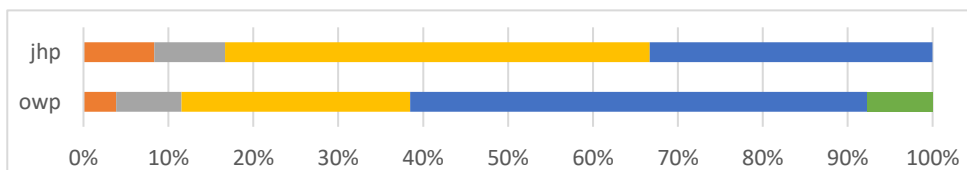
Legenda bij de grafieken:

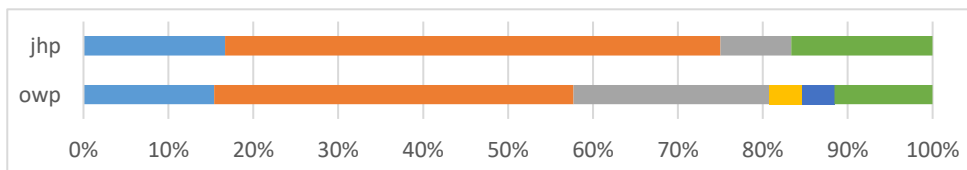
Q17.2 De ouders/wettelijk vertegenwoordigers worden hierbij direct (face to face) betrokken en gezien door de specialistische jeugdhulpprofessional op school.

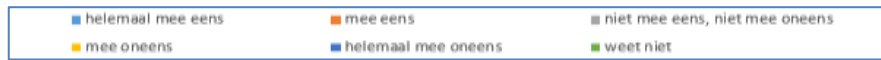
Q17.3 De ouders/wettelijk vertegenwoordigers zijn (doorgaans) niet in beeld bij de specialistische jeugdhulpsteun die wij bieden vanuit school.

Q17.4 Er is systematisch of periodiek overleg tussen de jeugdhulpprofessionals in het onderwijs en de Ouder-Kind Teams wanneer die ook hulp biedt aan de betreffende leerling.

Legenda bij de grafieken:

Q17.5 Er is systematisch of periodiek overleg tussen aanbieders van specialistische jeugdhulp en de jeugdarts wanneer die ook hulp biedt aan de betreffende leerling.

